

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРАВО:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА»**

(4-5 грудня 2015 року)

Харків
2015

УДК 340(063)
ББК 67.0я43
П 68

Право: історія, теорія, практика. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 4-5 грудня 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – 116 с.
ISBN 978-966-916-049-2

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Право: історія, теорія, практика». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, історії політичних та правових вчень, конституційного та муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, екологічного, цивільного права та процесу, права інтелектуальної власності, трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340(063)
ББК 67.0я43

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бедрій М.М. ПРАВОВІ ЗВИЧАЇ ШУМЕРСЬКИХ МІСТ-ДЕРЖАВ.....	6
Вальчук О.І. ЗАКОНОДАВЧЕ ОФОРМЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СРСР В ПЕРІОД НЕПУ.....	10
Рибовалова М.А. СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ	13

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

Керенцева Я.А. ІДЕЇ ТЕОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ	17
---	----

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Милимука Л.Р., Слюсарчук Д.Д. КРИЗА СУЧАСНОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ УКРАЇНИ.....	22
Позюмко І.С. ВИКОРИСТАННЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ СИСТЕМИ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	25
Регалюк М.В., Стріченко Д.А. РЕФОРМА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	29

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гольбін М.І. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ МОРЯКІВ.....	32
Каліна Н.В. КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ ДОГОВОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ МОРСЬКОМУ ПРАВІ	36
Куртась К.В. МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА.....	39

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бугайчук О.П. НЕЗАКОННИЙ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ЩОДО ВПЛИВУ НА ЕКОСИСТЕМУ УКРАЇНИ.....	42
Матвій Н.В. ПРОБЛЕМА ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО.....	44

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кривов'яз О.М. ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	47
---	----

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Власюк М.М. ПРАВОВА ОХОРОНА ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК.....	50
---	----

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Горбей А.В., Созанська І.П. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ	53
---	----

Лилик М.О. ЗАГАЛЬНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	57
--	----

Проскурня А.О. ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ	59
--	----

Усенко В.А. ЗМІНА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ.....	61
--	----

Федоренко Г.С. ПРОЕКТ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ – ПЕРШИЙ КРОК ДО РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ.....	64
---	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гуров О.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	68
--	----

Долга Ю.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	71
---	----

Короленко І.В. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	74
--	----

Лилик М.О. ПРИНЦИП ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН СПРАВИ.....	78
--	----

Плющова А.І. ПРАВОВИЙ СТАТУС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ	80
--	----

Сокіл О.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	84
---	----

Шаймуродов Р.А. ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	86
--	----

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

Зозуля Н.В. ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ	90
Чередник Я.В. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	92
Шаймуродов Р.А. СЛІДЧИЙ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 371 КК УКРАЇНИ (ЗАВІДОМО НЕЗАКОННІ ЗАТРИМАННЯ, ПРИВІД, ДОМАШНІЙ АРЕШТ АБО ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ).....	94
Щокіна В.А. КРИМІНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НАСИЛЬНИЦТВА В СІМ'Ї	97

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Бондарчук В.В. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	101
Бухонський С.О. ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА СПЕЦІАЛІСТА ТА ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	104
Власюк М.М. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	107
Шаймуродов Р.А. ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ	111

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Бедрій М.М.

*кандидат юридичних наук,
асистент,*

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРАВОВІ ЗВИЧАЇ ШУМЕРСЬКИХ МІСТ-ДЕРЖАВ

Актуальні проблеми державотворення та юридичної науки в Україні потребують комплексного вирішення, яке може відбутися не інакше як за результатами глибоких досліджень державно-правових явищ. Серед різних напрямків таких досліджень вагоме місце займає історико-юридичний аспект, який дозволяє пізнати їх у процесі формування та розвитку. Правовий звичай, що був первісною формою права в тому числі у найдавніших державах, продовжує викликати жвавий інтерес у середовищі правознавців. У зв'язку з цим варто звернути увагу на правові звичаї, що діяли у шумерських містах-державах. Зацікавленість цією тематикою також зумовлена недостатньою висвітленістю в українській юридичній літературі.

Шумерів вважають одним із найбільш давніх народів світу, адже перші відомості про них датуються IV тис. до н.е. Назва «шумери» була присвоєна їм сусідніми народами, а їхня самоназва «санг-нгіга» перекладається з шумерської мови як «чорноголові». Шумерська цивілізація була міською, тому її основу складали міста-держави, розташовані в південній частині Месопотамії – Кіш, Умма, Ур, Урук, Лагаш, Ніппур, Ісін, Ерех, Ерідуг та ін. Хоч їх населяв єдиний шумерський народ, ці міста ніколи не були об'єднані в єдину шумерську державу, створюючи між собою тимчасові політичні та торговельні союзи. У XXIV ст. до н.е. значна частина шумерської території була завойована аркадським царем Саргоном [1, с. 141], а до середини II тис. до н.е. шумерські міста-держави були включені в склад Вавилонської імперії.

Основним джерелом шумерського права був правовий звичай. Шумери із надзвичайною повагою відносилися до традицій, а новації вводили вкрай неохоче. Вони вважали, що їхня тисячолітня цивілізація на протязі всієї історії була незмінною, існувала у подарованій богами формі. Із цим поглядом погодився і М. Беліцький, адже навіть правові звичаї шумерів III тис. до н.е. вже були усталеними, і їхні корені

тягнулися у ще глибшу давнину [2, с. 395]. Попри таке шанобливе ставлення до звичаєвого права, шумери залишили після себе кілька цікавих законодавчих актів, які вважаються найдавнішими законами світу. Першим законодавцем світу вважають царя м. Лагаш 2318-2312 рр. до н.е. Уруїнімгину (Урукагину), який був реформатором шумерського суспільства, що на той час потерпало від свавілля чиновників, надмірних податків і беззаконня [3, с. 16]. Однак текст його законів не зберігся. Серед законів, які хоча б фрагментарно дійшли до наших днів, найбільш давнім є законодавчий збірник царя м. Ура Ур-Намму (2094 р. до н.е.). До останніх років існування шумерських міст-держав належить законодавчий збірник царя м. Ісіна Ліпіт-Іштара (1934 р.) [4, s. 68-69]. Крім цих видатних правових пам'яток, збереглося ще кілька шумерських законів і їхніх фрагментів.

Сучасна наука не володіє достатньою кількістю джерельного матеріалу для повної реконструкції звичаєвого права загадкового шумерського народу. Це й не дивно, оскільки хронологічна відстань цього предмету досліджень є істотною. Водночас існують достатні підстави припустити, що згадані акти шумерського законодавства були укладені на основі правових звичаїв, тому окремі їхні норми можуть стати відправним пунктом наукового пошуку. Крім них, існують цікаві праці й цінні джерела, які дозволяють охарактеризувати хоча б декілька правових звичаїв шумерських міст-держав. Зосередимо увагу на таких: громадський суд, санкція царя, позика, штраф, випробування водою.

Громадський суд. Найбільш важливі судові справи в шумерських містах-державих вирішували громадські суди, що діяли як органи народних зібрань. Про це свідчить найбільш давня серед відомих сучасній науці судових справ – справа про вбивство Лу-Інанни. Близько 1900 р. до н.е. у шумерському місті Ніппур (у сучасності – м. Нуффар Республіки Ірак) Нана-Сиг, циркульник Ку-Енліль та садівник Енліль-Еннам убили храмового чиновника (нішакку) на ім'я Лу-Інанна. Після вбивства Лу-Інанни вбивці повідомили про це його дружину Нін-Даду. Вона ж не заявила про цей злочин в органи влади міста. Про вбивство Лу-Інанни було повідомлено царя шумерського міста Ісіна Ур-Нінурту, який розпорядився, щоб дану справу розглянуло громадське зібрання міста Ніппура.

Під час розгляду судової справи про вбивство Лу-Інанни дев'ятеро учасників громадського суду звернулися до зібрання міста, заявивши, що троє чоловіків, які убили Лу-Інанну, та його дружина не достойні жити і повинні бути покарані смертю. У відповідь двоє учасників громадського суду звернулися до міського зібрання із запереченням вини Нін-Дади, мовляв, чи її вчинок заслуговує смертної кари [2, с. 387]. Це дозволяє припустити, що судовий процес шумерських міст-держав мав ознаки змагальності, а серед громадського зібрання формувалися групи

учасників, які підтримували обвинувачення, а також ті, що ставали на захист підсудних.

За результатами розгляду судової справи про вбивство Лу-Інанни громадський суд Ніппура виніс вирок, яким засудив до смертної кари трьох співвиконавців убивства – Нана-Сига, цирульника Ку-Енліля та садівника Енліль-Еннама. Нін-Даду судове зібрання визнало невинуватою, оскільки не було доведено факту змови між нею та вбивцями [5, с. 70]. Можна припустити, що справи в шумерських громадських судах вирішувалися більшістю голосів. Водночас спосіб подачі та підрахунку цих голосів є невідомим. Найімовірніше, голосування відбувалося шляхом крику, хоча не виключена також і можливість голосування іншим шляхом, оскільки писемність серед шумерів була доволі поширеною.

Санкція царя. Царі (енсі) в шумерських містах-державках володіли значним обсягом повноважень у т. ч. в судовій сфері. Однак із зростанням кількості населення судові функції царя зменшувалися, оскільки він делегував їх призначеним суддям. Водночас рішення таких суддів не могли вступити в дію без санкції царя. Про це свідчать археологічні знахідки в Месопотамії, де на глиняних табличках неодноразово вказувалося, що те чи інше «судове рішення затверджене царем». За правління царя Уруїнімгіни його намісники в м. Лагаш постановили, що розлучення подружжя не могло відбутися без санкції царя. Договір про продаж вільної людини в рабство також потребував санкції енсі [2, с. 395-396]. Правовий звичай санкції царя підтверджує всеохоплюючу компетенцію шумерських царів, яка згодом не могла виконуватися повсякчасно, тому делегувалася намісникам і суддям.

Позика. Серед шумерів інтенсивно розвивалася торгівля, в т. ч. міжнародна. Відтак формувалися різні види договорів – купівлі-продажу, обміну тощо. Доволі рано вони почали укладатися в письмовій формі (на глиняних табличках) – на цьому наполягала держава, яка намагалася контролювати фінансові потоки й оподатковувати їх. Серед усіх договорів зростало значення позики, яка стала основою лихварства. Договори позики в шумерському суспільстві уклалися на короткий строк і з великими процентами. Це спричинило появу шумерської приказки «Бідняк позичає – собі турбот заробляє». У більшості договорів позики, які дійшли до сьогодні, день виплати боргу призначався на час після збору врожаю. За позику ячменю лихвар стягував зазвичай 33%, фініків – 20%, а срібла – від 20 до 33% [2, с. 353].

Штраф. Цікаво, що в шумерських законодавчих збірниках відсутні засади таліону, характерні для вавилонської кодифікації царя Хаммурапі. Зокрема в законах Ур-Намму смертю каралися тільки вбивство та розбій, а за інші правопорушення (в тому числі тілесні ушкодження) встановлювалися штрафи. Шумерські законодавці також вимагали

майнової компенсації за затоплення чи осушування чужого поля. Розмір такого відшкодування у законах Ур-Намму встановлювався в мірках ячменю [4, s. 68-69]. У збірнику Ліпіт-Іштара постановлялося, що злодій, спійманий під час крадіжки у саду, повинен сплатити штраф у розмірі 10 шекелів срібла, а той, хто зрубав дерево в саду іншої людини, – півміни срібла [6, с. 393-394]. Це вказує на доволі гуманний характер шумерського права як для того часу, а тим паче у порівнянні з вавилонським законодавством.

Випробування водою. У законодавчому збірнику Ур-Намму було санкціоновано правовий звичай випробування водою, відомий серед шумерів як суд бога ріки. Вважалося, що в річки є бог-покровитель, тому до нього можна звернутися при вирішенні судової справи. Підсудного кидали в річку з метою визначення його вини чи невинуватості у злочині. Якщо він тонув, це вважалося доказом його вини, а відтак і карою за злочин. Коли ж бог ріки рятував його, і підсудний не тонув, з нього знімали звинувачення [4, с. 69]. Саме у такому варіанті випробування водою було згодом санкціонованим і в законах царя Хаммурапі [7, с. 9].

Таким чином, шумерський народ залишив в історії світу важливий слід не тільки у контексті літератури, астрономії тощо, але й у контексті права. Саме в шумерських-містах державах відбувалися перші судові процеси, видавалися найдавніші закони, розпочалася боротьба із злочинністю. Правовою базою цих процесів виступило напрацьоване століттями звичаєве право, яке самі шумери вважали невід'ємною частиною божественного порядку.

Список використаних джерел:

1. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу / О. П. Крижанівський. – К.: Либідь, 2009. – 592 с.
2. Белицкий М. Шумеры. Забытый мир / Мариан Белицкий; пер. с польс. – М.: Вече, 2000. – 432 с.
3. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн / В. С. Макарчук. – К.: Атіка, 2001. – 624 с.
4. Kuryłowicz M. Prawa antyczne. Wykłady z historii najstarszych praw świata / Marek Kurulowicz. – Lublin, 2006. – 222 с.
5. Крамер С. История начинается в Шумере / Сэмюэл Н. Крамер; пер. Ф. Л. Мендельсона. – М.: Наука, 1965. – 256 с.
6. Крамер С. Шумеры. Первая цивилизация на Земле / Самюэл Крамер; пер. с англ. А. В. Милосердовой. – М.: Центрполиграф, 2010. – 400 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / Упор. Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.

Вальчук О.І.

кандидат історичних наук,

методист,

Донецький національний університет

ЗАКОНОДАВЧЕ ОФОРМЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СРСР В ПЕРІОД НЕПУ

Формування нормативно-правової бази функціонування радянської системи соціального страхування розпочалося ще з декрету РНК РСФРР від 15 листопада 1921 р. «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею». Повернення до матеріального забезпечення робітників за рахунок підприємств, на яких вони працювали, враховуючи перехід на госпрозрахунок, стало офіційним підтвердженням фінансової неспроможності держави зберегти соціальне забезпечення як провідну форму соціального захисту населення.

В одному з розділів КЗпП РСФРР від 9 листопада 1922 р. законодавцем було зафіксовано, що «Соціальне страхування охоплює медичне обслуговування, надання допомог у разі тимчасової втрати працездатності, безробіття, інвалідності, втрати годувальника, а також додаткових допомог. Страхові внески сплачують підприємства, установи, господарства або особи, що використовують найману працю без права стягнення коштів із застрахованих або ж їх відрахування із заробітної плати» [1, с. 39].

Поетапність та переломні моменти у формуванні специфічної, унікальної у своїх рисах, радянської моделі соцстраху особливо яскраво простежуються через зміст, хронологію появи та поширення в союзних республіках нормативно-правових актів, що регулювали роботу системи соціального страхування.

Загалом, на території Радянського Союзу діяло єдине страхове законодавство. Головні управління соціального страхування в своїй діяльності керувалися вказівками центру. Вирішення проблем та усунення недоліків, що виникали у сфері соціального страхування в союзних республіках, відбувалося на загальносоюзному рівні, а їх практичне втілення в життя покладалося на місцеві страхові органи.

Водночас, під впливом економічних і національних умов в окремих республіках у практичній роботі страхових органів формувалися свої особливі риси. Так, організація соціального страхування в РСФРР за декретом 15 листопада 1921 р. розпочалася в грудні того ж року зі створення Центрального управління соціального страхування у складі НКСЗ. Запровадження соціального страхування в усіх республіках, що входили до складу ЗСФРР, розпочалося з прийняття низки постанов Закавказькою союзною радою 23 серпня 1922 р. Цілком природним було

те, що за зразок бралось страхове законодавство РСФРР. Все ж деякі відмінності, враховуючи особливості розвитку, існували. Вищим страховим органом федерації була Закавказька страхова рада при Закавказькому народному комісаріаті праці з функціями, аналогічними функціям Центрального управління соціального страхування РСФРР. В окремих союзних республіках при управліннях уповноважених Закнаркомпраці були створені республіканські страхові ради. Юридичною основою їх функціонування були союзні законоположення і загальні керівні вказівки Закавказької страхової ради. Вони, паралельно з управлінням роботою страхових кас, самі безпосередньо здійснювали частину функцій з проведення соціального страхування на місцях [2, с. 12].

У Турк. РСР законоположення про соціальне страхування було прийняте в середині 1924 р., однак фактично далі столичного міста Хіви воно не було проведене. Це пояснюється тим, що в округах, які відійшли від колишньої Бухарської республіки, в перший час, про соціальне страхування говорити не доводилося. Крім того, було необхідне термінове поширення радянського страхового законодавства на всі території нової республіки. Наприклад, в Керкінському і Чарджуйському округах було по два первинних осередки, з яких один працював за законами Бухарської РСР, а інший – за законами СРСР. У зв'язку з цим, для здійснення страхових операцій по всіх округах Турк. РСР були введені основні узаконення СРСР без змін, за винятком деяких діловодних форм [3, л. 10].

Наведені приклади яскраво ілюструють складнощі запровадження єдиного соціального законодавства на теренах усіх політичних утворень, що входили до складу Радянського Союзу.

Громадяни, які працювали за межами СРСР, також залишалися в межах дії його правового поля. З ідеологічних та політичних міркувань, партійне керівництво не могло собі дозволити залишити без належної уваги питання організації соціального страхування робітників радянських установ і підприємств за кордоном. Про необхідність поширення соціального страхування на радянських громадян, які працювали за кордоном, вперше йшлося у зверненні Виконавчого комітету колективу службовців установ представництва РСФРР в Німеччині до Всеросійської центральної ради професійних спілок від 23 лютого 1922 р. [4, л. 60]. Наступним етапом на шляху становлення порядку соціального страхування закордонних працівників радянських установ була Постанова Народного комісаріату праці, Народного комісаріату закордонних справ та Народного комісаріату фінансів СРСР від 16 листопада 1924 р. [5, л. 53]. Зрештою, 6 липня 1927 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про соціальне страхування осіб, що

працюють за наймом в установах і на підприємствах СРСР за кордоном» [6, с. 32].

Ефективне функціонування органів соціального страхування було неможливим без забезпечення належного фінансового підґрунтя. Перше положення про фонди соціального страхування було затверджене 13 березня 1922 р. Народним комісаріатом соціального забезпечення (НКСЗ) РСФРР. У ньому зазначалося, що всі засоби, які надходили на соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею, утворювали операційні фонди соціального страхування і Всеросійський запасний фонд соціального страхування [7, с. 142]. Після передачі соцстраху у відання НКП, діюче положення (затверджене НКП РСФРР 14 червня 1923 р.) було замінене положенням від 15 січня 1924 р., згодом положенням про фонди соціального страхування від 23 березня 1926 р. [8, с. 80].

Одним з вагомих недоліків страхового законодавства була його складність і розкиданість. З метою спрощення та об'єднання нормативно-правових актів Цусстрах здійснював роботу зі створення зведень правил в межах окремих видів соціального страхування. 9 травня 1927 р. з'явилося офіційне видання зведення правил, які регулювали надання матеріального забезпечення на випадок тимчасової непрацездатності. Воно замінило дев'ять раніше діючих постанов. 14 грудня 1927 р. і 4 липня 1928 р. зведеннями правил також були замінені шість постанов, що стосувалися забезпечення на випадок безробіття та сорок три постанови з питань забезпечення інвалідів і членів сімей померлих застрахованих [9, с. 112]. Кодифікація законів про соціальне страхування була спробою впорядкування нормативно-правових актів, дія яких поширювалася на всій території СРСР.

З юридичної точки зору в СРСР сам термін «соціальне страхування» поступово, на протязі 1922–1933 рр., набув тотожності з поняттям «соціальне забезпечення». Білоруська дослідниця О. Євдокименко, вивчаючи еволюцію поняття «соціальне страхування», дійшла висновку, що в радянській правовій науці розбіжності між соцстрахом і соцзабезпеченням були стерті [10, с. 58]. Особливо інтенсивно процес заміни цих понять простежувався під час згортання непу, коли соціальне страхування розглядалося лише як форма акумулювання коштів на соціальне забезпечення.

Підводячи підсумки, відзначимо, що труднощі законодавчого оформлення системи соціального страхування обумовлювалася особливостями адміністративно-територіального устрою СРСР, ідеологічними та фінансово-економічними чинниками. Ситуацію ускладнювали також зміни сутнісного характеру, пов'язані з адаптацією соцстраху до потреб радянської держави.

Список використаних джерел:

1. Систематический сборник постановлений и распоряжений по соцстрахованию. – М.: НКССО, 1923. – 79 с.
2. Фрейман И. По советским республикам. Социальное страхование в Закавказье / И. Фрейман // Вопросы страхования. – 1923. – № 8. – С. 12.
3. Государственный архив Российской Федерации (далее – ГАРФ), ф. Р5528, оп. 2, д. 832, 94 л.
4. ГАРФ, ф. Р5451, оп. 6, д. 372, 118 л.
5. ГАРФ, ф. Р5451, оп. 10, д. 394, 83 л.
6. Постановление ЦИК и СНК СССР «О социальном страховании лиц, работающих по найму в учреждениях и предприятиях Союза ССР за границей» // Вопросы страхования. – 1927. – № 36. – С. 32.
7. Морозов А.В. Социальная политика и социальное страхование: история и современность / А.В. Морозов // Социальная политика и социология. – 2005. – № 3. – С. 132-146.
8. Фрейман И.И. Финансовая система социального страхования. Сводка правил, регулирующих финансовые взаимоотношения органов соцстраха со страхователями / И.И. Фрейман. – Харьков: Вопросы труда, 1927. – 108 с.
9. Краткий обзор социального страхования за 1926 – 1928 гг.: Сборник статей / Под общ. ред. Л.П. Немченко. – М.: Вопросы труда, 1928. – 118 с.
10. Евдокименко О.Н. Социальное страхование в Республике Беларусь: эволюция понятия / О.Н. Евдокименко // Веснік Гродзенскага дзержаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. – Правазнаўства. – 2008. – № 4. – С. 55-59.

Рибовалова М.А.

студентка,

Науковий керівник: Амарян М.Х.

кандидат історичних наук, доцент,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ

Шлюб у сучасному українському суспільстві під впливом погіршення економічних умов в значній мірі перестав бути інститутом. Призначенням якого є народження дітей, збільшення нащадків. Зараз, у більшості випадків – це інститут для більш зручного, менш небезпечного задоволення фізичних потреб. А як же цю проблему вирішували у давнину? Звернемося до законів царя Хаммурапі.

У законах Хаммурапі чимало уваги приділяється саме шлюбно-сімейному праву, яке базувалося на патріархальному характері вавилонської сім'ї. Шлюби були ранніми. Дівчина виходила заміж

у 12-14 років. Законність шлюбу у Вавилоні, як і скрізь, визначалася за дотриманням певних юридичних формальностей: необхідно було укласти шлюбний контракт, причому при свідках (зазвичай усний), а інакше цей шлюб не мав законну силу. На відміну від права інших держав у Вавилоні дівчина виступала не як товар, а як рівноправна сторона у шлюбі. Шлюбного обряду передувало укладення певної угоди між женихом або його батьком та батьком нареченої. Це були своєрідне заручення. При цьому наречений вручав сім'ї дівчини певну суму грошей – тірхату і шлюбний подарунок самої нареченої або її родині. Угода не означало в майбутньому обов'язкового шлюбу: обидві сторони могли від нього відступити. Однак це накладало певну відповідальність – моральну і матеріальну. Якщо відмовлявся від шлюбу наречений, то він не міг вимагати повернення ні тірхату, ні шлюбного дарунку. Якщо ж відмовлялася наречена чи її сім'я, то вони повертали всі отримано в подвійному розмірі. При одруженні батько давав дочці придане – шерікту. Отримавши придане, дочка вже не могла успадковувати батьківське майно після їх смерті. Шерікту ставало власністю дочки, однак після одруження переходило в користування чоловіка, а після смерті дружини – до її дітей.

Допускався шлюб вільних осіб з рабинею чи з рабом. Діти від такого подружжя отримували свободу.

Загальноприйнятим був моногамний шлюб, але чоловікові дозволялося, за певних умов, одружитися повторно, а першу дружину залишити в якості рабині. Якщо жінка не могла народити дітей, псувала честь і гідність чоловіка, марно витратила його гроші чи розорядила свій дім, чоловік мав право взяти другу дружину. Слова «розорядила свій дім» можуть свідчити про те, що заміжні жінки в стародавньому Вавилоні могли нарівні з чоловіками займатися торговельними справами і розпоряджатися коштами родини на свій розсуд, природно на благо сім'ї.

Закони Хаммурапі вимагали наявності шлюбного договору, як необхідної умови для закріплення за жінкою прав законної дружини. Договір визначав не тільки майнове, а й особисте положення жінки в родині. Без шлюбного договору не можна біло визначити права законної жінки.

За законами Хаммурапі жінки мали права на розлучення у таких випадках:

- подружня зрада чоловіка,
- безпідставне звинувачення дружини у подружній зраді з її боку,
- якщо чоловік безпідставно покинув свою родину та оселю,
- якщо чоловік привів додому наложницю при хворій дружині,
- фізична неспроможність чоловіка виконувати шлюбні обов'язки.

Чи захищає цар Хаммурапі заміжніх жінок своїми законами від можливого нестерпного подружнього життя, чи дотримується він свого

слова «захищати (у даному випадку) слабку», якою є жінка, від «посягань сильного» в ролі якого в цій ситуації постає чоловік? На це питання можна відповісти позитивно.

За порушення дружинною подружньої вірності, закони Хаммуріппі передбачали різні форми покарання. Невірність з боку дружини каралася смертю, були встановлені певні правила для звинувачень такого роду. За певних обставин вона могла бути виправдана. Якщо ж дружина під час відсутності чоловіка могла прогодувати себе й дітей, але все одно одружилась з іншим, то цей випадок прирівнювався до зради і карався смертною карою.

Закони про подружню невірність розповсюджувались лише на жінок. Страта для чоловіків була передбачена лише в тому разі, якщо він спокусив дружину вільної людини. Однак закони в цьому випадку передбачають, що якщо чоловік буде змінювати їй з вільними, «ходити з будинку в будинок», то дружина могла забрати своє придане і піти в будинок свого батька.

Метою будь якого шлюбу було народження дітей, які успадкують сімейне майно і будуть підтримувати культ предків.

В законах йдеться про те якщо чоловік візьме в дружини безплідну жінку, а вона подарує йому рабиню и народить дітей для цього подружжя, він не має право залишити рабиню біля себе. Оскільки його дружина вже має дітей. Таким чином закон вирішує питання безпліддя жінки не шляхом розлучення, а тимчасовою заміною дружини рабинею. Але не сам чоловік обирає собі рабиню, а його жінка дарує йому її: «Ця безплідна жінка дасть своєму чоловікові рабиню». Дружина дарує чоловікові рабиню не для любовних утіх, а тільки для народження дітей.

Відомими майновими правами користувалася також і вдова: вона отримувала своє придане і вдову частку, якщо чоловік дав її їй. Якщо ж чоловік за життя не залишив дружині вдовину частки, то вона отримувала з спадщини частку, подібну частці одного спадкоємця.

Жінка у Вавилоні могла мати своє особисте майно, що належить тільки їй і яким ніхто, крім неї, не міг розпоряджатися, про це свідчить 150 пункт : «Якщо людина подарує своїй дружині поле, сад, будинок або рухоме майно і видасть її документ з печаткою, то після смерті її чоловіка її діти не можуть вимагати від неї нічого по суду; мати може віддати те, що буде після неї своєму синові, якого любить, братові вона не повинна віддавати ». Не випадково в статті згадується, що чоловік повинен видати їй документ, який підтверджує право її володіння.

Діти вважалися однією з головних цінностей в родині, а багатодітні сім'ї були у пошані. Батько міг розпоряджатися ними на свій розсуд: віддати дочку у храм, продати у рабство, віддати в рахунок відпрацювання боргу. Бездітні сім'ї намагалися усиновити дітей з метою отримання додаткових робочих рук (особливо коли не було за що купити

рабів). Правда, усиновлення відбувалося за згодою дітей. Законодавець намагався захистити інтереси усиновлених дітей тим, що усиновитель не міг відректися від усиновлених дітей навіть у тому випадку, коли в нього народжувалися свої діти. Коли ж таке відбувалося, усиновитель мусів виділити усиновленому третину свого спадку. З іншого боку, усиновлені діти повинні були виявляти повагу до своїх названих батьків. Якщо така дитина відмовлялася від усиновителів, на неї чекало калічницьке покарання. Найчастіше у таких випадка дітям відрізали язик. Відмовитися від батьків-усиновителів без наслідків усиновлений міг лише у конкретному випадку – коли батько-ремісник не навчив його своєму ремеслу або не включив у число рідних дітей.

Дружина признавалась в законах Хаммурапі опікунам своїх малолітніх дітей, у якості опікуна вона могла користуватися навіть усім майном, яке лишилося від померлого чоловіка. Отже, вона займала у домі чоловіка досить високе становище. З цим почесним положенням дружини у домі чоловіка добре узгоджується і той факт що батьківська влада, після смерті чоловіка, здійснювалась матір'ю.

З усього сказаного випливає, що у законах Хаммурапі наведений цілий ряд цікавих постанов, які визначають становище жінки. У цих постановах особливо яскраво виступає на перший план договір як основа не тільки способу заключення шлюбу але також й громадсько – правового положення жінки у родині чоловіка.

Разом з тим стара формула про прерогативи чоловіка – «повелівати» а жінки – «покорятися» існує і у наші дні хоча б на рівні підсвідомості, незважаючи ні на які цивільні кодекси унаслідок «чоловік зверху» і цим все сказано.

Список використаних джерел:

1. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – М., 1980.
2. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – М. : 1984.
3. Унгер И. Брак в его всемирно-историческом развитии. – Киев, 1985.
4. Енгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М.: 1973.

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ

Керенцева Я.А.

студентка,

Науковий керівник: Бостан Л.М.

кандидат історичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ІДЕЇ ТЕОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

У ряді держав, на сьогоднішній день, досить ефективно функціонують нетипові форми правління, тобто модифіковані форми правління, котрі поєднують в собі першорядні риси декількох «класичних» форм правління: республіки і монархії (Малайзія), абсолютної і конституційної монархії (Кувейт), президентської та парламентської республіки (Колумбія).

Виділяють такі різновиди нетипових форм правління: виборна монархія («республіканська монархія», монархія з республіканськими елементами), суперпрезидентська республіка («монархічна республіка», республіка з монархічними елементами), некласична республіка та теократична республіка [10], яка не дивлячись на свою непопулярність у сучасності заслуговує на окрему увагу.

Така держава в світі тільки одна – Іран. Джерелом влади в ній конституційно проголошений бог. Нація реалізує дане богом право на політичну владу [7, с. 134].

Сьогодні подібний устрій мають такі держави як Афганістан, Ємен, Мавританія, Оман, Пакистан та Саудівська Аравія. Також більше десяти держав в країнах з мусульманською більшістю встановили Іслам як державну релігію, хоча повністю ісламськими державами не вважаються [8].

У різні періоди розвитку людства у суспільства було різне ставлення до Бога та церкви, тому актуальним вважаю дослідити генезис релігійного впливу на становлення історико-правової думки мислителів різних часів.

Перш за все, варто зазначити, що теократія відноситься до числа історично перших типів організації політичної влади, що з'явилися на зорі людської цивілізації, і являє собою форму держави, в якій як політична, так і духовна влада зосереджені в руках духівництва (церкви). Зазвичай вища влада в теократичній державі належить главі пануючої

церкви (він же глава держави), що визнається «живим богом», «намісником бога на землі», «первосвящеником» і т. п. (фараон, цар, імператор, халіф). Практично державні повноваження покладені на духівництво, жерців. Законом визнаються «веління бога» – Священне писання, шаріат і т. п. і воля глави держави і церкви. Вперше термін «теократія» зустрічається в роботах Іосифа Флавія [12].

Для того, щоб зрозуміти ідеї теократії та відношення суспільства до Бога та церкви необхідним є проаналізувати розвиток даної теорії в періодах історії людства.

У період Стародавнього світу Бога проголошували першопричиною виникнення держави ще з давніх часів. Божественне походження царської влади стверджувалося уже в 18 ст. до н.е. в законах вавилонського царя Хаммурапі. У його законах записано: «Бог Мардух створив чорноголових і поставив мене, Хаммурапі, правити чорноголовими» [4].

У Давньому Китаї імператора називали сином Неба, який править Піднебесною. Так, за древньокитайським міфом про походження і характер земної влади, саме персона правителя Піднебесної має єдиний зв'язок із вищими сферами. Вся влада символізує особу правителя у вигляді внутрішньої сили, а інші посадові особи і державний апарат у цілому є лише проводирями вищої влади [1].

У Давньому Єгипті культ фараона став культом героя, засновника громади, володаря Всесвіту. Правитель є виконавцем Божих заповідей, Божої правди на землі. Тому Бог вручає правителеві скіпетр і закони.

За версією древніх євреїв, єдиний, істинний Бог є покровителем усього єврейського народу, його царем (верховним законодавцем, правителем і суддею) [3, с. 49].

Православний богослов Іоанн Златоуст відзначав, що існування влади – все це справа Божої премудрості і тому треба «підносити велику подяку Богові і за те, що є царі, і за те, що є судії» [5].

Аналізуючи період Стародавнього світу можна стверджувати, що церква претендувала не тільки на повну незалежність у релігійних справах, але і на участь у політичній владі, вимагаючи допомоги держави в множенні і охороні церковних багатств. Вважалось, що правитель держави – це «створінні Боже», якому влада надана за його заслуги перед Богом.

Наступним періодом є період Середньовіччя, в якому християнський теолог Августин Блаженний (Аврелій) бачив прояви теократії у процесі «боротьби двох градусів». У якості «граду земного» і «граду божого» у нього виступає два протилежні види людських спільнот [6].

Католицьких богослов Фома Аквінський писав, що правитель в державі займає таке положення, як Бог у Всесвіті, як душа в тілі.

Керуюча державою воля володаря є разом з тим єдине, що об'єднує в ньому всю свою суть: без неї держава б розпалася [9, с. 57].

Враховуючи вищевказані суттєві моменти можна стверджувати, що державно-правова думка періоду Середньовіччя характеризується тим, що церква стає навід'ємним інститутом держави і поділом суспільства на «віруюче» та «невіруюче».

Варто зазначити, що у кінці XV – першій половині XVI ст. важливим поштовхом в розвитку епохи Реформаційно-політичної думки стали ідеї протестантизму: лютеранства та кальвінізму. Основними представниками цього періоду були Мартін Лютер та Томас Мюнцер.

Основу доктрин Мартіна Лютера становило вчення про два світи – духовний і земний, де водночас живе і, від влади яких, залежить людина. Томас Мюнцер, рішуче виступав не тільки проти католицизму, але й проти всього християнства і феодалізму, в протилежність поміркованому реформаторству [2, с. 52].

Наступний період, що заслуговує на увагу, період буржуазних революцій і вільної конкуренції. Представниками цього періоду є такі науковці, як: Ж. Мельє, П. Гольбах, Д. Дідро, К. Гельвеція, Ж. Ламетрі та інших філософів. Цей період з наукового погляду характеризується атеїзмом, який був пов'язаний з утвердженням капіталістичного способу виробництва й епохою буржуазно-демократичних революцій, зокрема революцією 1789 р. у Франції і революцією 1849 р. в Німеччині. Активна участь у боротьбі з феодалізмом народних мас, революційність самої французької буржуазії XVIII ст. та її ідеологів визначили відкритий, послідовний і войовничий характер атеїзму [11].

Вчення періоду імперіалізму повністю відокремлює існування церкви від держави, і вона не втручається в стосунки громадян до релігії і релігійних вірувань. В соціалістичному суспільстві здійснюється діяльність, направлена на створення умов для звільнення свідомості громадян від релігійних переконань, ведеться науково-атеїстична пропаганда. Якщо вільнодумство і атеїзм в його історично обмежених формах прояву в антагоністичних формаціях не були ще надбанням широких мас, то в соціалістичному товаристві релігії протистоїть масовий атеїзм [12].

У післявоєнний період переважали ті богослови і філософи, які намагалися знайти основу для переоцінки віри в світі, який став невіруючим (за Д. Бонхьоффером). Серед них вирізнялися дві ключові фігури – німецький філософ Мартін Гайдегер, один із засновників екзистенціалізму, і Рудольф Бультман, який прийняв цю філософію як основу для нового підходу в інтерпретації Нового Завіту, назвавши його «деміфологізацією».

Сьогодні багато філософів постулюють думку про те, що динаміка сучасних змін, яка тяжіє до неймовірних швидкостей, ймовірно не

дозволить сформуватися стійкій системі цінностей і орієнтирів. Ослаблення соціальних зв'язків, можливість активно жити, працювати, займатися творчістю без підтримки роду, клану, сім'ї, друзів, неминуче будуть сприяти розвитку почуття самотності і пошуку виходу із нього. Подолати окреслену ситуацію допоможе або світова інформаційна мережа, що поєднує інтелекти індивідів (М. Кастельс, З. Бауман), або трансцендентний духовний орієнтир, що поєднує надраціональні рівні їх свідомості (П. Тілліх, Дж. Маккуоррі) [13, с. 14].

Підсумовуючи вищенаведене можна дійти висновку, що теорія теократії, зародившись на стадії переходу людства від привласнюючої економіки до виробляючої, набуваючи в процесі становлення та розвитку етноконфесійна і цивілізаційне своєрідність, теократична модель влади пережила кульмінаційну фазу свого розквіту в епоху середньовіччя, процес переорієнтації церкви на вирішення проблем мирського життя, що протиставляється високодуховним і священним завданням порятунку життя вічного в Новий час і зазнає динамічні як секуляризаційним, так і зворотні, релігійно-відроджуючі зміни в сьогоденні.

Список використаних джерел:

1. Беспалько В.Г. Курс: Проблеми теорії держави і права [Електронний ресурс] / В.Г. Беспалько // Правова бібліотека: навчальна література з правових дисциплін. – Режим доступу: <http://pravolib.pp.ua>
2. Горлач М.І. Політологія: наука про політику: підручник / М.І. Горлач, В.Г. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
3. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / Р.А. Калюжний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – К.: Видавець Паливода А.В., 2007. – 134 с.
4. Закони вавилонського царя Хаммурапі. [Електронний ресурс] // Бібліотека ім. М.Н. Грачова. – Режим доступу: <http://grachev62.narod.ru>
5. Златоуст Иоанн Беседы на Псалмы [Електронний ресурс] / Иоанн Златоуст // Православная энциклопедия Азбука веры. – Режим доступу: <http://azbyka.ru>
6. История политических и правовых учений [Електронний ресурс] // Онлайн библиотека: учебники, учебные пособия, лекции. – Режим доступу: <http://www.studylaw.narod.ru>
7. Иванов В. Форми правління і політичного режиму. У пошуках нового змісту / В. Иванов // Логос. – 2008. – № 6. – С. 121-155.
8. Ісламська держава. [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
9. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы: учеб. пособие / Т.В. Кашанина. – М.: Юрист, 1999. – 334 с.

10. Нетипові форми правління. [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
11. Релігієзнавство: підр. [Електронний ресурс] // Онлайн бібліотека. – Режим доступу: <http://readbookz.com>
12. Тлумачний словник. [Електронний ресурс] // Онлайн словник. – Режим доступу: <http://vseslova.com.ua>
13. Шевченко С. Ідентичність людини в сучасних умовах: роздуми над ціннісними пріоритетами екзистенціальної теології Дж. Маккуоррі / С. Шевченко // Наукові записки. – 2012. – № 10. – С. 13-24.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Милимука Л.Р., Слюсарчук Д.Д.

студенти,

Національний університет «Одеська юридична академія»

КРИЗА СУЧАСНОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ УКРАЇНИ

В нас час вчені розглядають конституціоналізм як особливий режим публічної влади. В демократичних державах публічна влада традиційно поділена « по вертикалі » – на публічну державну владу і муніципальну владу. Це твердження закріплює, що сучасний конституціоналізм включає в себе і парламентаризм і муніципалізм. Також до нього входить народовладдя, – воно тут виступає найбільш важливою цінністю. Разом із загальновідомими проявами демократії, як вибори і референдуми, стала більш поширеною діяльність представницьких органів. У теоретико-практичному конституціоналізмі це явище визначають терміном «парламент». Парламентаризм є ключовим елементом сучасних політичних систем.

Політична система характеризується заміною принципу парламентського суверенітету на суверенітет народу. О. Булгаков зазначає: «Виникнення принципу і ідеї суверенітету народу обумовило новий зміст парламентаризму, а саме: верховна влада належить не парламенту, а народу, парламентська влада в цьому випадку лише уповноважена, акцидентна влада, бо народ є суверенний, а парламент тільки втілює народний суверенітет, не вносячи при цьому змін в об'єкт прав суверенності». Таким чином, можна зробити висновок про те, що парламентаризм став попередником народного суверенітету, що існує не так давно. Але цим його функціональне наповнення не вичерпується.

Парламент можна визначити як «демократичну систему організації і функціонування вищої державної влади, яка базується на поділі влади і верховенстві права, в якій парламент з його законодавчою, представницькою, контрольною прерогативами займає провідне місце в справах затвердження і розвитку соціальної справедливості».

Надалі слід звернути увагу на розвиток парламентаризму безпосередньо в Україні. Насамперед необхідно розглянути парадигму сучасного розвитку парламенту та особливостей його «співіснування» з іншими органами влади. На роботу парламенту ще дотепер впливають радянські ідеї, які полягають в тому, що парламент займає головну роль в системі влади. Це знаходить свій прояв в тому, що Верховна Рада може

втручатися в діяльність Президента чи інших органів та вирішувати будь-яке питання суспільного життя на рівні закону, не зважаючи на конституційний принцип поділу влади. Така діяльність представницького органу створює певну небезпеку порушення балансу влад шляхом нераціонального застосування права. Можна сказати, що в Україні існує «законодавчо – центрована» система парламентаризму, за якого законодавча влада перебуває у самому центрі процесу управління. Проблемою є те, що в Україні недостатньо ефективного функціонування конституційної юстиції. Конституційний Суд України самим фактом свого існування має виступати гарантом рівноваги повноважень між парламентом та Президентом. Але орган конституційної юрисдикції використовує свої арбітражні функції неефективно. Також проблемою є слабка консенсусна природа парламенту. Тобто парламент повинен бути тим місцем обговорень, де в результаті вироблення спільних позицій і досягнення консенсусу створюється закон, що відповідає насамперед суспільному благу. На сучасному етапі посилюється протистояння між Президентом та парламентом, що обумовлено конституційним спором про компетенцію та розмежування сфер впливу.

Зараз існує дискусія про те, яка республіка більш демократична – президентська або парламентська. Потрібно спиратися на позицію, яка стверджує, що « правильний режим » – це той, який на практиці сприяє захисту базових суспільних цінностей, таких як гідність, безпека, воля, рівність і добробут. Ще одною проблемою є те, що оцінка парламенту суспільною думкою засвідчує його порівняно невисокий рейтинг довіри та громадського авторитету. Тому, виходячи із аналізу сучасних подій в парламенті, можна зазначити, що в Україні склалася криза представницької демократії.

Сучасна криза парламентаризму в Україні може бути оцінена в кількох аспектах. По-перше, в умовах парламентської кризи доцільним вбачається застосування Президентом резервної влади, виконуючи арбітражні функції як глави держави. По-друге, в умовах напівпрезидентської чи то псевдо парламентської республіки створюється небезпека дуалізму виконавчої влади та протистояння у трикутнику Президент – Парламент – Уряд. Отже, всяке чисте краще, ніж змішане. А в Україні склалася така напівпрезидентська форма правління, що неефективно поєднує в собі риси парламентської та президентської республіки. Новий конституційний устрій, який запроваджений з 2014 року, постійно підсилює системну кризу організації влади в Україні та складає реальну загрозу демократичним засадам функціонування парламентаризму [1].

Щоб вирішити цю проблему, багато вчених пропонують ввести в Україні двопалатний парламент. Ця теорія створена на основі аналізу діяльності парламентів в зарубіжних країнах, наприклад: у

Великобританії, США, Німеччині, Індії та ін. Дана ідея обговорюється в Україні ще з 1992 року. Введення двопалатної структури парламенту зможе: «а) найповніше забезпечити врахування й узгодженість на парламентському рівні загальнодержавних і самоврядних регіональних інтересів; б) домогтися необхідної професіоналізації під час розробки, обговорення й ухвалення законів, забезпечити в цьому процесі дію необхідних механізмів стримування і противаг; в) створити надійно працюючу систему реалізації парламентського контролю, виконання установчих та інших функцій Парламент». Українські законодавці робили чимало спроб втілити в життя дані концепції. Прикладом цього може бути те, що ще за часів президентства Леоніда Кравчука було створено сім варіантів проектів конституції з двопалатним парламентом, один з яких було винесено на всенародне обговорення; також наприкінці 1995 р. робоча група Конституційної комісії завершила проект нової Конституції країни, який було передано до розгляду Конституційної комісії. Одним з пунктів було закріплено створення двопалатного парламенту Національних зборів або Верховної Ради, які б склалися з Палати депутатів та Сенату; в Україні 16 квітня 2000 р. було проведено референдум, на якому про необхідність формування двопалатного парламенту в країні тоді висловилося близько 82%. Не менш суворим випробуванням для вітчизняного парламентаризму стала й конституційно-правова реформа 2004-2008 рр., зміст якої передбачав перехід України до парламентсько-президентської форми правління [2].

На основі наукових робіт, присвячених парламентській тематиці, можна зробити висновок про те, що парламентаризм розглядається виключно як режим здійснення влади, форма державного управління, система влади, принцип, основним проявом якого є верховенство парламенту всередині державного механізму. Аналізуючи дані факти, можна стверджувати, що в Україні не була проведена повноцінна дискусія щодо реформування парламенту. У сучасних умовах України дієвою могла б стати модель двопалатності, за якої нижня палата парламенту приймає закони, а верхня палата їх схвалює, що в цілому мало надати ефективності процесу державотворення.

Список використаних джерел:

1. Марчук Р. М. Проблеми функціонування сучасного парламентаризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://narodna.pravda.com.ua/politics/47da8213b4a59/>
2. Любченко А. В. Шляхи удосконалення парламентаризму в Україні (в аспекті проблеми двопалатності) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10lavapd.pdf>

Позюмко І.С.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ СИСТЕМИ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Місцеве самоврядування як засада конституційного ладу виступає одним із найважливіших принципів організації і функціонування влади в суспільстві й державі та є необхідним атрибутом будь-якого демократичного ладу. У ст. 2 Європейської Хартії місцевого самоврядування проголошується: «Принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві країни і, по можливості, у конституції країни», а у статті 3 дається ґрунтовне визначення місцевого самоврядування як можливості органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину публічних справ і управляти нею, діючи в рамках закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення, яке здійснюється як виборними та виконавчими органами, так і безпосередньо територіальною громадою шляхом використання різних форм прямої демократії [4].

У різних державах з метою ефективної організації влади на місцях застосовуються різні системи органів місцевого самоврядування, на вибір яких впливає неоднаковий підхід до розуміння державної влади, розмежування адміністративно-територіальних одиниць на «природні» та «штучні», національні та історичні особливості і традиції тощо. Від того, наскільки розвинута, активна і досконала муніципальна система, залежить міцність демократичних інститутів і загальна політична стабільність у тій чи іншій державі.

Поглиблення демократичних перетворень, що відбуваються на часі в Україні, обумовлюють необхідність подальших конституційних змін, зокрема у реформуванні органів місцевого самоврядування у відповідальні самодостатні інститути, що зможуть самостійно вирішувати питання місцевого значення, забезпечуючи при цьому реалізацію принципу народовладдя, що закріплений у Конституції та законах України.

Перша за все, слід звернути увагу на розвиток місцевого самоврядування безпосередньо у Федеративній Республіці Німеччина. Необхідно пригадати, що Федеративна Республіка Німеччина – це парламентська республіка, конституційна федеративна держава, яка була сформована з врахуванням норм Основного Закону Німеччини 1949 р. Першочерговою проблемою при розробці Основного Закону, як

зазначають німецькі вчені, було створення механізму розподілу компетенцій між Федерацією і землями та налагодження ефективної роботи органів місцевого самоврядування. В склад ФРН входять 16 земель, в числі яких 3 міста, які мають статус земель (Берлін, Бремен, Гамбург). Потрібно сказати, що:»...інші 13 земель – «територіальні» землі поділені на муніципальні формування общин (поселення, Gemeinden), які в тій чи іншій сукупності формують об'єднання – райони (Landkreise), а також самостійні міста поза районами (міські округи, kreisfreie Staedte)» [3]. Основною територіальною одиницею місцевого самоврядування є адміністративні округи. У межах кількох сотень округів діють міські, комунальні і сільські органи місцевого самоврядування, які обираються населенням на основі пропорційного представництва. Податки на нерухомість і виробництво, так само як і прибуткові податки, йдуть на різні операції місцевої влади, але більшість громад і муніципалітетів отримують додаткові субсидії від федерального уряду. Як наслідок, місцеве самоврядування ФРН є прикладом реалізації романо-германської муніципальної системи місцевого самоврядування, що характеризується наявністю на місцевому рівні органів місцевого управління і органів місцевого самоврядування. Таким чином, засади федералізму в поєднанні з конкретними історичними особливостями (активним використанням в середні віки магдебурзького права, достатньо довгим періодом існування німецьких князівств) зумовили широку компетенцію і незалежність органів місцевого самоврядування.

Особливості місцевого самоврядування ФРН закріплено у відповідності з Основним Законом і законодавством земель, адже у кожній з них діє Положення про общини і Положення про райони. Основний Закон передбачає, що «общинам повинно бути гарантовано право регулювати під свою відповідальність всі справи місцевої громади. Об'єднання общин, в рамках своєї законної компетенції і у відповідності з законами, також мають право на самоуправління. Забезпечення самоуправління включає забезпечення основ для самостійної фінансової відповідальності». У п. 1 ст. 28 констатується, що «у землях, округах і громадах народ повинен мати представництво, утворене загальними, прямими вільними, рівними і таємними виборами».

Варто зазначити, що найбільш багатоманітне місцеве самоврядування в общинах. Особливість організаційної форми місцевого самоврядування визначається законодавством землі, на території якої розташована община, враховуючи територіальний фактор. Тому виділяють чотири основних організаційних форми місцевого самоврядування: північнонімецька, південнонімецька, бургомістерська та магістратна [2]. Звідси можна зробити висновок, про те, що система місцевого самоврядування ФРН побудована таким чином, що органи місцевого самоврядування мають право вирішувати державні справи: по-

перше, при вирішенні одних питань вони виступають як органи самоврядування, а, по-друге, при вирішенні інших – від імені держави, за розпорядженням державного органу, в рамках делегованих їм повноважень.

Відповідно до ст. 7 Конституції України, в Україні визначається і гарантується місцеве самоврядування. Місцеве самоврядування в Україні, згідно Розділу XI Конституції України, є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1]. В Україні діє низка міжнародних договорів про місцеве самоврядування, серед яких і ратифікована Верховною Радою, відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України, Європейська Хартія місцевого самоврядування (Рада Європи, 15 жовтня 1985 р.).

На сучасному етапі розбудови України як суверенної та демократичної держави з урахуванням глобальних змін, які відбулися останнім часом, розвиток місцевого самоврядування є одним з пріоритетних напрямів діяльності держави. Безперечно, Революція Гідності окреслила європейський вибір громадян України, що актуалізувало проблему реалізації ратифікованих угод з країнами ЄС для забезпечення якісного розвитку регіонів країни. Кабінетом Міністрів України вживаються заходи щодо розвитку та модернізації системи місцевого самоврядування. Так, 1 квітня 2014 р. урядом України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, метою якої є визначення напрямів формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного середовища проживання для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя. Внесення відповідних змін до Конституції має створити правову основу для прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на реалізацію реформи місцевого самоврядування.

Проблема заміни централізованої системи місцевого самоврядування на децентралізовану полягає у довго тривалості процесу реформування всієї системи державних органів влади в Україні. Першочергово законодавці повинні зважити всі «за» і «проти» щодо висновків як вітчизняних вчених, так і міжнародних експертів. Всі дії повинні бути погоджені з представниками органів місцевого самоврядування та асоціацій.

Запропонована модель місцевого самоврядування ФРН, або окремі її елементи, може бути запропонована до розгляду в Україні, тому, насамперед, треба чітко визначити територіальну основу для діяльності органів місцевого самоврядування, створити належні умови для

здійснення ними делегованих повноважень, розмежувати повноваження на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності, запровадити механізм державного контролю за відповідністю Конституції та законів у рішеннях органів місцевого самоврядування.

На основі наукових робіт, присвячених тематиці організації місцевого самоврядування, можна зробити висновок про те, що проблема використання в державному будівництві тієї чи іншої муніципальної системи місцевого самоврядування як для унітарної, так і для федеративної держави є достатньо актуальною. Аналізуючи дані факти, варто зазначити, що децентралізація влади, якої дотримується Федеративна Республіка Німеччина, через наявність якісної системи місцевого самоврядування стимулює процес активної участі народу у політичному житті держави і суспільства, створює сприятливі умови для реалізації основних прав Основного Закону, допомагає уникнути прецедентів, стає базою для подальшої розбудови демократичних інститутів.

Досвід функціонування місцевого самоврядування за романо-германської муніципальною системою у Федеративній Республіці Німеччина може стати поштовхом для проведення якісної роботи, пов'язаної безпосередньо з процесом децентралізації в Україні, проте необхідно, перша за все, врахувати українські реалії, зокрема стан розвитку громадського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України, 1996. – Ст. 53.
2. Бусыгина И.М. Регионы Германии / И.М. Бусыгина. – М., 1999.
3. Маркварт Є. Організація місцевого самоврядування в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [htt:lesocman.hse.ru](http://lesocman.hse.ru).
4. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран / В.Е. Чиркин. – М.: Юристъ, 1997. – 568 с.

Регалюк М.В., Стріченко Д.А.

студенти,

Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕФОРМА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі одним із основоположних аспектів розбудови України як демократичної правової держави є її територіальний устрій. Територіальний устрій України, відповідно до ст. 132 Конституції, ґрунтується на засадах цілісності та єдності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, із врахуванням їхніх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культу-рних традицій. Адміністративно-територіальний устрій, як відомо, може бути визначено як поділ держави на систему адміністративних одиниць. Він є однією з форм, очевидно найважливішою, територіального устрою держави. Адже саме у відповідності з ним утворюються органи державної влади та органи місцевого самоврядування, вирішуються численні управлінські та інші питання.

Слід відзначити, що проблема вдосконалення територіальної організації нашої держави є досить складною і вимагає передусім всебічного наукового обґрунтування, правового, організаційного й фінансового забезпечення. На даний час вирішення цієї проблеми є актуальною як ніколи. Складна економічна і політична ситуація вимагає реформування адміністративного устрою. Саме тому координаційною радою з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України був розроблений проект Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. З одного боку, здійснення децентралізації є необхідним кроком з огляду на євро інтеграційний зовнішньополітичний курс держави. З іншого боку, трансформація державного устрою може створити нові виклики для українського суспільства, особливо у процесі здійснення адміністративно-територіальної реформи та на перших етапах функціонування нової системи організації публічної влади. Дана реформа ще на початку свого зародження вже стикнулася з даними проблемами: Можливий політичний спротив локальних еліт, із перспективою залучення на свою підтримку широкої громадськості; можлива активізація та радикалізація політичних об'єднань, які представляють інтереси меншин, що мають компактний характер проживання. Послаблення державного контролю органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам

місцевих рад, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст. Негативним наслідком цього може стати зростання порушень українського законодавства (включаючи посягання на права і свободи громадян) у процесі діяльності органів місцевого самоврядування.

Виникає загроза зриву фінансування повноважень органів місцевого самоврядування; зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень. Децентралізація під час процесу формування української політичної нації сприятиме посиленню серед населення регіональної ідентичності, у тому числі в регіонах із найбільш специфічними соціокультурними рисами, можливе поглиблення соціальної дистанції між територіальними спільнотами. Також потрібно в процесі реформування законодавчо визнати, уникаючи старих помилок: статус громад як адміністративно-територіальних одиниць базового (первинного) рівня, порядок вирішення питань у сфері адміністративно-територіального устрою; чіткі критерії їх класифікації, а також критерії віднесення населених пунктів до категорій сіл, селищ і міст; порядок утворення громад, що включають декілька населених пунктів, їх державну реєстрацію; статус населених пунктів, що входять до складної громади, можливість створення в них самоврядних структур, рівність у наданні соціально-культурних і адміністративних послуг у складових частинах громади, в створенні матеріально-фінансової бази їх розвитку; правовий статус областей і районів.

Завдяки реформування територіального устрою в Україні місцеві громади матимуть більше повноважень, кількість районів зменшиться у чотири рази, а от змін в обласному управлінні не буде, мета влади є дати місцевому само-врядуванню більше повноважень та фінансів. В результаті реформи країні можуть зникнути звичні області, райони і села з містами. Натомість з'являться регіони, повіти і громади. Громадам хочуть передати повноваження щодо розробки генерального плану розвитку їх місцевості, розпорядження землею, будівництва, благоустрою територій, житлово-комунальних послуг, місцевих доріг, комунального транспорту, початкової освіти дітей, охорони здоров'я первинного рівня, організації догляду за інвалідами та пристарілими, інфраструктури культурного і спортивного розвитку, пожежної та громадської безпеки громадян. Зрозуміло, що у громадах по 500 мешканців виконання усіх цих повноважень просто не є можливим, тому й має відбутися адміністративно-територіальна реформа – замість 11,5 тис. суб'єктів місцевого самоврядування в Україні має бути 1400. Кількість повітів буде значно меншою від кількості районів. Тобто відбудеться збільшення. Для деяких обивателів це означатиме перенесення центру адміністративних послуг на значну відстань, що зробить незручним кожне звернення за довідкою. Це може спричинити складнощі під час переоформлення документів на

підприємницьку діяльність, оновлення баз даних та реєстрів, оформлення пільг і субсидій. Саме тому кількість областей залишиться колишньою. Також не планується змінювати їхні межі – перетворення зачеплять тільки систему управління.

Дана реформа має вирішити такі основні завдання: створити ефективну систему державного управління, делегувати управлінські функції згори донизу, сприяти всебічному розвитку місцевого самоврядування; поліпшити територіальну організацію державної влади і управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів, упорядкувати адміністративно-територіальний устрій держави, оптимізувати функціонально-територіальну структуру життєдіяльності населення, унеможливити сепаратизм і федералізм.

Отже, вже зараз є всі умови для докорінного реформування адміністративно-територіального устрою. На жаль, складний політичний стан України в даний момент дещо гальмує реформування адміністративно-територіального устрою. Поспішати з втіленням певних змін не слід. Зміни повинні бути виважені і продумані з усіх позицій, а це можливе лише шляхом глибоких, обдуманих і ефективних дій по реформуванню адміністративно-територіального устрою.

Список використаних джерел:

1. Бабінова О. О. Державна регіональна політика і регіональний розвиток: сучасні реалії України та європейський досвід / О. О. Бабінова. – К.: Фенікс, 2011. – 268 с.
2. Браслофф О. Ельдорадо: міф і реальність федералізму та субсидіарності в іспанському контексті / О. Браслофф. // Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика / І. Ф. Кононов (наук. ред. і уклад.). – Луганськ: Альма-матер; Знання, 2002. – С. 431-461.
3. Данилишин Б. Регионализм в Украине: реальность и перспективы / Б. Данилишин // Зеркало недели. – 2012. – 16 июня. – № 22(70). – С. 4.
4. Жук В. Напрями розвитку та зміцнення управлінського потенціалу органів місцевої влади / В. Жук // НІСД / Електронний ресурс. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juli08/01.htm>
5. Журек Л. Доходи територіальних одиниць самоврядування та система податків / Л. Журек // Узагальнення польського досвіду місцевого самоврядування та перспективні напрями розвитку самоврядування в Україні / Упоряд. Т. Шамайда, О. Дмитренко. – К.: Аг-во «Україна», 2001. – С. 29-40.
6. Лациба М. В. Як територіальна громада може впливати на вирішення питань місцевого значення / М. В. Лациба, В. В. Бондаренко. – К.: УНЦПД, 2007. – 108 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гольбін М.І.

здобувач,

*Інститут держави та права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ МОРЯКІВ

Зародження мореплавання відноситься до глибокої давнини. Першу згадку про поняття «моряк» можна знайти в джерелі стародавнього права – Кодексі Хаммурапі.

Вони містили в собі таке поняття як «корабельник», його права та обов'язки: «Якщо корабельник спорудить людині судно і зробить свою роботу ненадійно, так що судно в тому ж році стане текти або отримає інший недолік, то корабельник повинен зламати це судно, зробити міцне судно господарю судна. Якщо людина найме корабельника, він повинен давати йому шість курру хліба на рік» [1, с. 225-30].

Крім того, хотілося б згадати ще про одну статтю досить цікаву за змістом. Це стаття 240: «Якщо судно, що йде вгору за течією, вдарить судно, що йде донизу за течією, і потопить його, то господар судна, чие судно було потоплено, повинен клятвено показати перед богом усе, що загинуло на його судні, і судно, що йшло донизу за течією, повинно відшкодувати йому судно і все загибле в нього».

Судячи зі змісту цієї статті, можливо припустити, що ми маємо справу із зародженням такого правового поняття як «компенсація морякам у випадку втрати або затоплення судна».

Флот і мореплавання зародилися в Стародавньому Китаї, Єгипті, Фінікії та інших рабовласницьких державах. Письмовим документом, в якому згадується, про наявність в Єгипті п'яти суднобудівних верфей, є великий папірус від часів Рамзеса III (1190 до н.е.). У розпорядженні цього фараона також були озброєні судна, які тримали охорону на морських торгових шляхах від піратських нападів «народів моря» і їх набігів на узбережжя Єгипту [2, с. 19].

Отже, вже в Давньому Єгипті судноводіння в морі було такою ж професією, як землеробство або інші ремесла.

В Єгипті виникли сім каст, що збереглися майже до кінця існування держави: жерці, воїни, коров'ячі пастухи, свинопаси, дріб'язкові торговці,

товмачі і стерники. Стерники, хоч і займали останнє місце в ієрархічному реєстрі, однак користувалися великою пошаною і повагою, адже першим стерничим був верховний бог Ра (Амон) [3, с. 17].

Про розвиток мореплавання свідчить і наявність каст не тільки стерників, а й товмачів – перекладачів. П. Стороженко згадує про перемогу фараона Рамзеса III над «морськими народами» у битві, яка відбулася на Нілі 1190 року до нашої ери [4, с. 13].

Ці народи займалися розоренням і пограбуванням розвинених міст. Пізніше назва цих «морських народів» трансформувалася в поняття «пірат». Як вказує П. Стороженко, слово «пірат» походить від латинського «пірата», яке виводиться від грецького «пайран», що означає пробувати щастя на морі.

Важливу роль у історичному становленні морської професії та прав моряків зіграла Фінікія – державне об'єднання Стародавнього світу. З фінікійцями пов'язана перша згадка про міжнародне співробітництво у сфері трудових прав моряків. Так, А. П. Шершов у своїй роботі вказує, що фінікіяне охоче, будували військові і торгові кораблі для інших країн – Ассирії, Єгипту, а потім і Персії, а також надавали їм стерників і команду [2, с. 25].

Аналізуючи дане твердження, бачимо, що крім вже існуючих вищевказаних прототипів права на оплату праці моряків, а також права трудового найму, які історично виходять ще із законів Хаммурапі, ми можемо припустити, що фінікійці забезпечували, повну підготовку моряків, необхідну для виконання різних обов'язків на борту судна, тим самим, дали поштовх для зародження сучасного права моряків на кваліфікаційну підготовку.

У римських юридичних збірниках – дигестах – зафіксовано закон, приписуваний Солону, де перераховані три рівноправні професії: моряки, пірати і купці (48, XLVII, 22, 4). Це була єдина «триголова» професія [3, с. 5].

Можливо припустити, що поняття «моряк» включало в себе також і веслярів на галерах. Права веслярів на галерах того часу описані в роботі П. Стороженком: життя рабів-веслярів постає як неймовірно тяжке, виснажливе й криваве [4, с. 62].

Рабовласницький устрій змінився новою економічною формацією феодалізмом. У VII ст. венеціанці вводять поняття – «капітан» – командир галери, який призначався з осіб привілейованого стану [5, с. 17].

Первісно в Західній Європі керувалися в питаннях мореплавання так званім Родоським правом і кодексом візантійського права – Базилікою. Базиліка (VII ст.) багато що запозичила з заснованого на звичаях родоського права, але представляла собою вже норми, виражені в офіційному державному акті. В цей же час сформувався і ще один кодекс – так звані Олеронські сувої (XII ст.) – Збірка рішень, які виносилися

морським судом острова Олерон біля Бордо. Поступово саме вони стали найбільш авторитетним джерелом морського права. Їх сприйняла переважна більшість західноєвропейських країн [6, с. 59].

Поява в XIV столітті викладеного каталонським наріччям збірника *Consolato del Mare* всіх місцевих законів, звичаїв, поширених у межах Середземномор'я, і вперше, ймовірно, виданого в Барселоні, мало величезне значення для купців і моряків того періоду, а рівно і для суддів – консулів, які здійснювали правосуддя у великих портах. Оскільки у збірнику не робили спроби викласти норми, які повинні були мати загальне застосування, а просто зводилися до купи вже діючі принципи [7, с. 90].

Як зазначає П. Стороженко, поняття «пірат» в XVII ст., трансформувалося в поняття «буканьєр» [4, с. 77].

За одною версією «буканьєрами» називали мисливців на диких буйволів на острові Еспаньола (пізніше Сан-Домінго). Як правило вони не знали що таке сім'я, жили по двоє в повній злагоді та приязні, володіючи своїм нехитрим добром спільно, називали один одного «матросами», а життя своє «матроством». Колонізатори іспанці змусили «буканьєрів» податися до «флібустьєрів», які на той час вже розкошували в морях.

Слово «флібустьєр» походить від голландського «vri buiter», «фрі бутер», тобто – легкі судна на яких вони здійснювали свої напади, а у французькій – «flibustiers» вільні мореплавці. Члени піратського співтовариства давали клятву беззаперечно підкорятися на суші і на морі особливому статуту. Існував принцип розподілу захопленої здобичі на «рівні частки». Під час воєн, майже всі пірати ставали каперами (санкціонована державою форма піратства). Така ж форма піратства, але під назвою «корсо» згадується В. Тарновським.

Капер, корсар або комісійний моряк мав офіційний патент – спеціальний ордер, що видається країною, на службі якої він перебував.

Міжнародна конференція, на якій вперше в історії міжнародного права розглядалися питання безпеки мореплавання, відбулася у Вашингтоні (грудень 1889 р.). Вона цілком була присвячена охороні життя і майна на морі і, мабуть, була першою спробою міжнародної спільноти щодо співпраці в галузі технічних проблем торговельного мореплавання.

Наступна міжнародна дипломатична конференція з питання міжнародно-правового нормування охорони людського життя на морі відбулася в Лондоні в 1914 році. Її робота, як відомо, була викликана загибеллю 15 квітня 1912 пасажирського лайнера «Титанік». Тоді вперше знадобилося знайти такий спосіб міжнародно-правового нормування, при якому технічне правило не поривало би зв'язку з технікою й у водночас набувало юридичну оболонку міжнародно-

правової норми. Конвенція СОЛАС 1929 р. була прийнята і набула чинності 1 липня 1931 р. Характерно те, що вона сприйняла міжнародно-правовий спосіб кваліфікованого санкціонування технічних правил, застосований у Конвенції 1914 р., коли окремі технічні норми, що мають в технічному нормуванні принципово важливе значення, поміщаються в частині яка санкціонує або юридичній частині конвенції, а технічні правила, що регламентують методи розрахунку, технічні характеристики пристроїв та обладнання, розташовуються у відповідних додатках конвенції.

Поруч із вимогами з безпеки мореплавства для всіх суден Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (1914 р.) містила норми по діленню пасажирських суден на водонепроникні відсіки, рятувальним і протипожежним засобам. Вперше міжнародною угодою встановлювалася вимога про радіотелеграфне обладнання.

Наступним найважливішим етапом стало створення Міжнародної організації праці (МОП) у 1919 році на підставі Версальського мирного договору в якості структурного підрозділу Ліги Націй.

Подальшу еволюцію правових норм у сфері захисту трудових і соціальних прав моряків треба нерозривно пов'язувати з діяльністю МОП, яка з утворенням ООН, стала її першою спеціалізованою агенцією.

Список використаних джерел:

1. Дьяконов И. М. Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства // Вестник древней истории. – 1952. – № 3–4. – С. 225-230.
2. Шершов А. П. История военного кораблестроения с древнейших времен и до наших дней / А. П. Шершов, Военно-морская академия ВМФ им. Ворошилова. – М.; Л.: Гос. военно-морское изд-во НКВМФ Союза ССР [Военмориздат], 1940. – 360 с.
3. Снисаренко А. Б. Властители античных морей. – М.: Мысль, 1986. – 239 с
4. Розбійники з лебединого шляху: Цікавинки про морських піратів, віднайдені, упоряд. та пер. з різних зарубіжних джерел П. Стороженком. – К.: Мистецтво, 1995. – 192 с.
5. История военно-морского искусства. Учебник для высших военно-морских училищ. Ответственный редактор адмирал С. Е. Захаров. – Москва, 1969. – 576 с.
6. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И., История международного права. – М., 1990. – 205 с.
7. Раков О. Е. Некоторые правовые аспекты в истории развития торгового мореплавания // Сборник научных работ «Морское право: актуальные вопросы теории и практики» Одесск. Нац. мор. академ. – 2007. – Вып. № 3: Международное морское право. – С. 89-93

Каліна Н.В.

курсант,

*Факультет морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»*

КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ ДОГОВОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ МОРСЬКОМУ ПРАВІ

Становлення України як правової держави характеризується розвитком приватного права. Глобалізаційні та інтеграційні процеси приводять до розвитку суспільних приватноправових відносин з так званим іноземним елементом [4, с. 11]. Транспортні морські відносини міжнародного характеру регулюються міжнародним приватним морським правом – однією із складових загальної системи міжнародного приватного права. Для нього характерні особисті, приватні або корпоративні інтереси майнового характеру. Такі інтереси можуть виникати в процесі перевезення вантажів, фрахтування суден, буксирування і т.д. [9, с. 36].

В умовах розвитку економіки та підприємництва все більш важливого значення набуває договір, як один з найефективніших правових методів регулювання суспільних відносин. Міжнародне приватне морське право відокремлюється своєю специфікою, тому і договори є особливими у цій галузі. Треба зазначити, що неможливо охарактеризувати такі договори взагалі, бо кожен з них є індивідуальним та регулює певні відносини.

Центральним договором у міжнародному приватному морському праві є безпосередньо договір морського перевезення вантажу, хоча на мою думку, договір фрахтування також слід вважати одним з найважливіших договорів. При виконанні договору перевезення необхідно здійснити цілий ряд операційно-організаційного, технічного і комерційного характеру, які в кожному порту виконуються експедиторськими й агентськими компаніями [5, с. 84-85]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що найважливішими допоміжними договорами, які відіграють велике значення у міжнародному приватному морському праві виступають: договір морського агентування та договір транспортного експедирування.

Аналізуючи вищенаведені договори у міжнародному приватному морському праві, безпосередньо можна провести їх класифікацію за певними критеріями. Так, в залежності від кількості сторін, які беруть участь у договорі, поділяються на двосторонні та багатосторонні.

Так, двостороннім договором є договір морського перевезення вантажу, у якому сторонами є перевізник та відправник, хоча деякі науковці називають даний вид договору багатостороннім. Тобто, третьою

стороною виступатиме отримувач вантажу, крім тих випадків, коли вантажовідправник є і одержувачем вантажу. У підтвердження цієї думки, слід навести позицію В. О. Єгізарова. Так, В. О. Єгізаров вважає договір перевезення вантажів не дво-, а багатостороннім договором, у якому вантажоодержувач, так же як вантажовідправник та перевізник, виступає у якості повноправної сторони цього договору [3, с. 52-54].

Крім цього, до двосторонніх договорів відноситься договір транспортного експедирування, де сторонами виступають експедитор та клієнт. Треба зазначити, що коло учасників транспортно-експедиторської діяльності набагато ширше. Окрім клієнтів та експедиторів, до них належать перевізники, транспортні агенти, порти, залізничні станції, об'єднання та спеціалізовані підприємства залізничного, авіаційного, автомобільного, річкового та морського транспорту, митні брокери та інші особи, що виконують роботи (надають послуги) при перевезенні вантажів [8, с. 626].

Також двостороннім договором буде договір морського агентування, де сторонами виступають сам агент, принципал. Хоча і третя сторона відіграє велике значення у відносинах між агентом та судовласником. Всі треті особи можна умовно розбити на три групи: 1) офіційна влада (АМПУ, митниця, поліція та ін.); 2) особи, які перебувають у тривалих або короткочасних договірних відносинах з принципалом (компанії, що беруть участь в договорі перевезення; компанії, що обслуговують вантаж; компанії, що обслуговують судно; компанії-постачальники; компанії, що обслуговують парк обладнання); 3) інші треті особи (сюрвейери, адвокати та інші) [6, с. 17-18].

Залежно від моменту виникнення прав і обов'язків у сторін договору розрізняють договори консенсуальні і реальні. Консенсуальні договори – це договори, які вважаються укладеними з моменту досягнення угоди зі всіх істотних умов у визначеній формі [8, с. 462]. Такими договорами виступають договір морського агентування та договір транспортного експедирування. Хоча договір морського агентування може мати і реальний характер, тобто вступати в силу тільки після сплати авансу судовласником. Реальними називаються договори, в яких для виникнення прав і обов'язків недостатньо угоди, а необхідна ще й передача речі (речей) [8, с. 462]. Так, реальним договором виступає договір морського перевезення вантажу.

Слід зазначити, що перераховані вище договори є оплатним, так як передбачають оплату за надану послугу перевізником, агентом або експедитором. Для цих договорів є характерним саме надання послуг з цього і впливає сам предмет.

За своєю природою договори у міжнародному приватному морському праві є взаємними, бо породжують у кожній сторони як права так і обов'язки.

Аналізуючи договори у міжнародному приватному морському праві, особливу увагу треба приділити формі такого договору.

Що стосується зовнішньої форми договору морського перевезення вантажу, то відповідно до ст. 134 КТМ України, він повинен бути укладений у письмовій формі [1, ст. 134]. Письмова форма договору мається на увазі, поряд зі звичайною письмовою формою, телеграму, телекс, факс тощо. У міжнародних нормативних документах немає прямої вказівки на те, що договір морського перевезення вантажу повинен бути укладений у письмовій формі, однак аналіз положень Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 та Конвенції ООН про морське перевезення вантажів 1978 р дозволяє зробити висновок, що письмова форма договору морського перевезення вантажу є бажаною, тому що наявність і зміст договору морського перевезення вантажу можуть підтверджуватися саме письмовими доказами. Такими нормами є правила, що містяться в п. 3 «а» і 3 «b» ст. 3 Конвенції 1924 р., п. 3 ст. 10 Конвенції 1978 р., та інші. А письмова форма, відповідно до правил п. 8 ст. 1 Конвенції 1978 року, «включає, поряд з іншим, телеграму і телекс» [9, с. 309-310].

Згідно зі ст. 9 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність», договір транспортного експедирування укладається у письмовій формі [2, ст. 9].

До особливостей договору морського агентування можна віднести те, що законодавство не містить прямої вимоги про письмову форму. На практиці часто договори морського агентування укладаються шляхом обміну електронними повідомленнями. Тим не менш, при недотриманні письмової форми договору морського агентування в українського агента можуть виникнути складнощі з визначенням бази оподаткування, оскільки податкові органи можуть не визнавати прибутки або витрати, отримані або понесені за договором морського агентування, укладеним не в письмовій формі. Договір просто буде визнаватися неукладеним. Тому рекомендується завжди укладати договори морського агентування в письмовій формі [7].

Підводячи підсумок, треба зазначити, що договори у міжнародному приватному морському праві є дуже різноманітними, специфічними, що регулюють певні правовідносини у морському бізнесі. Неможливо аналізувати такі договори, як подібні, бо кожен з них є продовженням попереднього, без якого неможливо задовольнити потреби сторін. Тобто доречно було розглядати їх не тільки, як продовженням один одного, а й у комплексі за для розуміння повної картини таких правовідносин. Тому завдяки проведеній класифікації, можна простежити той факт, що наскільки вони є відмінними, настільки вони є схожими, бо регулюють безпосередньо відносини саме у морській сфері.

Список використаних джерел:

1. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 52. – Ст. 349.
2. Закону України «Про транспортну-експедиторську діяльність» від 1 липня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 52. – Ст. 562.
3. Егiazаров В.А. Транспортное право : учеб. пособ. / В.А. Егiazаров. – М., 1999. – 458 с.
4. Міжнародне приватне право: Академічний курс: Підруч. для студ.вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 528 с.
5. Ніколаєва Л.Л., Цимбал М.М. Морські перевезення: Підручник // Одеська національна морська академія. – Одеса: Фенікс, 2005. – 425 с.
6. Петров И.М., Виговский В.А. Агентирование морских судов: теория и практика: Учебное пособие. – Черновцы: Книги. – XXI, 2005. – 496 с.
7. Селютин А.В. Мильченко О.О. Договор морского агентирования. Общие условия и особенности : [Электронный ресурс] / А.В. Селютин, О.О. Мильченко – Электрон. ст. – Режим доступа к ст. http://cfts.org.ua/questions/dogovor_morskogo_agentirovaniya_obschie_usloviya_i_osobennost)
8. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. – Вид. 3, перероб. і доп. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
9. Шемякин А.Н. Морское право: Учебное пособие, 2-е изд., перераб. и доп. – ВМВ: 2006. – 448 с.

Куртась К.В.

студентка,

Національна академія внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА

Права людини – невід’ємний елемент людської особистості. З давніх-давен люди мріяли про вільне щасливе життя без насильства, жорстокості, приниження, але для цього їм необхідні були певні права. Нині суспільство має ряд документів, які фіксують їх особисті права, серед них і міжнародні пакти та конвенції. У цій статті ми проаналізували та систематизували громадянські права, що закріплені на міжнародному рівні.

Особисті (громадянські) права – це можливості людини, надані для забезпечення її фізичної та морально-психологічної індивідуальності. Серед них: право на життя; повага до гідності кожного; свобода та особиста недоторканність; недоторканність житла; таємниця листування і телефонних розмов; свобода пересування та вільний вибір місця

проживання (статті 29-31, 35, 51-55), їх призначенням є гарантування можливостей фізичного існування та духовного розвитку людини [1].

Громадянські права і свободи виникають від народження та існують довічно. Вони є невідчужуваними, тобто не можуть бути обмеженими чи скасованими органами влади; не можуть бути передані або подаровані іншим суб'єктам; особа не може відмовитись від цих прав [2, с. 76].

Сучасне міжнародне право розглядає права людини як природні та невід'ємні. Отже, права людини – це не дарунок держави чи уряду, вони з'являються не внаслідок їх закріплення у правових актах. Як сказано у ст. 1 Загальної декларації прав людини, «всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах». Кожна людина, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, мови, має права та свободи, і ніхто не має права свавільно позбавити людину її прав і свобод [3, с. 134].

Міжнародне право визнає, що держава у своєму внутрішньому законодавстві може обмежувати деякі права людини та встановлює рамки таких обмежень. Проте існують міжнародні стандарти прав людини, засоби та способи міжнародного контролю за дотриманням прав людини в державах. Водночас у міжнародному праві вважається загальноновизнаним, що деякі із прав не можуть бути обмежені за жодних обставин [4, с. 10; 5, с. 221].

В теорії прав існує велика класифікація прав людини за різними критеріями. Для міжнародного права велике значення має поділ всієї групи прав на універсальні та спеціальні.

До універсальних прав належить весь каталог прав людини й основних свобод. За деякими винятками цей каталог повторюють Загальна декларація прав людини та всі найважливіші міжнародно-правові акти про права людини. Значення універсальних прав людини й основних свобод полягає насамперед у тому, що такі права мають визнаватися за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають. Міжнародне право виключає будь-які відмінності у правах залежно від кольору шкіри, етнічного походження, статі, майнового стану тощо та вважає таку дискримінацію у правах злочинною [6, с. 187].

Утім багато людських груп у різних країнах світу не можуть із тих чи інших причин (історичних, культурних, релігійних тощо) повноцінно користуватися універсальними правами. Це створює умови для різних форм дискримінації. Тому виникає потреба в спеціальному правовому захисті осіб, що входять до таких груп. Наприклад, надання представникам національних меншин права святкувати свої національні свята не позбавляє інших мешканців певної країни можливості підтримувати свої традиції, але водночас захищає таку меншину від асиміляції. Міжнародні договори не тільки містять норми про спеціальні права, а й наказують державам-учасницям вносити їх у національне законодавство.

Перелік груп, яким мають бути надані спеціальні права залежить від усвідомлення конкретним суспільством наявності тих чи інших дискримінованих груп. Чинні універсальні міжнародні договори надають спеціальні права особам, які належать до національних, етнічних, релігійних, мовних меншин, жінкам, дітям, біженцям та ін. [3, с. 136].

Сьогодні наша країна є повноправним членом багатьох світових та європейських міжнародних організацій, які проголошують демократичні засади організації суспільства на підставі дотримання прав і свобод громадян – ООН, ОБСЄ, Ради Європи та інших. Україна приєдналася та ратифікувала цілу низку міжнародних декларацій та хартій з прав людини. Положення цих міжнародних документів стали частиною українського законодавства. Слід зазначити, що досить велика кількість демократичних законів і декларацій не завжди дієво реалізується, часто не спрацьовують механізми відстоювання своїх прав конкретною людиною. Водночас треба відмітити, що за роки незалежності, громадяни виявляються усе чутливішими до порушення своїх громадянських та економічних прав. Це характеризує ті позитивні зрушення, що відбулися у нашій країні: завдяки правовій основі, люди все більше відчують себе вільними громадянами.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII: <http://www.president.gov.ua/documents/constitution>

2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688с.

3. Міжнародне приватне право. Курс лекцій / К.: Атіка, 2009. – 215 с.

4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 12.12.1966 року // Права людини і професійні стандарти для юристів. В документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро захисту прав людини. – Амстердам-Київ, 1996. – С. 9-18.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12 та 13) // Право України. – 2010. – № 10. – С. 215–233.

6. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: позиція держави та погляд громадянського суспільства: збірка документів / Інститут законодавства Верховної Ради України, Міжнародний юридичний центр «Легітим»; упоряд. О. М. Руднева, Г. О. Христова; наук. ред. О. М. Руднева. – К.: Істина, 2007. – 240 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бугайчук О.П.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

НЕЗАКОННИЙ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ЩОДО ВПЛИВУ НА ЕКОСИСТЕМУ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день має місце незаконний видобуток бурштину, тобто корисної копалини, дорогоцінного каміння, що утворилося внаслідок кристалізації (фосилізації) на протязі декількох мільйонів років смоли древніх хвойних дерев без доступу кисню, що діє переважно на території Рівненщини та Житомирщини. Самовільний видобуток здійснюється гідромеханічним способом, що призводить до зубожіння, псування родовищ та спричиняє негативні екологічні наслідки, а також може призвести до зменшення кондиційного вмісту сортового бурштину в бурштиновміщуючому шарі і втрати промислового значення цих родовищ. Екологи наголошують, що видобуток бурштину помповим методом зневоднює систему штучної меліорації та завдає значної шкоди ґрунтовим водам регіону. Так, у Рівненській області за останні роки знищено родючий шар ґрунту на площі понад 150 га землі, пошкоджено більше 400 га лісу, в Житомирській – пошкоджено майже 200 га земель лісогосподарського призначення, про що повідомляє заступник міністра екології та природних ресурсів, керівник апарату Світлана Коломієць.

У зв'язку з наведеними фактами, актуальність даної проблематики є беззаперечною і вимагає ґрунтового дослідження, вивчення ситуації, яка склалася на даному етапі розвитку як країни в цілому, так і окремих територій, що зазнали катастрофічного впливу від антропологічного чинника, тобто діяльності людини, також визначення законодавчої бази, яка регламентує діяльність щодо видобутку бурштину, щодо відповідальності за порушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, а саме надр, вод, лісів, ґрунтів, а також важелів впливу на ситуацію, що склалась.

Причиною незаконності даних дій є законодавча неврегульованість, відсутність чіткого визначення порядку видобутку бурштину, надання та отримання спеціальних дозволів на провадження даної діяльності, неефективна діяльність контролюючих та

наглядових органів, правоохоронних органів, невизначеність системи та порядку оподаткування діяльності щодо видобутку бурштину та ін.

Відносно даної проблематики на сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України зареєстровано тринадцять електронних петицій щодо сфери видобутку бурштину в Україні. Зокрема, громадяни України звертаються до Президента з вимогою легалізувати видобуток бурштину і надати можливість громадянам, приватним і державним підприємствам здійснювати розробку копалин на законних підставах з введення відповідного оподаткування. «Легалізувати видобуток бурштину як громадянам, так і приватним або державним підприємствам (щоб кожен громадянин мав право законно добувати бурштин і інші корисні копалини, і відповідно сплачувати податки)», – йдеться в одній з електронних петицій.

Крім того, пропонується ввести оподаткування у розмірі 10% для копачів бурштину: «Ввести оподаткування 10% для копачів бурштину. Бере людина ліцензію за 100 грн. і має право копати. Штрафи тільки за знищення природи – якщо нижній неродючий шар ґрунту накопують на верхній родючий.»

Також громадяни закликають припинити нелегальний видобуток бурштину і відновити екосистему країни. У зв'язку з цим найбільше підписів зібрали електронні петиції щодо впорядкування видобутку бурштину, за зупинку нелегального видобутку бурштину у Волинській, Рівненській, Житомирській області підписалися шістьдесят шість чоловік, за негайне прийняття закону про впорядкування видобутку бурштину підписалися сто десять осіб. Про необхідність прийняття закону також вказувала Світлана Коломієць, заступник міністра екології та природних ресурсів.

Щодо можливості притягнення до відповідальності за незаконний (нелегальний) видобуток бурштину, то слід зазначити, що дана можливість є і закріплена Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення. Так, КК України передбачає такі склади злочинів як: порушення правил охорони або використання надр (ст. 240); опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки не поодинокі випадки, коли на тій самій Рівненщині громадяни чинять супротив правоохоронним органам, які намагаються припинити незаконні дії щодо видобутку бурштину (ст. 342); хуліганство (ст. 296); умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194) [Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2013 року). – Х. : Одиссей, 2013. – 232 с.]. Кодекс України про адміністративні правопорушення, визначив

можливість притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 52 «Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель».

Незаконний видобуток бурштину-сирцю набуває своїх обертів, тому необхідно вжити заходів, щодо припинення даного самоправства, на підставі цього необхідно:

– прийняти закон, який би легалізував дану діяльність, такий законопроект вже прийнятий у першому читанні і внесений на розгляд Верховній Раді України у другому читанні [Постанова Верховної Ради України від 23.04.2015 року № 357-VIII « Про прийняття за основу проекту Закону України про видобування та реалізацію бурштину». – Електронний ресурс : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/357-19>];

– посилити відповідальність за дані діяння;

– врегулювати питання щодо порядку оподаткування даної діяльності, шляхом внесення змін до Податкового кодексу України;

– наділити додатковими повноваженнями контролюючих і правоохоронних органів або ж створення певних громадських формувань, наділених даними повноваженнями.

Отже, проблема незаконного видобутку бурштину є досить гострою, тому необхідно акумулювати всі правові сили і засоби впливу, задля того щоб налагодити дану ситуацію.

Матвіїв Н.В.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНЬОГО

Адміністративна відповідальність являє собою оперативний засіб впливу на правопорушників, які допускають суспільно шкідливі вчинки у галузі використання природних об'єктів та їх ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки. Підставою для виникнення адміністративної відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища є адміністративне правопорушення. Під ним слід розуміти винну, протиправну дію (або бездіяльність), яка порушує встановлений порядок охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, завдає шкоди здоров'ю людини та довкіллю і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Найбільш розповсюдженими видами адміністративно карних екологічних правопорушень є невиконання вимог екологічної безпеки. До них можна віднести недотримання екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві й експлуатації промислових об'єктів, здійснення транспортування, збереження, переробки та знищення промислових і побутових відходів, порушення правил використання і вимог охорони окремих видів природних об'єктів та їх ресурсів тощо. Дані види адміністративних правопорушень закріплені в главі 7 Кодексу про адміністративні правопорушення, як адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури [1, с. 262].

Основною проблемою адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища, те, що суб'єктами даного виду відповідальності лише є фізичні особи відповідно до Кодексу про адміністративні правопорушення. Тобто даний нормативно-правовий акт виключає відповідальність юридичних осіб за адміністративні правопорушення в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Так, згідно з рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 року, юридичні особи не несуть відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері охорон навколишнього природного середовища.

Проте слід сказати, що Кодекс про адміністративні правопорушення не є єдиним нормативно-правовим актом, що містить перелік адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища. Так, Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року передбачено адміністративну відповідальність юридичних осіб у сфері охорони навколишнього природного середовища. Прикладом є ч. 1 ст. 46, яка передбачає, що до підприємств, підприємців, установ, організацій за порушення вимог щодо додержання тиші та обмежень певних видів діяльності, що супроводжуються шумом, підприємство, установа, організація, громадянин – суб'єкт господарської діяльності сплачує штраф у розмірі від п'ятдесяти до чотирьохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У разі, коли підприємство, установа, організація або громадянин – суб'єкт господарської діяльності не припинили порушення після застосування

фінансової санкції, вони сплачують штраф у розмірі ста відсотків вартості реалізованої продукції, виконаних робіт, наданих послуг і т.д.

Види адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, які застосовуються до юридичних осіб не є обмеженими лише даним законом. Так, Законом України «Про виключну (морську) економічну зону України» визначено види правопорушень, за яких настає відповідальність фізичних та юридичних осіб. Це такі види правопорушень, як: забруднення морського середовища, незаконна експлуатація природних ресурсів, порушення правил безпечної експлуатації споруд, незаконна промислова діяльність. Також у Законі України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» визначено те, що суб'єктами даного виду відповідальності є юридичні особи. Прикладом є те, що підприємства, котрі надають технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва, несуть відповідальність у вигляді штрафу за подання недостовірної інформації у складі раніше наданих технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва, відмову у наданні технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва або порушення строку їх надання.

Отже, можна зробити висновок, що суб'єктами адміністративної відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища є як і фізичні так і юридичні особи. Головною проблемою є те, що такий суб'єкт відповідальності як юридична особа не визначений у основному акті у даній сфері, тобто у Кодексі про адміністративні правопорушення. Тому один із шляхів вирішення даної проблеми є необхідністю усунення в законодавстві невідповідностей між двома елементами правового статусу суб'єктів права – юридичних осіб, – обов'язками і відповідальністю в сфері охорони довкілля і встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб за екологічні правопорушення та систематизацію норм, що її регулюють у новому адміністративно-деліктному законодавстві. Так, превентивна функція адміністративних штрафів значно посилиться за умови введення до числа суб'єктів відповідальності за екологічні правопорушення юридичних осіб та встановлення щодо них значно більших розмірів штрафів, порівняно із штрафами, що застосовуються до фізичних осіб. Тому включення юридичних осіб до суб'єктів адміністративних правопорушень сприятиме виявленню умов вчинення злочинів у сфері охорони навколишнього природного середовища даними суб'єктами, а також запобігати їх вчиненню.

Список використаних джерел:

1. Нечитайленко В.А. Деякі проблеми адміністративної відповідальності за правопорушення / В.А. Нечитайленко // Право та управління. – 2011. – № 2. – С. 262-270.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кривов'яз О.М.

аспірант,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Правова доктрина, яка з одного боку є джерелом права, а з іншого – сукупність ідей, концепцій та принципів розроблених вченими і визнаних суспільством та державою, які слугують вихідною точкою для розуміння і тлумачення права і розвитку законодавства, вже багато часу перебуває у центрі наукових дискусій. Часто доктрину порівнюють з правовою теорією та дискутують щодо включення її до первинних чи вторинних джерел права.

Щодо розрізнення правової доктрини та правової теорії, то в даному випадку, влучною стане думка О.Ф. Скакун, що правова доктрина тим і відрізняється від правової теорії, що вона виражає загальновизнані погляди: її рекомендації типових рішень для пошуку виходу із спірних, колізійних, конфліктних ситуацій є вже сприйнятими співтовариством юристів, суспільством (легітимізовані) або офіційно визнаними державою, судами (легалізовані) [1, с. 46]. У правовій теорії, як зазначає О.Ф. Скакун, вчений описує модель, за якою функціонує правова система чи її елемент, а правова доктрина ж формулює модель того, як правова система чи її елемент повинні працювати. Отже, не кожна правова теорія може стати правовою доктриною. Аби науковий твір став доктринальною працею необхідно щоб він налічував наступні фактори: 1) практичні рекомендації; 2) основу для правотворчості; 3) заповнення прогалін законодавства. Щоб правова теорія, викладена у тій чи іншій праці вченого, стала частиною доктрини, потрібно аби вона мала достатнє обґрунтування та набула загального визнання.

Порівняно з тим періодом, коли система джерел права перебувала тільки на етапі свого становлення роль правової доктрини як джерела права дещо знизилася. Проте не слід її недооцінювати. На думку Рене Давіда, доктрина в наші дні, так само, як і в минулому становить дуже важливе і життєдайне джерело права. Ця роль виявляється у тому, що саме доктрина створює словник і правові поняття, якими користується законодавець [2, с.143]. Правова доктрина являється науковим поглядом правників, представників юридичної науки. Крім того, що вона являється

уточнюючим та роз'яснюючим джерелом права, вона ще і є двигуном розвитку існуючих та появи нових форм права. Механізм виникнення і дії правової доктрини як джерела права Н.М. Пархоменко відобразила так: виникнення потреби правового регулювання окремих суспільних відносин > науковий пошук > поява ідеї та її обґрунтування > підтримка ідеї на державному (офіційному) рівні та схвалення громадськістю > перетворення ідеї на концепцію проведення правової реформи в тій чи іншій сфері суспільного життя [3, с. 13].

В теорії джерел романо-германського права найбільш основним поділом джерел права на групи є класифікація на первинні та вторинні, не є виключенням і система джерел цивільного права України. Вторинні джерела права мають певну юридичну вагу, коли первинні джерела відсутні, або ж якщо вони є неповними чи неясними. Логічно, що саме до вторинних джерел системи джерел цивільного права України відносять правову доктрину. Проте існує і кардинально інша думка. Такі російські науковці як А.О. Васильєв, Л.А. Ковальова, Н.В. Мішина, В.В. Сорокін характеризують правову доктрину як провідне, первинне джерело права, положенням якого повинні відповідати конституція держави та інші закони. Таким чином висуваючи доктрину на верхівку, так званої, піраміди джерел права дана позиція обґрунтовується тим, що правова доктрина формує правову термінологію, виробляє дефініції та містить основні принципи та напрямки за якими повинно розвиватися законодавство, суспільство та держава в цілому.

Такий підхід не позбавлений сенсу, адже правова доктрина і справді є відправною точкою для розвитку законодавства, проте, керуючись лише цим, на практиці неможливо віднести доктрину до первинних джерел права. Для врегулювання того чи іншого правовідношення в першу чергу звертаються до Основного закону та до інших нормативно-правових актів, а за відсутності потрібної норми чи за потреби її тлумачення звертаються до правової доктрини.

Впливаючи на законодавця, доктрина є непрямим джерелом права, а коли законодавець закріплює доктринальні ідеї у правових нормах – простежується прямий вплив доктрини. В Україні переважна частина доктринального впливу перепадає на законотворчий процес, а не на стадію правозастосування.

Вважаємо, що є достатньо причин відносити правову доктрину до джерел цивільного права, як дієве і самодостатнє явище здатне не тільки втілюватися в правові норми, а й у певних випадках регулювати цивільні відносини як вторинне джерело у системі джерел цивільного права України.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Правова доктрина як джерело права // Джерел права України, інших країн та міжнародної спільноти: історія та сучасність: матеріали ХХІХ Міжнародної історико-правової конференції 19-22 вересня 2013 р., м. Феодосія. – С. 45-55.

2. Давид Р. Основные правовые системы современности. – М.: Прогресс, 1988. – 279 с.

3. Пархоменко Н.М. До з'ясування окремих аспектів природи юридичних джерел права // Часопис Київського ун-ту права. – 2007. – № 2. – С. 9-15.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Власюк М.М.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ОХОРОНА ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК

Найбільшою довірою у споживачів користуються знаки тих виробників, які завдяки гарній якості продукції та значним витратам на рекламну кампанію, а також своїй наполегливій праці на ринку завоювали собі добре ім'я. Такі знаки зазвичай відомі широкому колу споживачів – їх називають загальновідомими, добре відомими (англ. well-known), знаменитими або знаками, що мають добре ім'я. Кожного дня люди споглядають з екранів телевізорів та полиць супермаркетів неймовірну кількість різноманітних позначень. Саме вони допомагають впізнати товар, ідентифікувати його виробника або просто привертають увагу до себе, тим самим змушуючи споживача придбати його.

Як тільки позначення стає популярним, кількість його недобросовісних користувачів пропорційно збільшується. Часто відома торгова марка з'являється на товарах, які його власник ніколи не випускав у світ, але у споживачів, які про це не здогадуються, такий товар викликає чітку асоціацію із її власником. Саме тому, одна із важливих ролей у цьому життєвому циклі відводиться охороні торговельної марки.

Згідно ст. 492 ЦКУ торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів [3, ст. 492].

Поняття добре відомого знака в Законі та міжнародних актах не визначено, але з аналізу їх змісту добре відомий знак можна визначити як знак, який став відомим на Україні в певному секторі суспільства як знак певної особи і якому надано правову охорону відповідно до ст. 6 bis Паризької конвенції.

Слід зазначити, що раніше у вітчизняній доктрині здійснювалися спроби розмежувати поняття «загальновідомі знаки» та «знамениті знаки» або «знаки, що мають добре ім'я». Різниця між ними полягає в

тому, що загальновідомі знаки відомі певному сектору суспільства та охороняються незалежно від їх реєстрації чи використання в країні, де вимагається правова охорона, щодо товарів і послуг, для яких вони зазвичай використовуються, тоді як знамениті знаки відомі широкому загалу населення і отримують правову охорону щодо неоднорідних товарів і послуг за умови їх реєстрації в країні, де вимагається правова охорона [5, с. 204]. Однак таке розмежування не знайшло відображення в положеннях Угоди ТРІПС, Спільних рекомендаціях та в національному законодавстві. Це свідчить про те, що добре відомий знак містить в собі ознаки обох цих понять. На сьогодні в Україні добре відомими визнано більш ніж 100 різних торговельних марок та позначень, серед яких: МТС, GOOGLE, Nemiroff, ЗАЗ, УкрАвто, McDONALD'S та інші.

Правовою основою визнання торговельних марок добре відомими в Україні є положення ст. 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності та ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Порядку визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державної служби інтелектуальної власності України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 квітня 2005 р. № 228.

У статті 6 bis Паризької конвенції йдеться про те, що країни Союзу зобов'язуються чи то з ініціативи адміністрації, якщо це допускається законодавством країни, чи то за клопотанням зацікавленої особи відхиляти або визнавати недійсною реєстрацію і забороняти застосування товарного знака, що є відтворенням, імітацією чи перекладом іншого знака, здатні викликати змішування зі знаком, який, за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування, вже є в цій країні загальновідомим як знак особи, що користується привілеями цієї Конвенції, і використовується для ідентичних або подібних продуктів [1, ст. 6 bis].

Згідно ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» охорона прав на добре відомий знак здійснюється згідно з статтею 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності та цим Законом на підставі визнання знака добре відомим Апеляційною палатою або судом. Знак може бути визнаний добре відомим незалежно від реєстрації його в Україні [2, ст. 25].

При визначенні того, чи є марка добре відомою в Україні, можуть розглядатися, зокрема, такі фактори, якщо вони є доречними: ступінь відомості чи визнання марки у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання марки чи її просування, включаючи рекламування чи оприлюднення та представлення на ярмарках чи виставках товарів чи послуг, щодо яких марка застосовується; тривалість та географічний район будь-яких реєстрацій чи заявок на реєстрацію марки за умови, що вона

використовується чи є визнаною; свідчення успішного відстоювання прав на марку, зокрема територія, на якій марка визнана добре відомою компетентними органами; цінність, що асоціюється з маркою [2, ст. 25].

Отже, визнання торговельної марки добре відомою в Україні звільняє її власника від зайвих проблем, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, і створює комфортну атмосферу для розвитку бізнесу. Правова охорона торговельної марки захищає споживача від введення в оману виробника, розвиває добросовісну конкуренцію, надає можливість використовувати репутацію та престиж, не допускаючи ситуації, коли споживач користується продукцією тих, хто створив торговельну марку, а не тих, хто не має до неї ніякого відношення.

Список використаних джерел:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.
4. Порядок визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державного департаменту інтелектуальної власності, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 15 квітня 2005 р.
5. Демченко Т.С. Правова охорона загальновідомих і знаменитих знаків у міжнародній практиці та в Україні//Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 3 – С. 204.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Горбей А.В.

викладач;

Созанська І.П.

викладач,

Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Протягом життя, кожна людини знаходиться перед небезпекою настання обставин, які можуть самим безпосереднім чином вплинути на стан її здоров'я та призвести до втрати заробітку – основного джерела засобів до існування. До таких обставин відносять хворобу, старість, інвалідність. Побороти ці обставини, в більшості випадків, самотійно, особа не може, тому, держава бере на себе певну відповідальність за їх настання і створює систему соціального захисту.

Тому важливим здобутком нашої країни на етапі становлення ринкової економіки є створення системи соціального захисту населення від безробіття, що ґрунтується на принципах соціального страхування.

Соціальне страхування на випадок безробіття розвивається у складному інституційному середовищі. При обмежених можливостях працевлаштування та низькій заробітній платі близько 2 млн. економічно активних громадян у віці 20 – 49 років працюють за кордоном. І хоча дані Держкомстату свідчать про те, що рівень безробіття в Україні знижується, ситуація на ринку праці критична.

Проте показник щодо рівня зареєстрованого безробіття не дає повного уявлення про загальну ситуацію з безробіттям у державі. Для визначення реальних масштабів зайнятості і безробіття використовуються дані вибіркового обстеження населення з питань економічної активності, в основу яких покладена методологія Міжнародної організації праці.

Для управління соціальним страхуванням на випадок безробіття, збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, здійснення виплат матеріального забезпечення та надання соціальних послуг з 1 січня 2001р. запроваджена система загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, почав функціонувати Фонд загальнообов'язкового

державного соціального страхування України на випадок безробіття (ФСС ВБ), який є правонаступником Державного фонду сприяння зайнятості населення. Він є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Основними напрямками діяльності є управління соціальним страхуванням на випадок безробіття, збір і акумуляція страхових внесків, контроль за використанням коштів, виплата матеріального забезпечення та надання соціальних послуг, виконання інших функцій згідно з статутом. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг.

Законодавство про страхування на випадок безробіття складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття), Закону України «Про зайнятість населення» та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері страхування на випадок безробіття згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про страхування на випадок безробіття, то застосовуються норми міжнародного договору.

Громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення за умови сплати страховику страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Особи, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими угодами, мають право на матеріальне забезпечення за умови сплати страховику страхових внесків.

Порядок надання допомоги з безробіття, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики за погодженням з правлінням ФСС ВБ.

Допомога з безробіття виплачується з 8-го дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості. Загальна тривалість її виплати не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років. Для осіб передпенсійного віку (за два роки до настання права на пенсію) – 720 календарних днів.

Застрахованим особам, які втратили роботу з незалежних від них обставин і визнані в установленому порядку безробітними та протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів та сплачували страхові внески, мають право на допомогу з безробіття залежно від страхового стажу. Право на допомогу з безробіття зберігається у разі настання перерви страхового стажу з поважних причин, якщо особа протягом місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалася в установленому порядку в державній службі зайнятості як безробітна.

Розрахунковим періодом для застрахованих осіб є останні 6 календарних місяців (з 1 по 1-ше число), що передують місяцю, в якому настав страховий випадок. Якщо застрахована особа працювала та сплачувала страхові внески або за неї сплачувалися страхові внески менш, як 6 календарних місяців, середня заробітна плата (дохід) обчислюється за фактично відпрацьовані календарні місяці, за які сплачено страхові внески. У разі, коли застрахована особа працювала та сплачувала страхові внески або за неї сплачувались страхові внески менше, ніж календарний місяць, середня заробітна плата (дохід) обчислюється за фактично відпрацьований час перед настанням страхового випадку. Середньоденна заробітна плата (дохід) обчислюється шляхом ділення нарахованої за розрахунковий період заробітної плати (оподаткованого доходу), з якої сплачувались страхові внески, на кількість календарних днів за розрахунковий період (без урахування календарних днів, не відпрацьованих з поважних причин, тимчасова непрацездатність, відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та шестирічного віку за медичним висновком).

Отже, запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття принципово змінило діючу в Україні систему соціального захисту від безробіття, перш за все, через запровадження нового механізму підтримки доходів безробітних, яким встановлено залежність отримання допомоги у зв'язку з безробіттям від сплати застрахованою особою страхових внесків та страхового стажу.

Впровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у 2001 році дозволило розширити активну політику на ринку праці. Програми активних заходів реалізовувалися в значних обсягах за різними напрямками, що сприяло закріпленню позитивних тенденцій на зареєстрованому ринку праці. Серед цих програм особливого поширення набули інформаційні, профорієнтаційні послуги, створення банку вакансій та пошук відповідної роботи, працевлаштування неконкурентоспроможних верств

населення на заброньовані робочі місця, сприяння самостійної зайнятості та підприємницької діяльності, проведення професійного навчання незайнятих осіб, організація тимчасових громадських робіт тощо.

Для працевлаштування безробітних, які тривалий час перебували на обліку в державній службі зайнятості, особливо тих, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, впроваджено надання роботодавцям дотації на створення додаткових робочих місць. На такі місця були працевлаштовані понад 13 тис. безробітних. Понад 20 тис. осіб отримали допомогу у зв'язку з безробіттям одноразово для організації підприємницької діяльності.

Суттєво зросла кількість наданих профорієнтаційних послуг. Збільшилась чисельність громадян, залучених протягом року до професійного навчання для забезпечення відповідності їх професійно-кваліфікаційного рівня вимогам роботодавців. Професійна підготовка, перепідготовка незайнятого населення здійснювалася за 200 професіями та спеціальностями, що користуються попитом на ринку праці.

Значно активізувалася робота щодо розширення видів громадських робіт та підвищення їх привабливості для населення. Протягом 2001 року в громадських роботах взяли участь понад 300 тис. осіб із числа незайнятих громадян, або кожний десятий незайнятий, що на 20 відсотків більше, ніж у 2000 році. Майже на третину зросла чисельність осіб, що взяли участь у сезонних роботах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості ВР України. – 1996.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р. № 1533-III // Відомості ВР України. – 2000.
3. Стичинський Б. С., Зуб І. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю. – К., 2000.
4. Боднарук М. І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку. – Чернівці., 2002.
5. Купрій О. Соціальне страхування на випадок безробіття в Україні: історія становлення, досягнення, проблеми та перспективи // Україна: аспекти праці. – 2003.
6. Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України. – К., 2002.

Лилик М.О.

студент,

Науковий керівник: Сидоренко А.С.

кандидат юридичних наук,

старший викладач,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАГАЛЬНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Дисципліна праці важливий елемент розвиненої держави, оскільки від неї прямо чи опосередковано залежить економіка, соціальний розвиток, культура праці та інші аспекти. Дисциплінарна відповідальність працівників на ряду з матеріальною та заохоченнями дозволяє змусити працівника більш ефективно та вмотивовано виконувати свої трудові обов'язки найкращим чином. Актуальність теми зумовлена тим, що дана відповідальність має великі перспективи розвитку і може позитивно вплинути на безліч сфер у державі та суспільстві.

Як зазначає К.В. Коваленко дисциплінарна відповідальність – це зазнання особою, винною у порушенні норм трудової дисципліни, негативних наслідків з боку уповноваженого суб'єкта, що виражається у дисциплінарних стягненнях, види та підстави застосування яких передбачено КЗпП України [1, с. 135]. У статті 147 попередньо згаданого закону, зазначено два види стягнень за порушення трудової дисципліни це догана та звільнення. Також, треба сказати про спеціальну відповідальність, щодо визначення то воно подібне, але регулюється як загальними положеннями, так і спеціальними, наприклад при виконанні трудових обов'язків прокурор повинен дотримуватися норм КЗпП та Дисциплінарного статуту прокуратури та інших відповідних правових актів.

Щодо різниці між стягненнями які застосовуються то слід виокремити наступні:

1. Коло осіб, на яких поширюється, тобто суб'єкт може бути спеціальний або загальний.

2. Види дисциплінарних стягнень, якщо загальна передбачає тільки два, то в спеціальній цей перелік значно ширший, наприклад Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ визначає такі: усне зауваження, сурова догана, пониження в спеціальному званні на один ступінь та інші.

3. Коло осіб, які можуть застосовувати дисциплінарні стягнення. Притягнення до загальної передбачає пряме підпорядкування, тобто

накласти стягнення може тільки роботодавець або уповноважений ним орган чи особа. Спеціальну дисциплінарну відповідальність можуть застосовувати також вищестоящі керівники. Наприклад, згідно ст. 10 Дисциплінарного статуту прокуратури Генеральний прокурор України має право накладати стягнення в повному обсязі, крім деяких випадках визначених цією статтею.

4. Порядок притягнення до відповідальності має відмінності це залежить від того, який саме суб'єкт притягується до відповідальності (суддя, прокурор, працівник ОВС).

5. Порядок оскарження накладеного дисциплінарного стягнення [2, с. 344].

Проаналізувавши положення в яких визначається спеціальна дисциплінарна відповідальність, а саме Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України, Дисциплінарний статут прокуратури України, Положення про дисципліну працівників гірничих підприємств та інші, можна чітко побачити ці відмінності.

Підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку, тому є необхідним визначити відмінність між загальним та спеціальним проступком. Для прикладу візьмемо правопорушення державного службовця. В своїй роботі О.Д. Новак визначає це поняття як суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння, яке полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх службових обов'язків, порушенні морально-етичних правил, а також інших порушеннях службової дисципліни, за які законодавством передбачено дисциплінарну відповідальність [3, с. 130]. Так можна визначити, ще одну відмінність, яка полягає у тому, що відповідальність спеціального суб'єкта пов'язана з порушенням відносин, що становить зміст державної служби, тобто при вчиненні проступку особа завдає шкоди службовій дисципліні та авторитету відповідного органу. Тоді як загальна дисциплінарна відповідальність настає за шкоду конкретному підприємству.

Також треба зазначити, що на поведінку працівника можуть вплинути відповідні заходи які існують поряд з дисциплінарною відповідальністю. Так, йдеться про заходи впливу які застосовуються до порушника, зокрема: громадський вплив, повне або часткове позбавлення порушників премій, винагород та інших заходів впливу які не передбачені законодавством про працю.

Отже, дисциплінарна відповідальність є важливим елементом у трудовому праві, завдяки якому досягається велика кількість цілей. Проаналізувавши дане питання вбачається потрібність все-таки більш конкретизувати законодавство, щодо окремих видів діяльності, так як в різних сферах порушення дисципліни праці можуть бути специфічними, що ускладнює або взагалі робить неможливим притягненням до неї.

Список використаних джерел:

1. Коваленко К. В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність // Форум права. – 2008. – № 2. – С. 231-236.
2. Трудове право : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
3. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців / О. Д. Новак // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 129-133.

Проскурня А.О.

студентка,

Науковий керівник: Сидоренко А.С.

кандидат юридичних наук,

старший викладач,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожна правова держава, якою є і Україна, повинна створювати всі необхідні умови для нормального та повного розвитку особи, докладати максимум зусиль для захисту її прав та інтересів. Для досягнення цієї мети в державі повинні створюватися та функціонувати на належному рівні демократичні інститути. Серед таких інститутів значне місце посідає інститут юридичної відповідальності, а саме відшкодування моральної шкоди.

Аналізуючи становлення інституту моральної шкоди, можна дійти висновку про відносно нетривалий період його функціонування в нашій державі, що пояснюється її перебуванням у складі СРСР, правова доктрина якого заперечувала можливість відшкодування моральної шкоди та активно протистояла втіленню її в законодавство.

Але, незважаючи на це, існує вже досить велика кількість наукових робіт, які розкривають інститут моральної шкоди в різних аспектах. Зокрема до цієї теми зверталися такі науковці у сфері трудового права, як Боева О., Бущенко П., Венедіктов В., Лавріненко О., Лагутіна І., Селезень С., Сиротенко С., та інші.

Дослідження питання відшкодування моральної шкоди в трудовому праві носить досить актуальний характер. Адже, всебічний розгляд і постановка різних питань, стосовно даного інституту, приверне увагу багатьох науковців, що допоможе в майбутньому вирішити існуючі проблеми, шляхом аналізу сформованих ними позицій, що активно сприятиме внесенню пропозицій до проекту Трудового Кодексу України.

Одним із беззаперечних тверджень існуючих в теорії права є те, що юридична відповідальність може настати лише за наявності фактичної підстави для цього, а саме наявності складу правопорушення. Відшкодування моральної шкоди не становить винятку.

Відшкодування моральної шкоди працівнику є особливим видом юридичної відповідальності роботодавця у сфері трудового права, яка настає за вчинення правопорушення, що проявляється у порушенні прав працівника, внаслідок того, що роботодавець не виконує належним чином, або взагалі відмовляється від виконання покладених на нього чинним законодавством про працю обов'язків. І саме це невиконання роботодавцем своїх прямих обов'язків призводить до того, що працівнику завдається моральна шкода.

У статті 237 КЗпП України встановлено, що роботодавець або уповноважений ним орган повинні відшкодувати моральну шкоду працівнику, якщо порушення його законних прав та інтересів призвело до моральних страждань, втрати ним нормальних життєвих зв'язків і вимагає від працівника додаткових зусиль для організації свого життя. З положень вищезазначеної статті можна прийти до висновку, що для відшкодування моральної шкоди обов'язковим є наявність фактичного складу правопорушення, що в свою чергу є необхідною підставою для її настання, але не може вважатися єдиною підставою. Адже, характерною ознакою моральної шкоди є те, що вона виступає як наслідок правопорушення вчиненого роботодавцем у сфері трудових відносин. Відповідно до диспозиції статті 237 КЗпП України для того, щоб моральна шкода відшкодувалась, правопорушення, яке вчинив роботодавець, має завдавати моральні страждання, працівником внаслідок чого будуть втрачатися нормальні життєві зв'язки і для їх відновлення він має докладати додаткових зусиль. Тобто, можна стверджувати, що настання такого виду відповідальності ускладнюється необхідною наявністю вищезазначених підстав. Ще однією умовою для притягнення роботодавця до відповідальності є те, що ці підстави мають настати в сукупності, настання лише однієї з них не буде вважатися достатньою підставою для відшкодування моральної шкоди. До того ж, працівник у своїй позовній заяві має чітко обґрунтувати та довести завдання моральної шкоди саме внаслідок вчинення правопорушення з боку роботодавця. Отже, для того, щоб примусити роботодавця

відшкодувати моральну шкоду працівнику необхідно встановити перелічений ряд підстав.

Встановлення всіх необхідних підстав моральної відповідальності є досить важливим, необхідним та доволі складним завданням, адже саме вони надають можливість притягти винну особу, тобто роботодавця, до відповідальності. Це, в свою чергу, гарантує працівнику повний та всебічний захист його порушених прав та інтересів, що говорить про високий рівень правої системи в країні.

Проаналізувавши дане питання, можна прийти до висновку, що було б доцільніше запровадити у трудовому праві презумпцію моральної шкоди, тобто покласти саме на роботодавця обов'язок доказувати відсутність моральної шкоди. Працівник буде вважатися таким, що зазнав моральної шкоди, доки роботодавець не доведе протилежне. Адже працівник, трудове право якого було порушено, і так зазнав певної шкоди, а виходячи з тлумачення норм законодавства на ньому ще й лежить обтяження доводити наявність моральної шкоди. Запровадження такої презумпції дозволить працівнику отримати додаткові гарантії свого права на захист.

Усенко В.А.

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ

Сьогодні в умовах економічної кризи та масового переселення мешканців східних регіонів, де відбувається антитерористична операція, до інших регіонів країни йде невпинне зростання кількості порушень трудових прав громадян. Так, найчастіше порушуються право на працю, право на своєчасну та у повному обсязі оплату праці, право на відпочинок, право на належні і безпечні умови праці. Найбільша частка цих порушень припадає на організації та установи приватної форми власності, а за видами діяльності – на підприємства оптової та роздрібною торгівлі, промислові та сільськогосподарські підприємства. Великий відсоток порушень трудових прав громадян спостерігається і під час застосування переведень та інших змін трудового договору. З огляду на це, проблематика застосування змін трудового договору у сучасних умовах є гостро актуальною.

Слід зазначити, що сучасне національне трудове законодавство стоїть на засадах стабільності трудових відносин та визначеності

трудової функції. Так, Кодекс законів про працю України [1] у ст. 23 визнає безстроковий трудовий договір основним трудовим договором в Україні, а у ст. 31 передбачає, що роботодавець не має права вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором.

Але іноді трапляються обставини як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, коли виникає необхідність змінити трудову функцію, місце роботи, інші істотні умови трудового договору. Це базується передусім на праві роботодавця керувати процесом праці та вдосконалювати його відповідним чином.

З точки зору К. Ю. Мельника, під зміною трудового договору слід розуміти перехід, перетворення однієї або декількох істотних умов цього договору у змістовно іншу (інші) за ініціативою працівника, роботодавця або третіх осіб [2, с. 246].

У юридичній літературі переважає точка зору, що видами змін умов трудового договору є переведення на іншу роботу, переміщення на інше робоче місце та зміна істотних умов праці. Ця позиція ґрунтується на сучасному трудовому законодавстві, зокрема на ст. 32 КЗпП України.

Відповідно до ч. 1 ст. 32 КЗпП України переведення здійснюється на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом із підприємством, установою, організацією. Пункт 31 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» [3] передбачає, що переведенням на іншу роботу вважається доручення працівникові роботи, що не відповідає спеціальності, кваліфікації чи посаді, визначеній трудовим договором.

У разі застосування цього різновиду зміни трудового договору національним законодавцем передбачено низку гарантій. По-перше, переведення на іншу постійну роботу допускається тільки за згодою працівника. По-друге, тимчасове переведення працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, допускається також лише за його згодою. З цього правила є виключення. Так, роботодавець має право перевести працівника строком до одного місяця на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою. Отже, законодавець встановив можливість тимчасового переведення працівників лише в екстраординарних випадках. Однак законодавець встановлює заборону на тимчасове переведення на іншу роботу у зазначених випадках вагітних жінок, жінок, які мають дитину-

інваліда або дитину віком до шести років, а також осіб віком до вісімнадцяти років без їх згоди. По-третє, у випадку простою роботодавець має отримати згоду працівника на його переведення на іншу роботу та врахувати при цьому його спеціальність і кваліфікацію. Таке переведення має відбутися на те ж підприємство, в установу, організацію на весь час простою або на інше підприємство, в установу, організацію, але в тій самій місцевості на строк до одного місяця.

Інший вид змін трудового договору – переміщення – також має свої особливості та гарантії застосування. Так, відповідно до ч. 2 ст. 32 КЗпП України не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж підприємстві, в установі, організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій же місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або агрегаті у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором. Національний законодавець встановлює таку гарантію цього виду змін трудового договору, а саме те, що роботодавець не має права переміщати працівника на роботу, протипоказану йому за станом здоров'я.

У свою чергу К. Ю. Мельник звертає увагу на те, що переміщення, яке не потребуватиме згоди працівника, матиме місце тоді, коли в трудовому договорі не буде зазначено конкретний підрозділ та / або конкретне робоче місце. Якщо у трудовому договорі при визначенні місця роботи працівника буде вказано відповідний структурний підрозділ підприємства, то доручення працівнику роботи в іншому підрозділі буде не переміщенням, а переведенням, яке буде потребувати згоди працівника. Те ж саме стосується і робочого місця. Вчений приводить такий приклад: якщо у трудовому договорі буде вказана марка та номерний знак автомобіля, на якому буде працювати особа, то доручення їй роботи на іншому автомобілі слід вважати також переведенням, що потребує згоди працівника [4, с. 176].

Трудове законодавство дозволяє роботодавцю одноособово змінювати працівникам істотні умови праці, встановлюючи при цьому такі застереження. По-перше, працівник повинен продовжувати роботу за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою. По-друге, зміни істотних умов праці мають застосовуватися лише у випадку здійснення змін в організації виробництва та праці. На обов'язковість наявності змін в організації виробництва і праці для можливості введення змін істотних умов праці звертає увагу Пленум Верховного Суду України, який у п. 31 постанови «Про практику розгляду судами трудових спорів» [8] зазначив, що якщо під час розгляду трудового спору буде встановлено, що зміна істотних умов трудового договору проведена не у зв'язку зі зміною в організації виробництва і праці на підприємстві, в установі, організації, то така зміна з урахуванням конкретних обставин може бути визнана судом неправомірною з покладенням на роботодавця обов'язку

поновити працівникові попередні умови праці. Відповідно до п. 10 цієї Постанови під змінами в організації виробництва і праці розуміється раціоналізація робочих місць, уведення нових форм організації праці, у тому числі перехід на бригадну форму організації праці, і, навпаки, впровадження передових методів, технологій тощо. По-третє, про зміну істотних умов праці працівник має бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці.

Вважаємо, що оскільки цей захід застосовується в одноособовому порядку роботодавцем, необхідно посилити гарантії прав працівників під час його здійснення. Для цього вважаємо за необхідне закріпити у ст. 32 КЗпП України закритий перелік заходів, які охоплюються терміном «зміни в організації виробництва і праці».

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія / К. Ю. Мельник. – Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 360 с.
3. Про практику розгляду судами трудових спорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>
4. Мельник К. Ю. Трудове право України : підручник / К. Ю. Мельник ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Діса плюс, 2014. – 480 с.

Федоренко Г.С.

студентка,

Науковий керівник: Антоненко О.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОЕКТ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ – ПЕРШИЙ КРОК ДО РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

У процесі реформ, що здійснюються в Україні після здобуття нею незалежності важливе місце займає реформування законодавства про працю. Як ми знаємо, Кодекс законів про працю яким ми користуємось зараз був прийнятий ще у далекому 1971 році, коли Україна була у складі СРСР і не існувала як самостійна держава. Тому на мою думку

дуже актуальним і доречним у даний час є прийняття нового Трудового кодексу.

Окремі аспекти реформування Трудового законодавства України та його кодифікації досліджуються П. Пилипенком, Д. Карпенком і Н. Хуторян, Г. Чанишевою і Н. Болотіною, О. Ярошенком, О. Процевським, В. Лазаром та багатьма іншими українськими вченими [1]. Але на жаль не всі зауваження провідних вчених враховані у даному проекті.

Окрім Кодексу законів про працю з 1991 року було прийнято низку законів, що регулюють трудові відносини, так наприклад Закон України «Про відпустки», Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про зайнятість населення» тощо. Значна більшість головних положень цих законодавчих актів вже інкорпоровано до КЗпП шляхом прийняття окремих законів про приведення кодексу у відповідність з цими законами [2].

Визначальною особливістю діючого трудового права є й те, що до нього належить багато підзаконних нормативно-правових актів. Вони містять безліч норм трудового права, при цьому окремі нерідко вступають у протиріччя з актами, що є вищими за юридичною силою. І для вирішення і уникнення таких суперечностей я вважаю за необхідне прийняття єдиного кодифікованого акту, який би регулював усі відносини у трудовій сфері.

Необхідність прийняття Трудового кодексу також зумовлена радикальними змінами, що відбуваються у процесі переходу України до ринкових відносин та у зв'язку з соціально-економічними перетвореннями, які так чи інакше стосуються трудової сфери. Трудовий кодекс має стати домінуючим актом у сфері трудових та інших, пов'язаних з ними відносин.

Згідно ч. 1 ст. 1 проекту Трудового кодексу: метою Трудового кодексу України є встановлення прав та обов'язків суб'єктів трудових правовідносин, забезпечення реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, створення належних умов праці, забезпечення захисту прав та інтересів працівників і роботодавців [3]. Крім того, норми проекту кодексу, спрямовані на адаптацію трудового законодавства України до законодавства про працю Європейського союзу.

До проекту Трудового кодексу України, повністю включені норми законів України «Про оплату праці», «Про відпустки» та частково Закону України «Про охорону праці». Що є істотною перевагою над діючим КЗпП, тому що робить законодавство про працю більш зрозумілим для працівників, що не мають юридичної освіти. Тепер не виникає необхідності у пошуку потрібної норми в безлічі різноманітних нормативно-правових актів.

Проект Трудового кодексу складається з 9 глав та 398 статей, а також прикінцевих та перехідних положень. Серед найбільш істотних змін у порівнянні з діючим Кодексом законів про працю можна видалити такі:

- сфера дії трудового законодавства є більш чітко окресленою;
- включено положення, що спрямовані на адаптацію трудового законодавства України до Європейської соціальної хартії та інших міжнародно-правових актів, що були ратифіковані Україною;
- встановлено поширення трудового законодавства на трудові відносини, які буди безпідставно визнані цивільно-правовими договорами.

Тому що, в наш час, дуже розповсюдженою є практика, коли роботодавець підмінює трудовий договір цивільно-правовою угодою, коли з працівником укладається договір підряду для оформлення правовідносин, що фактично є трудовими. Така підміна є протизаконною.

- вперше встановлені правила, що регулюють правонаступництво в трудових відносинах при ліквідації юридичних осіб та створення на базі їх майна нових юридичних осіб;

- чітко визначено зміст трудової функції працівника та її співвідношення з переліками робіт, що наводяться в кваліфікаційних характеристиках;

- додано положення, що регулюють дію трудового законодавстві у часі, тобто акти трудового законодавства регулюють відносини, що виникли з дня набрання ними чинності і не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують матеріальну чи дисциплінарну відповідальність особи [4].

- припинення трудових відносин з підстави настання надзвичайних обставин, які перешкоджають продовженню трудових правовідносин;

- також проектом збільшено тривалість щорічної відпустки до 28 днів, на відміну від 24 днів, що надаються за діючим законодавством.

Не лише ці позитивні риси присутні у зазначеному проекті, але я вважаю вони є найновішими та найменш врегульованими теперішнім законодавством.

Проект трудового кодексу спрямований на визначення основних підвалин і механізмів реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, створення належних і гідних умов праці та забезпечення захисту інтересів працівників і роботодавців в умовах ринкової економіки [5].

Як ми знаємо 5 листопада 2015р. Верховна Рада України у першому читанні прийняла за основу проект Трудового кодексу України. За це рішення віддали голоси 258 народних депутатів. На мою думку, прийняття Трудового кодексу зможе забезпечити гідне правове

регулювання трудових відносин, забезпечити захист прав та інтересів працівників та роботодавців, а також усуне існуючі колізії та неузгодженості між законодавством у сфері праці.

Список використаних джерел:

1. Вишновецька С. Загальні положення проекту Трудового кодексу України в контексті сучасних тенденцій розвитку трудового права // Право України. – 2009. – № 3. – С. 41.
2. Кодекс законів про працю України : за станом на 07 серпня 2015 р. / Верховна Рада УРСР, Кодекс України, Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради ВВР, 1971, додаток до № 50, с. 375.
3. Трудовий кодекс України. Проект. Доопрацьований 20.05.2015 р. Реєстр. № 1658.
4. Гаврилечко Ю., Панцир С. Трудовий кодекс: важкий шлях до досконалості // Праця і закон. – 2008. – № 04. – С. 8.
5. Хара В. Реформування трудових відносин за проектом Трудового кодексу України // Право України. – 2009. – № 3. – С. 22.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гуров О.В.

здобувач,

*Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Реформування податкової політики, як і в більшості країн з розвинутою економікою та економікою, що розвивається триває та на сьогодні, залишається основною темою економічних дискусій

Найбільш гострі проблеми, що виникли в податковому законодавстві на сучасному етапі, спочатку очікувалось частково вирішити за допомогою Закону України від 1 січня 2004 р «Про податок з доходів фізичних осіб» (далі Закон) [1], а згодом за допомогою Податкового Кодексу (далі ПК) [2], що були прийняті у контексті проведення податкової реформи в Україні.

Проте, оскільки спочатку вихід зарплат з тіні був невеликий, це не змогло компенсувати падіння доходів бюджету із-за зниження ставки податку, фіскальна ефективність податку на доходи громадян знизилася (якщо в 2003 році надходження від податку склали 5,1% ВВП, то в 2006-му – 4,5% ВВП), а ознаки виходу зарплат з тіні намітилися лише в 2007 році [3], але після прийняття ПК надходження від податку на доходи фізичних осіб значно зросли, в січні 2011 р. порівняно з січнем 2010 р. на 4286,7 тис. грн. або на 25,6%, в лютому 2011 року порівняно з лютим 2010 року на 6398,8 тис. грн. або на 32,1%, в березні 2011 року порівняно з березнем 2010 року на 3695,7 тис. грн. або на 18,5%. Така статистика свідчить про ефективність проведених реформ законодавства та про підвищення ролі ПДФО як бюджетоутворюючого чинника.

Ефект від будь-якої реформи, як відомо, має або краткостроковий або довгостроковий характер. При цьому, як відзначають фахівці, оцінка наслідків податкових реформ часто утруднена із-за існування інших чинників, що роблять вплив на ситуацію в економіці (економічна динаміка, зовнішньоекономічна кон'юнктура, грошово-кредитна політика та ін.). Необхідно відзначити, що в більшості сучасних робіт досліджується довгострокова реакція платників податків на зміну

граничних ставок. Така реакція може включати, зокрема, зміна пропозиції праці платниками податків в результаті реформ [4].

Водночас основні положення реформи оподаткування доходів фізичних осіб загалом відповідали тим завданням, що були поставлені перед нею. Істотно підвищено нейтральність прибуткового податку стосовно дій економічних агентів і горизонтальна справедливість податку. Підвищення нейтральності прибуткового податку обумовлюється як істотним зниженням подвійного оподаткування дивідендів, так і вирівнюванням ставки оподаткування трудових доходів. Підвищення горизонтальної справедливості відбулося за рахунок скорочення найбільш нераціональних пільг при збереженні тих пільг, що обумовлені особливим положенням платників податків. На рішення питань підвищення вертикальної справедливості і посилення фіскальної функції прибуткового податку було націлено зниження ставки прибуткового податку, що покликано призвести до суттєвого скорочення ухилення від сплати податків громадян з високими доходами. Основні засади реформування оподаткування громадян спрямовані на створення умов, коли сплата податків стає більш вигідною і дешевою, ніж ухилення від неї.

Згідно з програмою економічних реформ [5], в 2010 році було прийнято ПК, який став системним комплексним документом, покликаним врегулювати відносин оподаткування, визначити принципи побудови податкової системи, перелік податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що підлягають сплаті до бюджетів всіх рівнів, визначити методику їх обчислення, ставки оподаткування, правовий стан платників податків, порядок адміністрування податків, а також порядок і умови застосування фінансових санкцій до платників податків за порушення податкового законодавства, а також в певній мірі впорядкувати нормативну базу.

На виконання коаліційної угоди депутатських фракцій «Європейська Україна» з 1 січня 2015 року відбулося скорочення податків з 22 до 9, серед яких залишилися: податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, рентна плата, збори, а також місцеві податки: податок на майно та єдиний податок [6].

Зокрема було запроваджено: малопрогресивне оподаткування доходів фізичних осіб шляхом встановлення ставки 15% до доходів, отриманих платником податку у звітному податковому місяці, які не перевищують сімнадцятикратний розмір мінімальної заробітної плати; та 20% до доходів що перевищують; оподаткування за ставкою 5% доходів на вклади (депозити), якщо загальна сума отриманих протягом місяця процентів перевищує 2 мінімальні заробітні плати; оподаткування за ставкою 15% частини суми пенсій або щомісячного довічного грошового

утримання, які виплачуються платнику податку з Пенсійного фонду України чи бюджету.

Однак, на думку автора, скасування пропорційної ставки оподаткування не могло посприяти збільшенню податкових надходжень до бюджету, оскільки не вирішувало основної проблеми української економіки, а саме системному ухиленню від сплати податків з боку населення.

Так в своєму дослідженні щодо економічної ситуації, що склалася станом на 2015 рік на Україні, шведський економіст, старший науковий співробітник в Інституті Петерсона, у Вашингтоні, Андерс Ослунд, автор книги «Україна: Що пішло не так і як це виправити» зауважує що, основними проблемами податкової системи України залишаються великі масштаби тіньової економіки, ухиляння від сплати податків, обтяжливі податкові процедури, несправедливий податковий тягар і неприхована криміналізація податкової адміністрації, тому цілком розумним буде повернення до єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб, але для забезпечення достатнього рівня надходжень в казну, вона має становити 20% від доходу [7].

На даний час урядом запропоновано ввести загальну ставку по чотирьох базових податках на рівні 20 відсотків, а саме по прибутку на додану вартість, прибутковому податку, єдиному соціального внеску та податку на прибуток доходів фізичних осіб, зокрема було запропоновано вже з 1 січня 2016 року знизити розмір єдиного соціального внеску удвічі – з поточних 41 відсотків до 20 відсотків, а з 1 січня 2018 року об'єднати єдиний соціальний внесок та податок на доходи фізичних осіб встановивши ставку цього об'єднаного податку на рівні 20 відсотків [218].

Зауважимо, що зменшення самих лише ставок оподаткування, не виріше усіх поставлених цілей та завдань податкової реформи, оскільки лише комплексний підхід, в систему заходів якого, буде включене, спрощення адміністрування податків, посилення відповідальності учасників податкових правовідносин, підвищення податкової культури населення, побудова справедливої фіскальної політики, яка забезпечувала б стабільність оподаткування, рівність усіх платників податків перед законом, приведе до досягнення стратегічних цілей сталого розвитку в системі державного регулювання економіки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003. № 889-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 37. – С. 308.
2. Податковий кодекс України. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – С. 9.

3. Майстренко О. Реформування податкової системи України як спосіб вирішення податкових колізій / Олександр Майстренко // Право України. – 2006. – № 2. – С. 39-42.

4. Saez E., Gruber R. The Elasticity of Taxable Income: Evidence and Implications. – Journal of Public Economics, 2002, vol. 84, No 1; Souleles N. Consumer Response to the Reagan Tax Cuts. – Journal of Public Economics, 2002, vol. 85, No 2, p. 99-120.

5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», від 28.12.2014 № 71-VIII // Голос України. – 2014. – № 254.

6. Податковий Кодекс України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

7. Anders Aslund, Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It // A. Aslund // Peterson Institute for International Economics. – 2015. – С. 47.

Долга Ю.І.

студентка,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Тлумачення принципу законності в адміністративному процесі є предметом наукового інтересу провідних вчених-адміністративістів, що, перш за все, викликано євроінтеграційними процесами в нашій державі та необхідністю адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів. Актуальність глибокого дослідження проблемних аспектів визначення законності як сукупності керівних ідей та методів у судочинстві обумовлена потребою гармонізації норм адміністративного процесуального права до права Європейського Союзу та здійснення правосуддя, керуючись пріоритетом прав і свобод людини та громадянина, що неможливо без застосування принципу законності.

Деякі аспекти інтерпретації та застосування принципу законності аналізувала низка вітчизняних науковців, а саме: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєва, Е.Ф. Демський, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Е.А. Кочерин, Р.Р. Кузьмін, Є.О. Мироненко, О.Ф. Скакун та інші.

На наш погляд, принцип законності в адміністративному судочинстві необхідно розглядати крізь призму системності принципів,

передбачених ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), як складну комплексну правову категорію. Доречним є посилання на наукову позицію Є.О. Мироненко, яка передбачає, що принципи адміністративного судочинства є його основою та характеризуються низкою ознак, зокрема, відіграють провідну роль у формуванні змісту адміністративного процесу; містять вимоги, що повинні враховуватися судом під час розгляду публічно-правового спору; комплексно застосовуються у судочинстві [3, с. 173]. Крім того, науковець зазначає, що принцип законності в адміністративному судочинстві визначається тим, що суд при вирішенні справ повинен правильно застосовувати норми матеріального права до конкретно визначених правовідносин, а також тим, що здійснення правосуддя неможливе без додержання норм адміністративного судочинства [4, с. 251].

Відповідно до ст. 9 КАС України суд при вирішенні справи керується принципом законності, згідно з яким:

1) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [8].

Згідно з Рішенням Конституційного Суду № 3-рп/2012 від 25.01.2012 офіційне тлумачення положення даної норми (п. 2 ч. 1 ст. 9 КАС України) в системному зв'язку з положеннями Конституції України, зокрема, частини другої статті 19 (Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України) треба розуміти так, що суди під час вирішення справ про соціальний захист громадян керуються, зокрема, принципом законності. Цей принцип передбачає застосування судами законів України, а також нормативно-правових актів відповідних органів державної влади, виданих на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, в тому числі нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, виданих у межах його компетенції [5]. На наш погляд, доцільно погодитися із окремою думкою судді Конституційного Суду України П.Б. Стецюка щодо вищенаведеного тлумачення, який вважає, що Суд таким тлумаченням спробував прирівняти Кабінет Міністрів України до статусу законодавчого органу, фактично зобов'язавши суди загальної юрисдикції при розгляді соціальних справ безпосередньо застосовувати положення підзаконних актів Уряду України, незважаючи на закони як такі [6]. Подібну позицію з цього питання займає і суддя Д.Д. Лилак, який в своїй окремій думці, зазначає, що 1) визначений законом зміст та

обсяг прав і свобод людини і громадянина не повинен змінюватися чи скасовуватися підзаконними правовими актами Кабінету Міністрів України, які мають видаватися виключно на підставі і на виконання тільки Конституції України, законів України та актів Президента України (ч. 3 ст. 113 Конституції України);

2) при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається їх звуження (ч. 3 ст. 22 Конституції України) [7].

Також у частинах 4-7 ст. 9 КАС України закріплено вимогу дотримання ієрархії нормативно-правових актів, примат міжнародного права та один з його провідних принципів *pacta sunt servanda*, можливість в окремих випадках застосування аналогії закону або права, звернення до Верховного Суду України з метою вирішення в подальшому цим органом питання про конституційність правового акта шляхом внесення подання до Конституційного Суду України [8].

На особливу увагу застосовує точка зору Р.Р. Кузьміна, який у своєму науковому дослідженні зазначає, що принцип верховенства права включає принцип законності. А принцип законності у власному розумінні цього поняття означає провідну роль закону в правовій системі [2, с. 8].

Вважаємо за необхідне погодитися з точкою зору В.М. Родіонова та В.І. Шлейнікова, які характеризують принцип законності як точне дотримання норм та правил, установлених законодавством. Водночас, у випадках, коли підзаконні акти є підставою для дій контролюючих осіб, але не відповідають положенням закону чи порушують його, повинні братися до уваги тільки в контексті розподілу відповідальності за допущені порушення [1, с. 20].

Отже, проаналізувавши різні наукові та законодавчий підходи до інтерпретації принципу законності в адміністративному судочинстві, можна стверджувати про багатоаспектність і складність досліджуваного принципу функціонування системи адміністративних судів. На нашу думку, принцип законності є найбільш важливим принципом адміністративного процесу, якому притаманні вимога неухильного дотримання та виконання законів.

Список використаних джерел:

1. Родионова В. М., Шлейников В. И. Финансовый контроль: Учебник. – М.: ИД ФБК – Пресс, 2002. – 320 с.

2. Кузьмін Р. Р. Принцип верховенства права чи законності (теоретичні аспекти) [Електронний ресурс] / Р. Р. Кузьмін, О. Х. Юлдашев // Європейські перспективи. – 2013. – № 7. – С. 5-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_7_3.pdf

3. Мироненко Є. О. Поняття принципів адміністративного судочинства [Електронний ресурс] / Є. О. Мироненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. –

№ 4. – С. 170-174. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2013_4_25.pdf

4. Мироненко Є. О. Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України [Електронний ресурс] / Є. О. Мироненко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 248–252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_43.pdf

5. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Справа № 1-11/2012): від 25.01.2012 р., № 3-рп/2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/paran63#n63>

6. Окрема думка судді Конституційного Суду України Стецюка П.Б. стосовно Рішення Конституційного Суду № 3-рп/2012; Окрема думка від 31.01.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/nb03d710-12>

7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лилака Д.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду № 3-рп/2012; Окрема думка від 31.01.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-12>

8. Кодекс адміністративного судочинства // Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

Короленко І.В.

студентка,

Науковий керівник: Бабич В.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Адміністративне право як комплексна галузь права, норми якої регулюють відносини переважно у сфері державного управління, особливу увагу звертає на застосування різних заходів адміністративного впливу до осіб, що вчинили правопорушення. Враховуючи доволі

складну та суперечливу ситуацію в Україні, питання притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців, які, згідно з чинним законодавством, становлять особливу категорію осіб, є надзвичайно актуальним на сьогоднішній день.

Як відомо, Збройні Сили та інші військові формування України – це специфічні державні організації, де службові відносини регулюються на основі суворої централізації, єдиноначальності та військової дисципліни в здійсненні управління військами. Тому держава обмежила юрисдикцію цивільних органів влади щодо притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців.

Так, відповідно до ст. 15 Кодексу законів України про адміністративні правопорушення, військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані, несуть відповідальність за адміністративні правопорушення, як правило, за Дисциплінарним статутом Збройних Сил України [1, с. 12]. Однак за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, неправомірне використання державного майна, нежиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді, щодо подання органу дізнання, слідчого або протесту, припису чи подання прокурора, ухилення від виконання законних вимог прокурора і за контрабанду військовослужбовці та військовозобов'язані, які призвані на збори несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах.

У зв'язку з особливостями військової служби, не застосовуються до військовослужбовців та військовозобов'язаних, які призвані на збори такі види адміністративних стягнень, як виправні роботи та адміністративний арешт. Спеціально уповноважені державні органи чи посадові особи, яким надано право застосовувати адміністративні стягнення, за виключенням, коли військовослужбовці безпосередньо несуть адміністративну відповідальність у вигляді, передбачених законодавством, адміністративних стягнень, мають право замість накладення адміністративних стягнень передавати матеріали про адміністративні правопорушення командирам військових частин (начальникам військових установ) для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності [2, с. 32]

Дисциплінарну владу командир (начальник) застосовує до підлеглого військовослужбовця на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, який він отримав від уповноваженого державного органу або посадової особи, що мають право накладати адміністративні стягнення. Він вирішує питання про визначення по відношенню до винної особи конкретного заходу адміністративного впливу і контролює реалізацію цього рішення.

Військовослужбовці, які посягають на державну власність, недбало ставляться до збереження озброєння, військової техніки та іншого майна, притягаються до матеріальної відповідальності. Притягнення до матеріальної відповідальності не звільняє від дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Військовослужбовці та призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну державі, несуть матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством України. Умови та порядок притягнення до матеріальної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних (під час проходження ними зборів) в разі заподіяння ними матеріальної шкоди визначаються Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців, за шкоду заподіяну державі. Це положення є основним нормативно-правовим актом, що регулює умови та порядок притягнення військовослужбовців до матеріальної відповідальності [3, с. 11].

Питання майнової відповідальності військовослужбовців вирішуються головним чином у службовому порядку, тобто, владою командира (начальника), оскільки ця відповідальність частіше всього спрямована на захист норм, що регулюють порядок поведінки з військовим майном, а шкода завдається військовій частині, з якою винний знаходиться у військово-службових відносинах. Право притягнення військовослужбовця до такої відповідальності надано не кожному командиру (начальнику), а тільки тому, хто за своїм службовим положенням є командиром (начальником) військової частини, з'єднання, установи.

Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну розкраданням, марнотратством або втратою зброї та боєприпасів, оптичних приладів, засобів зв'язку, спеціальної техніки, льотно-технічного, спеціального морського і десантного обмундирування, штурманського спорядження, спеціального одягу і взуття, інвентарних речей та деяких інших видів військового майна, несуть матеріальну відповідальність у 2-10-кратному розмірі вартості цього майна [4, с. 176].

Перелік військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості, затверджується Кабінетом Міністрів України. Командири (начальники) військових частин, винні в незаконному звільненні або переведенні працівника на іншу роботу, повністю відшкодовують матеріальну шкоду, заподіяну у зв'язку з оплатою за період вимушеного прогулу або за період виконання ними нижче оплачуваної роботи. Таку відповідальність командири (начальники) військових частин несуть також у разі затримання ними виконання ухвали суду чи наказу вищого

за підлеглістю командира (начальника) про поновлення працівника на роботі.

У разі притягнення особи, яка заподіяла матеріальну шкоду державі, до кримінальної відповідальності командир (начальник) військової частини зобов'язаний подати щодо неї цивільний позов до суду на суму невідшкодованої шкоди. У разі виявлення нестачі майна, термін експлуатації якого на день ревізії або інвентаризації закінчився, або у разі неможливості встановити час його втрати відшкодування заподіяної шкоди провадиться в розмірі 25 відсотків, а для госпрозрахункових підприємств, організацій та установ – у розмірі 50 відсотків первинної вартості майна, якого не вистачає.

Сума стягнень за втрачене майно може бути зменшена командиром (начальником) військової частини за письмовим дозволом вищого за підлеглістю командира (начальника), а у випадках, передбачених законодавством України, – судом, залежно від обставин, за яких заподіяно шкоду, ступеня вини та матеріального стану винної особи, за винятком випадків заподіяння шкоди злочинними діями, вчиненими в особистих корисливих цілях [6, с. 285].

Військовослужбовці та призвані на збори військовозобов'язані, які притягаються до матеріальної відповідальності, ознайомлюються з матеріалами розслідування, про що у висновках робиться відповідний запис. Вони мають право подавати свої заперечення та клопотання на ім'я командира (начальника) військової частини [7, с. 59].

Таким чином, можна зробити висновок, що притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності здійснюється в особливому порядку, зазвичай за участю командира (начальника) відповідної військової частини. Найпоширенішим видом покарання визнається штраф, у той же час виправні роботи та адміністративний арешт до цієї категорії осіб не застосовуються.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання військовослужбовців, заарештованих в адміністративному порядку» Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0693-15>
3. Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі: Постанова Верховної Ради від 21.12.2000. № 2171-III.
4. Гончаров С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. – К., 1995.
5. Мота А.Ф. Обставини, що виключають адміністративну відповідальність військовослужбовців // Збірник наукових праць. – № 5. – Ч. III. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 1997. – С. 240-244.

6. Мота А.Ф. Класифікація адміністративних правопорушень, за скоєння яких несуть відповідальність військовослужбовці // Збірник наукових праць. – № 9. – Ч. II. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 1999. – С. 291-295.

7. Мота А.Ф. Детермінація адміністративної деліктності військовослужбовців // Наукові записки. Серія «Право». – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2001. – Вип. 2. – С. 284-289.

8. Мота А.Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців (окремі питання) // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник / Гол. ред. проф. В.Л. Регульський. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ, 2001. – № 1. – С. 261-263.

Лирик М.О.

студент,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИНЦИП ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН СПРАВИ

Справедливий суд є важливим елементом правової та демократичної держави. Він допомагає забезпечити рівність всіх громадян між собою, а також унеможливити порушення прав та зловживання владою з боку держави. Дана робота буде присвячена одному із принципів адміністративного судочинства, а саме офіційному з'ясуванню всіх обставин у справі. Актуальність теми зумовлена напрямком руху України до правової та демократичної держави.

Відповідно до ч.1 ст.1 КАСУ «Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ». Принципи становлять фундамент адміністративного судочинства, вони слугують основою для виконання вищезазначеного положення. Кожна із засад перелічена в ст. 7 КАСУ [1] відіграє важливу роль та виконує відповідну функцію. Принципи визначені у цій статті є ефективними тільки у тісній взаємодії [2, с. 6],

виключення хоча б одного з них дасть досить негативні наслідки в правовому аспекті. Так, однією із важливіших засад є офіційне з'ясування всіх обставин у справі.

Загалом досліджуваний принцип полягає в обов'язку суду встановити всі обставини справи шляхом використання своїх повноважень, наприклад витребування доказів з власної ініціативи. Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про судоустрій і статус судів» «Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [3], тобто без надання права суду на активну діяльність у судовому процесі, враховуючі специфіку адміністративного права, положення цієї статті не завжди б виконувалися.

О.В. Кротюк у своїй роботі наводить таке значення принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі:

- 1) встановлює сутність та зміст адміністративного судочинства;
- 2) забезпечує відповідність адміністративного судочинства вимогам закону та межах наданих повноважень суб'єктам судочинства;
- 3) регулює збалансування публічних і приватних інтересів в процесі здійснення адміністративного судочинства;
- 4) забезпечує виявлення та всесторонність дослідження обставин у справі;
- 5) сприяє реалізації вимог законності та справедливості у правозастосовній діяльності;
- 6) забезпечує активну процесуальну діяльність суб'єктів адміністративного судочинства;
- 7) характеризує рівень розбудови та досконалості адміністративного судочинства [4, с. 136].

Можна побачити, що даний принцип є досить різноплановий і забезпечує дотримання прав громадян та інших осіб. Як вже зазначалося вище цей принцип є необхідним враховуючи специфіку адміністративного судочинства. Це пов'язано з тим, що можливості сторін, а саме позивача і відповідача фактично не є рівним. Так, однією із сторін завжди буде орган владних повноважень у якого зрозуміло можливостей, щодо доказової бази буде більше. Якщо, наприклад, позивачем є фізична особа, то у неї немає доступу до багатьох доказів та матеріалів, або взагалі позивач може не знати про те, що вони наявні у відповідача. В цьому випадку даний принцип може вирішити цю проблему, тому що суддя за рахунок своїх активних дій, може зрівняти можливості сторін та організувати демократичний та справедливий розгляд відповідної справи.

Отже, підсумовуючи треба сказати, що даний принцип потребує подальшого наукового дослідження, щоб ефективніше використовувати положення офіційного з'ясування всіх обставин справи. Також аналізуючи дане питання можна дійти висновку, що законодавство в цьому напрямку можна покращити, якщо детально перелічити в яких випадках суд повинен обов'язково вчиняти відповідні активні дії, але звичайно не можна робити цей перелік вичерпним.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446.
2. Ківалов С. В. Принципи адміністративного судочинства України як основоположні засади формування адміністративної юстиції / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 26. – С. 5-18.
3. ЗУ «Про судоустрій і статус суддів». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 41-42, № 43, № 44-45, ст. 529.
4. Кротюк О. В. Роль та значення принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі в розбудові адміністративного судочинства України: адміністративно-правовий аспект / О. В. Кротюк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 134-138.

Плющова А.І.

студентка,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Провідну роль у здійсненні охорони прав, свобод та законних інтересів українських громадян та інших суб'єктів, які являються учасниками владно-правових відносин, від порушень з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, відіграють адміністративні суди, що мають відповідний, обумовлений Кодексом адміністративного судочинства України (надалі – КАСУ), предмет діяльності (справи адміністративної юрисдикції) та правомочності стосовно розгляду і вирішення даного предмету, які формують його правове становище, що, власне, становить собою сукупність пов'язаних, взаємообумовлюючих та доповнюючих

один одного елементів, та окреслюють його в питаннях призначення, предметних і функціональних правомочностей та специфіки відправлення правосуддя.

Питання специфіки правового статусу адміністративних судів в Україні досліджували такі вчені, як В.Б. Авер'янов, А.Л. Борко, С.В. Ківалов, К.О. Клименко, В.С. Стефанюк та інші.

Метою вищевказаної роботи є аналіз характерних рис правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції.

Елементи, що становлять правовий статус адміністративного суду в Україні можна згрупувати таким чином:

1) організаційний блок – норми, що закріплюють порядок формування і структуру адміністративного суду, процедуру зайняття та заміщення посад. З огляду на те, що адміністративний суд є органом судової влади, вся сукупність організаційних елементів, які становлять його правовий статус закріплюються у визначених законодавчих актах [5, с. 152];

2) цільовий блок – завдання, напрями та принципи діяльності адміністративного суду в Україні. Функцією (напрямом діяльності) адміністративного суду є відправлення правосуддя в порядку адміністративного судочинства. Однак є також інші функції суду. Адміністративний суд здійснює контроль за правомірністю діяльності органів державного управління, зокрема він перевіряє законність та обґрунтованість ухвалених ними рішень та перевіряє правомірність застосування ними обмежуючих заходів (санкцій) [8, с. 93]. Специфічні риси правового статусу адміністративного суду дістають виявлення, зокрема, у принципах його діяльності, до яких належать: принцип верховенства права, принцип змагальності, який виявляється у праві вийти за рамки вимог, відображених у позовній заяві, у визначених законом випадках, а також у можливості ініціювати витребування доказів, необхідних для вирішення справи тощо;

3) компетенція адміністративного суду як основна складова його правового статусу. Термін «компетенція» традиційно розуміється як сукупність закріплених законодавчими актами прав і обов'язків (повноважень) організацій, органів, посадових осіб, а також осіб, здійснюючих функції управлінського характеру і в невідомих організаційно оформлених суб'єктах. Для компетенції органів публічної влади характерним можна визнати наявність наступних елементів: законодавчо закріплені завдання функціонування органів публічної влади; предмети відання та публічно-владні повноваження [6, с. 54].

До предмету відання адміністративних судів належать справи щодо оспорування рішень та дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та посадових осіб, а також вирішення спорів у правовідносинах, пов'язаних з

процесами виборів та референдуму, спорів між органами державної влади та органами місцевого самоврядування [1]. У цьому аспекті необхідно вказати, що в адміністративному судочинстві існує принцип презумпції вини державного органу або посадової особи. Цей принцип передбачає, що суб'єкт публічної влади повинен довести суду, що його дії правомірні з точки зору закону.

Сутність повноважень адміністративних судів, в першу чергу, полягає у наступному: 1) адміністративні суди наділені правом прийняття правозастосовчих актів, які можуть містити правові приписи, що обов'язково повинні виконуватися усіма суб'єктами публічно-правових відносин. Акти адміністративного судочинства, які прийняті у межах Конституції та законів України є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами публічно-правових відносин – організаціями, підприємствами, установами, у тому числі, державними, а також громадянами в межах території на яку поширюється юрисдикція відповідного органу судової влади; 2) публічно-владний вплив правових актів на охорону прав, свобод та законних інтересів громадян від їх порушень повинен забезпечуватися можливістю контролювати їх реалізацію, в тому числі застосовувати іншими органами державної влади (органами виконавчої служби) заходів державного примусу. При цьому слід вказати на різну юридичну природу примусу, який застосовується органами судової влади та примусу, який може застосовуватися органами виконавчої служби, які представляють виконавчу гілку влади [7, с. 165]; 3) адміністративний суд є публічно-владним органом, який спирається на матеріальне та процесуальне забезпечення своїх юрисдикційних приписів, що гарантується можливістю використання відповідної частини коштів державного чи місцевого бюджетів щодо реалізації того чи іншого рішення по справам, пов'язаним з відновленням прав невіддільних суб'єктів публічно-правових відносин; 4) зміст правового статусу адміністративних судів детермінує і можливі варіанти оформлення своїх рішень та юридичні наслідки прийняття відповідних актів адміністративного судочинства. Акти адміністративного судочинства є тими процесуально-владними документами, які відображають процедуру розгляду та вирішення певної адміністративної справи і оформлюють владне волевиявлення адміністративного суду, що, у свою чергу, відображає результат правозахисної юрисдикційної адміністративно-судової діяльності [3, с. 120-121].

На думку, Коротких А.Ю. організаційний та цільовий блоки являють собою додаткові елементи правового статусу [4, с. 135], а з позиції Авер'янова В.Б., компетенція являється головним елементом змісту правового становища усіх органів, додатковими елементами якого є завдання, функції, взаємозв'язки з іншими органами, місце в системі

органів влади, процедура розгляду та вирішення установчих і кадрових питань [2, с. 93].

Підсумовуючи, вважаю, що правовий статус адміністративного суду в нашій державі являє собою врегульований чинними нормативно-правовими актами порядок формування, реорганізації, ліквідації адміністративних судів, визначення функцій і завдань суду та наділення його відповідною компетенцією. Усі елементи правового статусу адміністративних судів повинні бути детально регламентовані чинним законодавством, оскільки він посідає головне місце в системі засобів захисту прав людини від незаконних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35 (35-36, 37). – Ст. 446.
2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре». – 2002. – 668 с.
3. Джабурія О. В. Адміністративні суди в Україні: понятійно-категоріальний аспект правового статусу в контексті завдання адміністративного судочинства // Слово Національної школи суддів України. – 2014. – № 7. – С. 118-123.
4. Коротких А.Ю. Поняття та структура правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції // Митна справа. – 2013. – № 5 (89). – С. 134-139.
5. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 152-155.
6. Руденко А. В. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення: дис. ... канд. юрид. н: 12.00.07 / Руденко А.В. ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 209 с.
7. Шевченко Е.О. Системність закріплення адміністративно-правових засад діяльності адміністративних судів як чинник ефективності діяльності цього органу держави // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 165-170.

Сокіл О.В.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сьогодні однією із сучасних тенденцій розвитку українського суспільства є поступова інтеграція до світового інформаційного простору. Для України проблемними постають питання, що пов'язані з вільним розповсюдженням даних в мережі Інтернет. До таких питань можемо віднести забезпечення інформаційної безпеки, недобросовісне поширення таємної або конфіденційної інформації, що може становити загрозу не лише порушення інтересів юридичних чи фізичних осіб, але і ставити під загрозу державні інтереси та безпеку [3].

На думку багатьох юристів однією з прогалин національного законодавства є те, що особа при створенні інтернет-сайту не зобов'язана надавати свої персональні дані для ідентифікації її як власника сайту. Саме це і постає проблемою при притягненні винних осіб у порушенні інформаційного законодавства, тому що немає можливості встановити особи порушника [3]. Багато вчених вважає, що дослідження у сфері інформаційних відносин, що пов'язані з використанням мережі Інтернет досліджені фрагментарно, що і породжує недосконалість законодавства та притягнення порушника до відповідальності у разі вчинення протиправного діяння.

В Україні нормативно-правова база у сфері регулювання інформації в мережі Інтернет складається з основного закону – Конституції України, а саме у статтях 32 і 34 [1], що регулює захист людини від втручання в особисте життя та гарантування права на вираження власної думки та свободу слова. Якщо звертатися до кодифікованих нормативно-правових актів, то норми про захист інформаційних відносин знайшли своє відображення у статтях Цивільного кодексу України. Також низка законів покликана захищати ведення інформаційної діяльності. До них відносяться Закон України «Про інформації», «Про друковані засоби масової інформації», «Про інформаційні агентства», «Про телебачення і радіомовлення», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», «Про державну статистику», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні» та інших.

Інтернет дає можливість вільного використання, збирання та збереження різного роду інформації. Це єдиний ресурс, де можна знайти

будь-яку інформацію від науки і техніки до медицини. Об'єднання комп'ютерів і мереж дає можливість до вільного доступу людини до інформації у будь-яку місці і незалежно від відстані. Тому, за останні десятиліття зросли випадки шахрайства через мережу Інтернет [3]. Оскільки, Інтернет може бути використаний як ресурс вчинення правопорушення. Водночас повинно бути встановлене законодавче розмежування між захистом інтересів держави та перешкоджання вчинення злочинів і недопущення порушення вільного доступу людини до інформації. Найпоширенішим видом бузнесу за останні роки стала інтернет-комерція, що призводить до найчастіших порушень ведення комерційної діяльності саме без належної реєстрації, що призводить до вчинення шахрайства, обману споживачів та інше. Також недостатньо регульованим є масове поширення рекламної та іншої кореспонденції, що має назву «спам» [2]. У ряді розвинених країн за розповсюдження «спаму» винна особа несе не лише покарання у вигляді штрафу, але і може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Україна на сьогоднішній день робить величезні кроки у сфері захисту та регулювання інформації, про що свідчить створення Міністерства інформаційної політики України та розробка Інформаційного кодексу України, в якому, на мою думку, варто акцентувати увагу на регулювання електронної торгівлі, охорону бази даних, охорону комерційної та державної таємниці, а також врегулювати питання реєстрації інтернет-сайтів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості ВРУ, 1996, № 30, ст. 141.
2. Ошитко Ольга «Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у Європі» // Журнал ВРУ «Віче», № 10, травень 2011.
3. Шашаснков Я.О. «Правове регулювання інформаційних відносин в інтернет просторі» // Адміністративне право України // Адміністративне право.

Шаймуродов Р.А.

курсант,

Науковий керівник: Гриневич А.Г.

старший викладач,

Національний університет державної податкової служби України

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У сучасних умовах реформування системи фіскальних органів є досить довготривалим процесом, який потребує значних ресурсів. Це зумовлює необхідність впровадження нових підходів до модернізації вказаних органів, у тому числі й податкової міліції України, зокрема, із залученням зарубіжного досвіду.

У більшості країн розслідування податкових, а також часто й інших фінансових злочинів, віднесено до компетенції спеціальних підрозділів, які структурно входять до системи міністерства фінансів та до складу податкових органів – Служба внутрішніх доходів США у системі Міністерства фінансів та слідчий департамент і підрозділи фінансового розшуку в її складі; Податкова поліція ФРН «Штойфа» Міністерства фінансів; Підрозділи по боротьбі з податковим шахрайством Податкового агентства Іспанії; Фінансова гвардія Італії. У низці країн спеціальні підрозділи для розслідування злочинів у галузі оподаткування у складі податкових органів не утворюються, проте такими повноваженнями наділені поліцейські органи (Швеція), а у деяких країнах поряд зі спеціальними підрозділами міністерства фінансів право виявлення та розслідування податкових злочинів надається також поліції або прокуратурі (Італія, Німеччина) [8, с. 8].

У США система державного податкового контролю інкорпорована в державно-правову систему як необхідний елемент державного регулювання балансу повноважень законодавчої та виконавчої влади. Взаємодія двох гілок державної влади у цій сфері здійснюється з допомогою як парламентського контролю за діяльністю міністерств і відомств, так і за допомогою адміністративного та податкового контролю Президента США за діяльністю його адміністрації [10, с. 91]. Під юрисдикцією Податкового управління США знаходяться декілька правоохоронних органів: Управління кримінальних розслідувань; Інспекторська служба; Бюро з алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї (БАТВЗ) [3, с. 50].

У багатьох пострадянських країнах створено подібні до податкової міліції структури. Так, при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки існує Департамент податкової поліції. Принагідно зауважимо, що 24 травня 2000 року була підписана Угода між

Державною податковою адміністрацією України та Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки про співробітництво у сфері боротьби з податковими правопорушеннями [9]. Органами, відповідальними за виконання даної Угоди, є: з боку Державної податкової адміністрації України – Головне управління податкової міліції; з боку Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки – Департамент податкової поліції при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки.

Позитивним прикладом у цьому контексті також може бути досвід Грузії. У 2004 році там була створена Фінансова поліція, яка у 2007 році була об'єднана з скороченими функціями в Службу по доходам разом з Митною та Податковою службами. Потім у Міністерстві фінансів була створена Служба доходів, в яку входять податковий, митний департаменти та фінансова поліція, і яка з 1 грудня 2009 року функціонує під назвою Слідча служба Міністерства фінансів [4]. Відповідно, працівники цих департаментів збирають податки, а фінансові поліцейські – розслідують злочини податкового та митного характеру. У створеній слідчій службі є власний загін спеціального призначення та мережа конспіративних співробітників; вона оснащена правом використовувати фізичний примус, спеціальні засоби і вогнепальну зброю, проводити експертизу.

О. О. Бандурка, зважаючи на зарубіжний досвід, потреби оперативного реагування на факти вчинення податкових правопорушень, вважає доцільним і надалі залишити податкову міліцію в системі державної податкової служби [1, с. 387].

Задля справедливості варто зазначити, що у досвіді зарубіжних країн є приклади ліквідації органів, подібних до податкової міліції (поліції). Наприклад, у Російській Федерації 18 березня 1992 року відповідно до Указу Президента РФ № 262 було створено Головне управління податкових розслідувань при Державній податковій службі РФ (ГУПР) зі штатною чисельністю 12 тис. чол. Проте 31 липня 2003 року Указом Президента РФ № 306 від 11 березня 2003 року Федеральна служба податкової поліції (ФСПП) була скасована без пояснення причин. Більшість функцій ФСПП і штат в 16 тис. одиниць були передані Міністерству внутрішніх справ. Матеріальна база та 40 тис. штатних одиниць були передані до новоствореного Держнаркоконтролю [6]. Але, наприклад, В. Ф. Коваль щодо російського досвіду зауважує, що з огляду на статистику та відгуки деяких експертів, така модель є недосконалою [2, с. 75].

На нашу думку, в аспекті реформування органів внутрішніх справ взагалі та прийняття Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [7] варто підтримати погляди щодо перетворення податкової міліції на самостійний правоохоронний орган –

Національну податкову поліцію. У зв'язку з цим необхідно розробити та прийняти Закон України «Про Національну податкову поліцію», при цьому виключивши відповідні норми з Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року [5] (розділ XVIII-2 та інші норми). Назва Закону умовна та може бути змінена на «Про податкову поліцію» чи подібну.

У вказаному Законі поряд з іншими положеннями необхідно передбачити положення, які безпосередньо стосуються завдань, структури, повноважень податкової поліції, прав та обов'язків її посадових осіб, осіб начальницького і рядового складу, норми щодо матеріально-технічного забезпечення підрозділів податкової поліції, соціального і правового захисту, пенсійного забезпечення осіб рядового і начальницького складу, матеріального і соціально-побутового забезпечення, виплат грошових допомог та інші норми. На основі цього Закону слід розробити зміни у законодавство України (ст. ст. 1, 41, розділ XVIII-2 ПК України та інші закони), а також прийняти підзаконні нормативні акти – форми і розміри матеріального забезпечення осіб начальницького складу податкової поліції, включаючи грошове утримання, Інструкцію про порядок виплати грошового забезпечення особам рядового і начальницького складу податкової поліції, затвердити оклади за спеціальними званнями осіб рядового і начальницького складу податкової поліції та прийняти низку інших підзаконних нормативних актів щодо фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення підрозділів податкової поліції.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / О. О. Бандурка; Київ. міжнар. ун-т. – К., 2007. – 468 с.
2. Коваль В. Ф. До питання про доцільність ліквідації податкової міліції в Україні [Текст] / В. Ф. Коваль // Право і Безпека. – 2012. – № 1. – С. 72-77.
3. Кочетов В. І. Спеціальна тактика підрозділів податкової міліції [Текст]: [курс лекцій] / В. І. Кочетов. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 166 с.
4. Парламент поддержал восстановление финансовой полиции [Электронный ресурс] // Civil Georgia. – 2009. – 3 сентября. – Режим доступа: <http://www.civil.ge/rus/article.php?id=20030>.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16. – Ст. 112.
6. Пономарев Л. Наркомания преследования. Борьба с «дурью» в России сама превратилась в дурь [Электронный ресурс] / Л. Пономарев // Московский Комсомолец. – 2013. – 15 ноября. – Режим доступа: <http://www.mk.ru/specprojects/free-theme/article/2013/11/15/946210-narkomaniya-presledovaniya.html>.
7. Про Національну поліцію [Текст]: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.

8. Сараскіна Т. В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Т. В. Сараскіна; Ун-т внутр. справ. – Х., 2000. – 19 с.

9. Угода між Державною податковою адміністрацією України та Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки про співробітництво у сфері боротьби з податковими правопорушеннями. Підписана у Києві 24 травня 2000 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1244.

10. Фінансове право [Текст]: [підруч.] / [Є. О. Алісов, Л. К. Воронова, С. Т. Кадькаленко та ін.]; кер. авт. кол. і відп. ред. Л. К. Воронова. – [2-е вид., випр. та доп.], – Х.: Консум, 1999. – 496 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Зозуля Н.В.

студентка,

Науковий керівник: Павленко І.В.

кандидат юридичних наук,

старший викладач,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ

Проблема незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів становить для нашої країни особливу небезпеку. Криміногенна ситуація у цій сфері в даний час характеризується тим, що зростає число осіб, які допускають немедичне споживання наркотиків, бо у суспільній свідомості існує думка про можливість нешкідливого впливу на організм після вживання наркотиків, з'являється так звана «сімейна наркоманія», зростає частка важких наркотиків (героїн, опій, кокаїн) у структурі їх споживання, збільшується контрабандне ввезення і транзит по країні наркотичних засобів, українська наркозлочинність інтегрується в міжнародний наркобізнес, а доходи, отримані від наркотогівлі, використовуються для підкupu різних посадових осіб, з метою фінансування терористів і екстремістських організацій.

Цьому сприяє: невідновлена ефективна комплексна система попередження і профілактики наркоманії, що охоплює всі інститути держави і суспільства; неналежна з боку правоохоронних органів протидія розвитку наркобізнесу, тому що сама система протидії з їхнього боку носить не попереджувачий, а реагуючий характер; існують серйозні прогалини в охороні та облаштуванні державного кордону, що сприяють безперешкодному проникненню в країну наркотиків; незагальнена судова практика у кримінальних справах про злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, при цьому суди часто застосовують м'які види покарань або обмежуються умовними покараннями, які явно не відповідають тяжкості вчинених діянь; не повною мірою

використовується потенціал суспільства, на цьому тлі слабо звучить антинаркотичний голос громадськості, а засоби масової інформації ще не достатньо агресивні по відношенню до споживання наркотиків і слабо пропагують здоровий спосіб життя; окремі норми антинаркотичного законодавства недосконалі і не повною мірою відповідають міжнародному праву.

В останні роки в установах обмеження волі відзначається стійке зростання наркозалежних засуджених та розповсюджувачів наркотичних засобів і психотропних речовин. Рівень незаконного обігу наркотиків, в порівнянні з іншими реєстрованими злочинами, в пенітенціарній системі майже не знижується. Значна частина злочинів, скоєних засудженими у місцях відбування покарання, пов'язана з незаконним обігом наркотиків.

Проведені кримінологічні дослідження показують, що в місцях позбавлення волі склалася і функціонує стійка система незаконного обігу наркотиків, яка надає дезорганізуючий вплив на процеси виконання кримінального покарання, виправлення засуджених і сприяє розширенню сфери наркобізнесу в країні.

Низькі доходи населення, безробіття, моральна деградація при злочинному сприянні з боку організованої системи наркобізнесу продовжують формувати ряди контрабандистів.

З метою протидії контрабанді наркотичних засобів і психотропних речовин необхідно вжити адекватних заходів, серед яких в числі першочергових повинні бути: облаштування державного кордону, оснащення пунктів пропуску на державному і митному кордоні сучасної технікою, що дозволяє швидко і надійно виявляти наркотики та ідентифікувати їх, посилення контролю за фінансовими операціями юридичних та фізичних осіб з метою максимального перешкодження легалізації коштів, отриманих від наркобізнесу, вдосконалення міграційного законодавства, що виключає незаконне перебування на території України іноземних громадян [1].

Очевидно, що реалізація деяких з цих пропозицій вимагає величезних фінансових вкладень з боку держави. Але, в іншому випадку, держава, не знайшовши коштів на боротьбу з наркоманією і наркозлочинністю, приречена на вимирання. Це дуже важливо. Сподіваємось, що особи, від кого залежить прийняття рішень щодо фінансування тих чи інших державних програм, розуміють, яку загрозу представляє наркотизація нації.

Аналіз чинного антинаркотичного законодавства, проведений за участю зацікавлених органів виконавчої влади та громадських організацій, показав, що кримінальне законодавство України у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків в деяких аспектах не повною мірою відповідає міжнародним договорам, учасником яких є Україна. Одночасно кримінально-правова практика в цій сфері не повністю

враховує досвід міжнародної практики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин тощо. Тому на одне з пріоритетних місць слід поставити питання вдосконалення чинного законодавства, що стосується даної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 10. – Ст. 62.

Чередник Я.В.

студент,

Науковий керівник: Мисливий В.А.

доктор юридичних наук, професор,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Метою боротьби з організованою злочинністю є: встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація, усунення причин і умов існування організованої злочинності [1, с. 5].

Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [2, ст. 2].

Запобігання злочинній діяльності в цілому, як організованій, так і професійній, в теорії і практиці кримінології вивчається як певний вид соціальної діяльності з приводу недопущення вчинення злочинних діянь методом виявлення, усунення та нейтралізації причин, які сприяють їх виникненню та умов, які сприяють їх існуванню.

У зв'язку з цим діють так звані заходи протидії злочинній діяльності. До них належать загально-соціальні та спеціально-кримінологічні заходи. До компетенції загально-соціальних заходів входять такі завдання: відсікання незаконних прибутків у різних сферах економічної діяльності громадян, боротьба з каналами збуту зброї, наркотичних речовин, протидія існуванню і діяльності незаконних кримінальних угруповань. До компетенції спеціально-кримінологічних

заходів входять завдання, пов'язані з недопущенням економічних зловживань в підприємницькій діяльності.

Загально-соціальне запобігання злочинній діяльності становить комплекс соціальних, економічних і виховних заходів задля покращення умов розвитку та вдосконалення відносин у суспільстві паралельно з цим ліквідацію умов та причин злочинності. Запобіжний фактор цієї діяльності полягає в тому, що вона протидіє шкідливим для суспільства процесам та явищам, які породжують високий рівень злочинних діянь, сприяє збільшенню рівня законслухняності громадян. Але на практиці цей комплекс втілити вкрай важко, особливо зважаючи на економічний стан в країнах колишнього Радянського Союзу. Кожне десятиліття характеризується різними рівнями сплеску злочинності. За неофіційними даними, найменший рівень злочинності зафіксований в кількох точках земної кулі. До них належать Швеція, Канада, Нідерланди, Люксембург, Голландія. Можливо, іншим державам варто перейняти досвід стосовно методів запобігання злочинності у вищезазначених держав.

Спеціально-кримінологічна діяльність характеризується розділенням на три напрямки : кримінологічна профілактика, відвернення злочинів і припинення злочинів.

Також мають важливе значення активні контрзаходи. Це заходи переконання громадян, різних форм фізичного примусу, застереження від вчинення нових злочинів і допомога особам, звільненим з місць позбавлення волі.

Якщо брати загальну картину злочинності у всьому світі, то можна з упевненістю сказати, що наше суспільство знаходиться ще дуже далеко від ідеалу. Хоча час існування людської раси, здавалося б, є доволі великим і точно не встановлено, в який саме час, при якому правлінні і при якій політичній системі рівень злочинності є найменшим. Можливо, цьому мають посприяти якісь кардинальні зміни чи нововведення в законодавстві. Буде доречним згадати відомий у вузьких колах фільм під назвою «Судна ніч». Сюжет його розповідає про введення певного режиму судної ночі, який дозволяє громадянам раз на рік в певний час вчинювати будь-які злочини, за які не наступатиме жодна відповідальність. Існує теорія, що за такого режиму рівень злочинності в суспільстві значно скоротиться за рахунок зменшення кількості соціально нестабільних елементів і концентрування людської жорстокості протягом короткого відрізка часу. Проте, така ідея, безперечно, є утопічною і порушує права людини. Отже, треба чекати виявлення нових законних методів зменшення рівня злочинності. Людство втомилося від жорстокості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131).
2. Закон України про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю (ВВР), 1993, № 35, ст. 358).

Шаймуродов Р.А.

курсант,

Науковий керівник: Дідківська Г.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

**СЛІДЧИЙ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ
СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 371 КК УКРАЇНИ
(ЗАВІДОМО НЕЗАКОННІ ЗАТРИМАННЯ, ПРИВІД,
ДОМАШНІЙ АРЕШТ АБО ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ)**

Згідно з нормами ст. 354 Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року [1] посадова чи службова особа податкової міліції, яка порушила вимоги закону або неналежно виконує свої обов'язки, несе відповідальність у встановленому законом порядку. Дії або рішення податкової міліції, її посадових та службових осіб можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до суду чи прокуратури.

Відповідно до ч. 2 ст. 18 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року [2] (далі – КК України) спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

У КК України містяться цілі розділи, майже всі статті яких присвячені відповідальності за злочини, вчинені певними спеціальними суб'єктами. Проте у в інших випадках спеціальний суб'єкт у законі може бути прямо і не названий, але вчинений злочин припускає його наявність.

Так, у ст. 371 КК прямо не сказано, хто є суб'єктом завідомо незаконного затримання, приводу, домашнього арешту або тримання під вартою. Однак очевидно, що ці злочини можуть бути вчинені лише працівниками правоохоронних органів або суду, які наділені правом застосовувати вказані затримання, привід, арешт, тримання під вартою.

Іншими словами, передбачені ст. 371 КК України діяння може вчинити лише певна особа, яка за своїми визначеними властивостями

саме способом позбавлення громадян волі на той чи інший час здатна виконати об'єктивну сторону злочину [3, с. 45].

У юридичній літературі неодноразово зазначалося, що коли спеціальний суб'єкт злочину в диспозиції кримінально-правової норми прямо не названо, його специфічність впливає з контексту, хоча про суб'єкт у ній зовсім нічого не говориться. Тобто, встановлення прямо не названих спеціальних ознак суб'єкта злочину вимагає додаткової інтерпретації складу злочину в цілому, в сукупності всіх його ланок. Хоча спеціальні ознаки, з'ясування яких вимагає тлумачення змісту складу злочину, займають лише приблизно 20% від їх загальної кількості, їм, на думку Д. В. Бараненка, треба приділити не менше уваги ніж ознакам, названим прямо. Це обумовлено значною складністю практичного їх встановлення у багатьох випадках [4, с. 70].

За чинним кримінальним законодавством працівники податкової міліції несуть відповідальність за всі злочини в сфері службової діяльності, з урахуванням об'єкта посягання податкові міліціонери також можуть підлягати кримінальній відповідальності за злочини певні проти правосуддя [5, с. 14].

Слідчі органів податкової міліції як органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, відповідно до правил про підслідність, встановлених ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року [6] (далі – КПК України), здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 204, 205, 205-1, 212, 212-1, 216, 218-1, 219 КК України.

Отже, при вчиненні діяння, передбаченого ст. 371 КК України, вони виступають як спеціальні суб'єкти злочину. Проте при цьому необхідна наявність певних умов.

Зокрема, затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою повинні бути «завідомо» незаконними. Можна погодитись із запропонованими у науці кримінального права підходами до розуміння поняття «завідомість», що використання у диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 371 КК України цієї ознаки свідчить про усвідомлення особою об'єктивно існуючих якостей, властивостей вчиненого нею діяння, його фактичних ознак та вказує на можливість вчинення завідомо незаконних затримання, арешту чи тримання під вартою виключно з прямим умислом [7, с. 13]. Відсутність прямого умислу у працівника податкової міліції виключає склад цього злочину, як це було, наприклад, при визнанні факту затримання працівниками податкової міліції і утримання в ІТУ журналіста В. Бойка [8].

Отже, незаконні діяння повинні бути вчиненні з прямим умислом. Але цього, ймовірно, замало для відображення в кримінальному законі їх суспільної небезпечності, достатньої для його застосування та відмежування кримінально караного діяння від інших менш небезпечних

порушень, які можуть бути вчинені навмисно. Вочевидь, встановлення суспільної небезпечності діяння, передбаченого ст. 371 КК України, багато в чому залежить від розсуду особи, яка повинна встановити вид вчиненого правопорушення та застосувати відповідний закон. Тому не випадково в юридичній літературі зустрічаються пропозиції перевести, наприклад, завідомо незаконне затримання в розряд адміністративних правопорушень [9, с. 46].

Ще однією умовою притягнення слідчого податкової міліції до відповідальності за ст. 371 КК України, є його винні дії, пов'язані із затриманням, приводом, домашнім арештом або триманням під вартою. Проте тут варто зазначити, що у компетенції слідчого податкової міліції згідно з нормами КПК України лише затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (ст. ст. 207-213 КПК України), так як:

рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – судом (ст. 140 КПК України);

тримання особи під домашнім арештом здійснюється за ухвалою слідчого судді (ст. 181 КПК України);

застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою здійснюється постановленням ухвали слідчого судді, суду (ст. 183 КПК України).

Таким чином, слідчий податкової міліції як спеціальний суб'єкт злочину, передбаченого ст. 371 КК України, може нести відповідальність лише при завідомо незаконному затриманні.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16. – Ст. 112.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Устименко В. В. Спеціальний суб'єкт преступления [Текст] / В. В. Устименко. – Х.: Выща школа. Изд-во при ХГУ, 1989. – 104 с.
4. Бараненко Д. В. Ознаки спеціального суб'єкта злочину в системі елементів складу злочину [Текст] / Д. В. Бараненко // Правова держава. – Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2004. – № 7. – С. 70-75.
5. Мороз О. А. Запобігання злочинам у сфері службової діяльності серед працівників податкової міліції України [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О. А. Мороз; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. – К., 2011. – 20 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

7. Мельник Р. І. Кримінально-правова характеристика завідомо незаконних затримання, приводу, арешту та тримання під вартою (ст. 371 КК України) [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Р. І. Мельник; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 20 с.

8. Хорольський О. Апеляційний суд Донецької області визнав незаконним факт затримання працівниками податкової міліції і утримання в ІТУ журналіста Володимира Бойка [Електронний ресурс] / О. Хорольський // Укрінформ. – 2002. – 21 серпня. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/94921-apelyatsyniy_sud_donetsko_oblast_viznav_nezakonnim_fakt_zatrimannya_pratsvnikami_podatkovo_mlts__utrimannya_v_tu__gurnalsta_volodimira_boyka_74687.html.

9. Сахаров А. Преступления против правосудия [Текст] / А. Сахаров, Н. Носкова // Социалистическая законность. – 1987. – № 11. – С. 46-48.

Щокіна В.А.

студентка,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Науковий керівник: Галабурда Н.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Юридичний факультет

Дніпропетровського національного університету

імені Олеся Гончара

КРИМІНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НАСИЛЬНИЦТВА В СІМ'Ї

Тривалий час насильство в сім'ї вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалася грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Насильство в сім'ї є не лише моральною проблемою, а й значною мірою, правовою. Актуальність даної теми обумовлено різким зростанням показників насильницької злочинності за останні роки. Метою роботи є виявлення основних факторів, визначених у кримінології як такі, що призводять до деструктивних наслідках у родині, у вигляді жорсткого поводження. Окремо, увага приділяється проблемі жіночого насильства в родині, де жертвами стають діти або чоловіки, що на разі є досить розповсюдженим явищем.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» окреслює декілька видів насильства, у межах тез зупинимося на деяких з них:

- Шкода фізичному здоров'ю полягає у тілесних ушкодженнях (під тілесним ушкодженням розуміють порушення анатомічної цілості тканини, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджувальних чинників), завданих жертві насильства в сім'ї;

- Шкода психічному здоров'ю виявляється у психоневрологічних розладах, виникненні депресивних та істеричних станів, деструкції особистості, викривленні психосексуального розвитку;

- Моральна шкода полягає: а) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; б) у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації; в) у душевних стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна.

Окрім того, А.С. Шалгунова [1, с. 34] виділяє насильство вербального характеру (кривдження відкритими словесними діями, агресією, докорами, шантажем) та невербальне (фізичними діями, побоями, знущаннями, ігноруванням).

Згідно статистичних даних, переважна частка злочинів, що на разі скоюються в українських родинах базують на фізичному знущанні невербального характеру. У 2013 та 2014 р., за даними Єдиного реєстру статистичної інформації, було зафіксовано близько 4,5 тис. випадків нанесення тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, вбивств у родинах і 2200 нещасних випадків, спричинених психічним пресингом та вербальними діями (серед наслідків таких дій є самогубства, каліцтва, психічні розлади).

Звісно, насильство в сім'ї має свої передумови, що зазвичай є складними і довготривалими у становленні. Нами було проаналізовано такі чинники, що призводять до прояву насильства в сім'ї [2, с. 25]:

- Соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагандування в засобах масової інформації насильства як модель поведінки);

- Економічні (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);

- Психологічні (стереотипи поведінки);

- Педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);

- Соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі права дитини);

- Правові (ставлення до насильства як до внутрішньо сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості);

- Політичні (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);

- Соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо.);

- Фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо).

На нашу думку, окремо слід проаналізувати суб'єкт насильства. Насильство в сім'ї може бути вчинено тільки членом сім'ї. Одразу ж виникає необхідність з'ясувати, кого ж можна вважати членом сім'ї. За статтею 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або не прямої лінії споріднення за умови спільного проживання. Отже до членів сім'ї належать:

- подружжя;

- батьки (мати, батько) й дитина (діти);

- брати і сестри;

- дід (баба) й онук (онучка);

- усиновителі (усиновитель) та усиновлений (удочерена);

- вітчим (мачуха) й пасинок (падчірка);

- особи, які проживають однією сім'єю, мають взаємні права та обов'язки морального і матеріального характеру, але не перебувають у шлюбі між собою;

- інші родичі прямої та непрямої лінії споріднення за умови їхнього спільного проживання.

Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли разом з ними не проживає.

Наголошуємо на тому, що 7 з 10 випадків прояву жорстокості у родині, що спричинили наслідки психічного чи фізичного характеру, реалізується чоловіками. Переважна більшість носить саме невербальний характер та проявляються у застосуванні грубої сили та відкритої агресії. За даними Єдиного реєстру статистичної інформації за 2014 р., питома вага злочинів у родині на побутовому ґрунті реалізується чоловіками віком від 30 до 45 років, що перебували у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або раніше притягувалися до кримінальної відповідальності. Тож, наявним людини.

Проте, майже 30% від загальної кількості складає саме жіноча жорстокість в родині. Природа такого ставлення виходить із віктимності жінки. У переважній більшості жінки, що стають джерелом насильства стосовно чоловіка, зазнавали побиття або сексуальних знущань на протязі багатьох років. Такий випадок у зарубіжній кримінології має назву «синдром побиття чоловіка». Критерієм жіночої жорстокості також може виступати протистояння кліше «домогосподарки», «берегині вогнища» тобто прагнення до самоствердження.

Окреме питання займає і дитяча агресія у родині. Н.С. Юзікова [3, с. 254] у своїх дослідженнях зазначає, що у сім'ї формування мотивації до агресивної поведінки дитини може відбуватися шляхом заохочення батьками агресії власних дітей; відсутності належного контролю та чітких вимог до поведінки дитини.

Отже, насильство у родині наразі є розповсюдженим явищем, на яке впливають соціальні, вікові, статеві, психічні та фізичні фактори.

Список використаних джерел:

1. Шалгунова А.С. Кримінологічне вчення про особу насильницького злочинця. – Х., 2013. – 34 с.
2. Запорожець А.В. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання. – К., 2012. – 25 с.
3. Юзікова Н.С. Сімейне виховання у механізмі профілактики злочинності неповнолітніх. – К., 2003. – 254 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Бондарчук В.В.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досягнення завдань кримінального провадження – складна та багатоаспектна діяльність уповноважених посадових осіб, яка має свої особливості, такі як межі (норми законодавства), мета (охорона прав та свобод людини і громадянина), функції (охоронна, регулятивна, виховна та превентивна) тощо. А тому не викликає запитань твердження про те, що реалізація цілей, прописаних у п. 1 ст. 1 ККУ, неможлива без задіяння теоретичних положень ряду наук, не лише криміналістики та кримінології. Однак усе більший інтерес викликає застосування результатів досліджень у сфері психології як під час досудового провадження, так і під час судового розгляду, зокрема застосування так званого психологічного впливу, що є предметом дослідження статті.

Дане питання неодноразово досліджувалося такими вченими, як: В. Г. Андросюк, О. М. Корнєв, М. І. Порубова, В. Г. Лукашевич, О. М. Столяренко, Л. Б. Філонова та ін. Була розкрита семантика терміну «психологічний вплив» та його відмінність від впливу загалом; розглянуто найпопулярніші методи психологічного впливу, їх класифікація. Попри наявність значного масиву інформації по обговорюваній темі ще досі залишається відкритим запитання, чи є правомірним застосування психологічного впливу суб'єктами кримінального процесу і якщо так, то у яких межах.

У пошуках відповіді на це запитання було проведено аналіз національних та міжнародних правових норм, результати якого дають можливість зробити наступні висновки.

Дійсно, законодавчо закріпленого визначення психологічного впливу немає. А тому скористаємося дефініцією, яку розробила В.О. Коновалова. Це комплекс прийомів, спрямованих на діагностику психічного стану особи свідка, обвинуваченого, підозрюваного й обрання найбільш ефективних прийомів виконання слідчої дії [1].

Варто зазначити, що особливо негативно психологічний вплив сприймався ще за часів існування Радянського Союзу. Вважалося, що це незаконні заходи, що суперечать праву та моралі [2]. Сьогоднішня правова доктрина уже не так негативно ставиться до згадуваного явища, однак на думку ряду науковців проблемним залишається саме його практичне застосування з огляду на норми моралі суспільства. З метою подолання цієї дилеми було розроблено критерії допустимості засобів і прийомів психологічного впливу на учасників кримінального провадження. Р.С. Белків запропонував наступні [3]:

- законність (уповноважена посадова особа повинна діяти лише у межах норм чинного законодавства);
- вибірковість впливу (застосовувати лише у разі необхідності);
- моральність (не порушувати засади морального устрою суспільства, не принижувати честь і гідність особи).

Щодо самих методів, то їх існує дуже багато. Це переконання, наслідування, маніпуляція, навіювання, зараження [4] тощо. Даний перелік не є вичерпним.

Повторимось, дефініція психологічного впливу як на національному, так і на міжнародному законодавчих рівнях не закріплена, як і перелік допустимих методів впливу психологічного характеру. З іншої сторони, це логічно, адже надмірна деталізація та розширення нормативно-правових актів зробить неможливим їх практичне застосування. Однак цілком реально виділити межі їх застосування, до яких ми відносимо:

1) положення Загальної декларації прав людини 1948 року, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких та таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання 1984 року, що закріплюють право кожного на повагу його честі та гідності, а також неможливість бути підданим катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню [5];

2) ст. 63 КУ: «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду» ;

3) ст. 373 ККУ, за якою примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність карається законом;

4) ч. 5 ст. 17 КПК: «поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком

суду, що набрав законної сили, має відповідати поводженню з невинуватою особою»;

5) ч. 3 ст. 18 КПК: «жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення»;

6) ч. 1 ст. 87 КПК: «недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини»;

7) п. 3 ст. 223 КПК: «слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені»;

8) ст. 297 ЦКУ, яка декламує, що гідність та честь особи є недоторканими, а їх захист можливий у судовому порядку.

Цей список можна доповнити правилами допиту осіб (зокрема особливості допиту малолітніх та неповнолітніх осіб; тривалість допиту; перехресний допит під час судового засідання), проведення окремих слідчих дій (освідування особи) та ін.

Також не можна не відмітити роботу Європейського суду з прав людини у цій сфері. Як приклад розглянемо справу «Ірландія проти Сполученого Королівства», під час розгляду якої ЄСЗПЛ визнав такими, що суперечать ст. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року 5 методів сенсорної депривації, які застосовувалися поліцейськими органами Великобританії під час допитів підозрюваних. Подальше ознайомлення з практикою ЄСЗПЛ, а також її підкріплення статистичними даними Національного антикорупційного порталу [6] наводить нас на іншу проблему – методи психологічного впливу, а саме ті, що порушують честь та гідність особи, майже завжди поєднуються з проявами фізичного насилля.

Підводячи підсумки зазначаємо наступне:

- методи психологічного впливу не є прямо забороненими чинним законодавством, але так чи інакше їх застосування не повинно порушувати основні права та свободи людини, честь та гідність тощо;

- неправомірне застосування методів психологічного впливу правоохоронними органами поєднується з насиллям;

- завдяки їх правильному застосуванню забезпечується отримання правдивої та достовірної інформації з боку допитуваної особи: допит перетворюється на конструктивний діалог, у ході якого уповноважена посадова особа допомагає суб'єкту допитування правильно

проаналізувати ситуацію, виділити найважливіші моменти, згадати усі деталі, розслабитися тощо.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В.Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя / В.Е. Коновалова. – К. : РИО МВД УССР, 1973. – С. 102.
2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / М.С. Строгович. – М. : Наука, 1968. – Т. 1. – С. 420.
3. Криминалистика : учеб. Для вузов / под. ред. Р.С. Белкина. – М. : НОРМА, 2000. – С. 511.
4. Процюк О.М. Застосування методів психологічного впливу під час допиту неповнолітніх / О.М. Процюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. – 2013. – Вип. 1. – С. 402-412. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2013_1_47.pdf.
5. Чернега І.Л. Допустимість доказів, отриманих з порушенням принципу поваги, честі і гідності особи / І.Л. Чернега // Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства : матеріали регіонального круглого столу, 19 квітня 2013 року / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». – Одеса : Юрид. літ., 2013. – С. 163-168.
6. Захаров Є. Скільки постраждалих від насильства в міліції? [Електронний ресурс] / Євген Захаров. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://antikor.com.ua/articles/990-skiljki_postrahdalih_vid_nasiljstva_v_militsiji.

Бухонський С.О.

завідувач сектору,

Херсонський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник: Калюга К.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Інститут права імені Володимира Сташиса

Класичного приватного університету

ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА СПЕЦІАЛІСТА ТА ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У процесі розгляду кримінальних проваджень іноді виникають питання, що потребують застосування спеціальних знань (надання письмових роз'яснень, фотографування, складання схем тощо), проте не потребують проведення експертизи. Саме тому до справи залучається не експерт, а спеціаліст. У зв'язку з цим питання розмежування

процесуального становища експерта і спеціаліста набуває істотного значення [1, с. 28].

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2, с. 43].

Спеціалістом у кримінальному провадженні виступає особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [2, с. 45].

Із проведенням реформи органів внутрішніх справ та відповідно до нової Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події спеціалістами є інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі – інспектори-криміналісти), та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування [3].

Проводячи аналіз участі у кримінальному провадженні експерта і спеціаліста слід зазначити, що у даних учасників кримінальної процесуальної діяльності є деяка подібність (в обох випадках такі особи повинні володіти спеціальними знаннями, навичками та досвідом діяльності у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла; і спеціаліст, і експерт діють в межах встановленої законодавством процедури).

Зустрічається чимало й відмінностей, які полягають в першу чергу у тому, що спеціаліст не проводить спеціального дослідження для встановлення нового спеціального факту. Завданням спеціаліста є надання консультативної та технічної допомоги сторонам кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, в той час як завданням експерта є саме проведення

дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи.

Експертом може бути особа, яка має необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [4] і отримала кваліфікацію експерта з певних видів експертиз.

Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом України «Про судову експертизу», і внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів. Тоді як для того, щоб бути спеціалістом достатньо володіти спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів.

Експерт зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на задані йому питання, а у разі необхідності – роз'яснити його, а спеціаліст зобов'язаний відповідати на задані судом питання, давати усні консультації та письмові роз'яснення, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, у разі потреби надавати суду технічну допомогу. Відмітимо те, що письмовий висновок експерта є підзвітним документом та впливає на доказову базу, служить остаточним вердиктом експерта, тоді як діяльність спеціаліста є менш вагомішою і має більш підготовчий характер.

Діяльність експерта спрямована на отримання нової інформації про фактичні обставини справи, а спеціаліста – на сприяння надання консультативно-довідкової та технічної допомоги при встановленні обставин справи.

Різними є способи застосування спеціальних знань експертом та спеціалістом. Експерт здійснює спеціальне дослідження, зміст якого знаходиться поза межами процесуальної регламентації, а спеціаліст експертного дослідження не проводить, він, як правило, бере участь у здійсненні судом процесуальної дії.

Суд може не залучати до участі в справі спеціаліста, якщо хтось з суддів володіє спеціальними знаннями (наприклад, для кваліфікованого проведення огляду доказів), тоді як експертиза проводиться виключно експертом [1, с. 29].

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна стверджувати, що розмежування посад та, відповідно повноважень «експерта» та «спеціаліста», дозволить учасникам кримінальної процесуальної діяльності професійно оперувати набутими спеціальними знаннями, але в різній спеціальній і процесуальній формі, не мати власного інтересу в кримінальних провадженнях і не представляти ніяких інших учасників, проте, будучи наділеними правами і обов'язками і, беручи участь у провадженні, сприяти здійсненню правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Горбатенко, Д.С. Відмінність у процесуальному становищі спеціаліста та експерта в цивільному процесі [Текст] / Д.С. Горбатенко, А.В. Солонар // Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів юридичного факультету : тези доповідей: у 3-х ч., Суми, 20 квітня 2011 р. / Відп. за вип. : С.І. Дегтярьов, В.І. Горевий. – Суми : СумДУ, 2011. – Ч. 2. – С. 28-31.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 6 березня 2014 р. : (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2014. – 328 с. – (Кодекси України).
3. «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 06.11.2015 за № 1392/27837.
4. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

Власюк М.М.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Прокурор – учасник кримінального провадження, на якого законом покладено виконання у кримінальному провадженні функцій нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також підтримання державного обвинувачення в суді [1, ст. 121; 3, ст. 5].

В основі правового статусу прокурора в кримінальному провадженні лежать конституційні норми, які мають засадниче значення для галузевого законодавства (статті 121-123 Конституції України). Крім того, правовий статус прокурора визначається КПК, ЗУ «Про прокуратуру», положеннями міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Важливого значення у регулюванні правового статусу прокурора відіграють підзаконні акти, зокрема, накази Генерального прокурора України, в яких містяться положення, спрямовані на підвищення ефективності прокурорської діяльності, вирішення завдань прокурора в кримінальному провадженні, створення необхідних умов для реалізації

ним покладених на нього державою функцій. У своїй діяльності прокурори зобов'язані дотримуватися етичних норм, які містяться у Кодексі професійної етики та поведінки працівників прокуратури [5, с. 118]. Так, згідно статтею 121 Конституції України – фундаментальними положеннями щодо основних напрямів діяльності або функцій органів прокуратури України є: підтримання державного обвинувачення в суді; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [1, ст. 121]. Також, необхідно виокремити статті 36 та 37 КПК, де зазначаються основні повноваження, призначення та зміна прокурора у кримінальному процесі. Згідно ст. 36 КПК, прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора [2, ст. 36]

При здійсненні процесуального керівництва прокурор організовує процес досудового розслідування, визначає напрямки розслідування, координує процесуальні дії, сприяє створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечує додержання у процесі розслідування вимог законів України. Функція прокурора у кримінальному процесі є одним із найбільш дискусійних понять процесуальної теорії. У діяльності прокурора виокремлюють 4 напрями: 1) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування; 2) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням; 3) обвинувачення, здійснюване під час досудового розслідування; 4) підтримання державного обвинувачення у суді [4, с. 56]

Нагляд – це діяльність прокурора із забезпечення верховенства права, точного і однакового його розуміння і виконання, дотримання законів органами виконавчої влади, досудового слідства, забезпеченням прав і свобод людини у діяльності підприємств установ, організацій та посадовими особами. Прокурор втрачає наглядові повноваження під час розгляду справи в суді. Він також не може виконувати нагляд виконання повноважень слідчого судді на досудовому слідстві.

У суді прокурор, реалізуючи функцію обвинувачення чи представництва інтересів громадян та держави, стає однією з сторін процесу і, не маючи владних чи контрольних повноважень на рівних зі

стороною захисту умовах у змагальному процесі, має реалізовувати покладені на нього задачі.

Представництво прокурором інтересів громадян чи держави в суді полягає у здійсненні прокурором від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на забезпечення інтересів держави та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, у разі неспроможності ними самотійно їх захищати. Частково функція представництва може здійснюватись і в стадії досудового розслідування [4, с. 57].

Підтримка державного обвинувачення – одна з функцій прокурора, яка полягає в безпосередній його участі в розгляді судом справи і використанні повноважень обвинувача для всебічного дослідження доказів, захисту прав потерпілого та інших учасників процесу, забезпечення правосуддя і невідворотності кримінальної відповідальності за вчинений злочин.

Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, згідно із ст. 36 КПК України уповноважений: 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом; 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії у передбаченому законом порядку; 5) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом; 6) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самотійно подавати слідчому судді такі клопотання; 7) повідомляти особі про підозру; 8) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самотійно захистити свої права, у порядку, передбаченому цим Кодексом та законом; та інші.

Прокурор не може брати участі в досудовому розслідуванні і (або) судовому розгляді і підлягає відводу (самовідводу) за наявності обставин, визначених у ст. 77 КПК:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому самому провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження, або існують інші обставини, які викликають обгрунтовані сумніви в його неупередженості [2, ст. 77].

Отже, прокурор у кримінальному процесі, виконуючи функцію нагляду, керівництва слідством, чи функцію обвинувачення, має бути об'єктивним, неупередженим і не зацікавленим у справі. Він не повинен бути втіленням строгості, нетерпимості і ненависті до обвинувачуваного, яке б тяжке кримінальне правопорушення не розслідувалося чи розглядалося судом. І немає нічого жахливішого, ніж звинувачення в злочині невинуватої людини. Прокурор, як відзначав А. Ф. Коні, не повинен оздоблюватись проти підсудного, звинувачувати його, щоб не трапилось. Він повинен бути дуже обачним в обвинуваченнях, виступати спокійно, усвідомлюючи свій сумний обов'язок.

Список використаних джерел:

1. Конституція України.
2. Кримінальний процесуальний кодекс 13.04.2012 № 4651-VI.
3. ЗУ «Про прокуратуру» від 14. 10. 2014 № 1697-VII.
4. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 420 с.
5. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц, та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.

Шаймуродов Р.А.

курсант,

Науковий керівник: Супруненко А.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 67 Конституції України [1] кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. Несплата чи неповна сплата до бюджетів суб'єктами господарської діяльності чи громадянами обов'язкових платежів, у тому числі податків, може тягти за собою застосування юридичної відповідальності.

Слідчі органів податкової міліції як органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, відповідно до норм про підслідність, установлених ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року [2] (далі – КПК України), здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 204, 205, 205-1, 212, 212-1, 216, 218-1, 219 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року [3] (далі – КК України). Серед цих злочинів досить часто трапляються безпосередньо податкові злочини, зокрема, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) та ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України).

Слідчі органів податкової міліції стикаються з низкою серйозних проблем при виявленні та розслідуванні цих податкових злочинів. У зв'язку з цим, за оцінками практичних працівників, добре підготовлені багатоепізодні податкові злочини мають мало перспектив доведення їх до стадії судового розгляду [4, с. 2].

Початкові та наступні слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів, віднесених до підслідності податкової міліції, проводяться з дотриманням загальних процесуальних норм КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [5], рекомендацій оперативно-розшукової та криміналістичної тактики.

Серед проблем, які потребують вирішення на початковому етапі розслідування податкових злочинів, можна виділити: 1) питання, які

необхідно в'яснити під час цього етапу розслідування; 2) види документів, що містять інформацію про здійснення податкових операцій.

Так, важливим джерелом свідчень про вчинені податкові операції є працівники господарсько-фінансових установ (господарської, операційної служб). Документи, що містять інформацію про податкові операції, можна поділити на дві основні групи: 1) ті, які вилучаються під час вирішення питання про початок розслідування, зокрема, з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України), і 2) ті, що містять певну інформацію про податкові операції [6, с. 257-258].

Наступний етап розслідування – це проміжок розслідування податкового злочину, який охоплює слідчі дії та оперативно-розшукові заходи (негласні слідчі (розшукові) дії), що проводяться відповідно до глав 20 і 21 КПК України.

Цей етап включає в себе вирішення наступних завдань: отримання (збирання) доказів та/або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні щодо підозрюваного, обвинуваченого в повному обсязі; встановлення співучасників, збір доказів для їх обвинувачення; забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочином, можливих заходів забезпечення кримінального провадження; збір інформації про особу підозрюваного, обвинуваченого, необхідної для винесення судом обґрунтованого і справедливого вироку.

При розслідуванні податкових злочинів слідчий податкової міліції використовує всі наявні тактичні засоби. Разом з тим деякі слідчі (розшукові) дії при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності відрізняються специфікою, зокрема, допит, огляд, дослідження документів, проведення експертиз.

Так, допит – це найбільш поширена слідча дія, однак ним не слід зловживати і без потреби допитувати свідків по кілька разів. Тому допитують спочатку свідків: товаришів по службі, знайомих, родичів, співробітників взаємопов'язаних підприємств, податкових інспекторів, працівників органів внутрішніх справ за місцем проживання платників податків [7, с. 504-505].

Особливістю проведення розслідування цієї категорії справ є те, що податкові злочини у більшості випадків вчиняються «документальними» способами, в зв'язку з чим велике значення має відшукування та виїмка відповідних бухгалтерських та банківських документів, що відображають господарські операції суб'єкта підприємництва [8, с. 58-59]. При огляді, крім документів, оглядаються техніка, інформація на твердих і м'яких дисках у разі потреби копіюється, деякі носії можуть вилучатися. З'ясовуються обставини захисту комп'ютерної техніки, яка фірма обслуговує комп'ютерну техніку, вилучають договір, з'ясовують, чи

користується підприємство зв'язком Інтернет, які шифри входу і збереження інформації [9, с. 97].

Важливе значення на початковому етапі розслідування має документальна ревізія. Під документальною ревізією розуміється спосіб наступного контролю за проведеною фінансово-господарською діяльністю підприємств, у процесі якого встановлюється законність, достовірність та економічна доцільність господарських операцій, що відбулися, правильність ведення бухгалтерського обліку відповідно до діючого положення та нормативно-правових актів [10, с. 300].

За результатами документальної ревізії складаються акти, в яких викладаються факти, виявлені при проведенні ревізії, виявлені недоліки в роботі підприємства, а також перераховуються посадові особи, з вини яких були допущені порушення і недоліки.

Ознаки злочинів у сфері оподаткування не завжди очевидні і доступні для спостереження. Деякі дії вимагають залучення спеціальних знань. Фахівці, що беруть участь в оглядах, обшуках, проводять попереднє дослідження, однак основні питання часто вирішуються судовою експертизою. Судові експертизи при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності призначаються і проводяться в загальному порядку відповідно до норм КПК України та Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [11], відомчих актів Міністерства юстиції України. Однією з найбільш поширених експертиз при розслідуванні податкових злочинів є судово-бухгалтерські експертизи [12, с. 175-177]. До інших експертиз при розслідуванні податкових злочинів можна віднести проведення судово-товарознавчої, судово-економічної, криміналістичної та інших експертиз.

Таким чином, розслідування податкових злочинів слідчими податкової міліції характеризується підвищеною складністю та низкою особливостей. Важливе значення повинно надаватися наступним слідчим (розшуковим) діям, якість проведення яких може ефективно впливати на об'єктивне встановлення обставин вчинення податкових злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Ф. Волобуєв; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 42 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст]: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

6. Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів [Текст]: [підруч.] / [В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, В. Ю. Шепітько та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 1998. – 376 с.

7. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Текст]: [підруч.] / М. В. Салтевський. – К.: Кондор, 2006. – 588 с.

8. Дондик Г. П. Використання бухгалтерської інформації під час розкриття злочинів у сфері економіки та встановлення умов їх скоєння [Текст] / Г. П. Дондик // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 53-59.

9. Андрущенко І. Г. Проблеми виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються в офшорних зонах [Текст] / І. Г. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2002. – № 5. – С. 92-98.

10. Галян С. В. Першочергові слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів [Текст] / С. В. Галян // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – № 1(52). – С. 296-301.

11. Про судову експертизу [Текст]: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

12. Буртовой М. О. Кримінально-правові засоби запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, що вчиняються з використанням документів [Текст] / М. О. Буртовой // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць / [ред. кол.: О. В. Негодченко (гол.), К. В. Антонов, І. Г. Богатирьов та ін.]. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. – № 1 (42). – С. 173-177.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ПРАВО:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 16.12.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,74. Тираж 100. Замовлення № 1215-202.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.